

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки:
до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки
України імені В. О. Сухомлинського**

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

Київ, 7 листопада 2019 року

**Information support for the field of education and science:
to the 20th anniversary of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific
and Pedagogical Library of Ukraine**

Materials International Scientific and Practical Conference

Kyiv, 7 November 2019

УДК 025:005.745](082)

I-43

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 16 від 19 листопада 2019 р.)*

Редакційна колегія:

Березівська Лариса Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (*голова*);

Страйгородська Людмила Іванівна, кандидат історичних наук, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (*заступник голови*);

Лапаєнко Світлана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (*відповідальний секретар*);

Добко Тетяна Василівна, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Лобода Світлана Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних мультимедійних ресурсів Національного авіаційного університету;

Міхно Олександр Петрович, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, директор Педагогічного музею України;

Селецький Андрій Васильович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Сисоєва Світлана Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти Президії НАПН України;

Сухомлинська Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник сектору сухомліністики відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Самчук Лариса Іванівна, завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної інформації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського;

Літературний редактор: Василенко Наталія Миколаївна, провідний редактор відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки: до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 7 листопада 2019 р., Київ / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [редкол.: Л. Д. Березівська (голова), Л. І. Страйгородська (заст. голови), С. В. Лапаєнко (відповідальний секретар) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2019. – 105 с.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки України: до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського», що відбулася 7 листопада 2019 року.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несуть автори.

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

<i>Березівська Л. Д.</i> Діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України (1999–2019): здобутки та перспективи розвитку	6
<i>Сухомлинська О. В.</i> Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях як предмет дослідження	13
<i>Добко Т. В.</i> Основні результати виконання наукової теми «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища».....	16
<i>Селецький А. В.</i> Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів (2017–2019)	20
<i>Воскобойнікова-Гузєва О. В.</i> Бібліотечний соціальний інститут у вимірах цифрової культури.....	23

ТЕЗИ

СЕКЦІЯ І

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

<i>Агалець І. О.</i> Реферативні огляди як складова науково-інформаційного супроводу освітянської діяльності.....	24
<i>Красильник Ю. С.</i> Актуальні проблеми електронної педагогіки.....	25
<i>Міхно О. П.</i> Популяризація науково-педагогічного доробку відомих педагогів засобами сучасних інформаційних технологій.....	28
<i>Селецький А. В.</i> Особливості інформаційно-аналітичного супроводу освіти з досвіду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	29
<i>Татарчук Л. М.</i> Репрезентація діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України через видавничу діяльність.....	31
<i>Вербова В. В.</i> Електронні ресурси ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в системі науково-інформаційного забезпечення галузі освіти	34
<i>Годецька Т. І.</i> Нова українська школа: інформаційна репрезентація теоретичних засад і досвіду впровадження	35
<i>Горбенко Н. А.</i> Дошкільна освіта в українській бібліографії (на основі фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського).....	36
<i>Дурдас А. П.</i> Освіта дорослих в контексті сучасних європейських традицій: досвід Франції	37
<i>Колесніченко А. М.</i> Інформаційно-пошукова система «ЛІГА: ЗАКОН» у забезпеченні потреб науки та освіти	38
<i>Самчук Л. І.</i> Бібліографічні покажчики з питань освіти й педагогіки у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського	39
<i>Янюк С. С.</i> Науково-інформаційний супровід освітньої галузі (на прикладі бази даних «Періодика» електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського).....	40

СЕКЦІЯ ІІ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

<i>Добко Т. В.</i> Співпраця Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.....	41
--	----

<i>Баркова О. В.</i> Збагачення та розширення онлайн-інформаційних сервісів освітянської бібліотеки за умов розвитку цифрових технологій.....	43
<i>Didmanidze I., Kakhiani G., Didmanidze D.</i> Functional requirements for the principles of information systems in higher education.....	44
<i>Коваленко С. Д.</i> Матеріали наукових форумів Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН як складник національної аграрної бібліографії XXI століття.....	45
<i>Кулієва Т. В.</i> Науково-інформаційний супровід медичної науки в сучасних умовах.....	48
<i>Левченко Ю. І.</i> Інформаційно-освітня робота інформаційно-бібліографічного відділу Наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.....	50
<i>Матвійчук О. Є.</i> Сучасні підходи до організації роботи шкільної бібліотеки	52
<i>Симоненко Т. В.</i> На шляху до євроінтеграції: видавничі та наукометричні ініціативи Євросоюзу	54
<i>Сошинська Я. Є.</i> Візія і місія освітянської бібліотеки.....	55
<i>Бондар Л. М.</i> Журнальні видання як важливий чинник інформаційного забезпечення користувачів спеціальної бібліотеки	57
<i>Вараксіна Н. В., Шило О. А.</i> Інтеграція інформаційних ресурсів до науково-освітянської інфраструктури як напрям цифровізації бібліотеки	58
<i>Гончаренко О. Л.</i> Провідні книгозбірні мережі освітянських бібліотек України: сучасний стан, здобутки, перспективи.....	60
<i>Гришина Т. А.</i> Педагогічна наука і практика в сучасних університетських бібліографічних посібниках.....	62
<i>Грудініна Н. Д.</i> Персоналія в систематичному каталозі: принципи відображення, проблеми систематизування та пошуку.....	63
<i>Зоріна Н. Є.</i> Авторитетний файл предметних рубрик і сучасна освітня термінологія.....	64
<i>Коваленко С. Г.</i> Інформаційно-пошукова система Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського	66
<i>Лобановська І. Г.</i> Універсальна десяткова класифікація в бібліотеках закладів загальної середньої освіти: перші здобутки і перспективи впровадження	67
<i>Мацібора Н. Г.</i> Інформаційний ресурс Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історія формування.....	68
<i>Науменко С. М.</i> Система підвищення рівня професійної компетентності працівників медичних бібліотек України.....	69
<i>Ніколаєнко Я. М.</i> Освітянські бібліотеки як складник системи соціокультурних комунікацій	71
<i>Помчолова О. Г.</i> Довідково-пошуковий апарат Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історія і сьогодення	72
<i>Рубан А. І.</i> Публікаційна діяльність книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.....	73
<i>Середа Х. В.</i> Персональний orcid-ідентифікатор як засіб ідентифікації науковця.....	74
<i>Хемчян І. І.</i> Стратегія розвитку бібліотек закладів загальної середньої освіти України.....	75
<i>Шкаріна В. А.</i> Показники змісту українських часописів освітньої галузі	77

СЕКЦІЯ III

ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ У ДРУКОВАНИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАННЯХ

<i>Березівська Л. Д.</i> Антологія про реформування загальної середньої освіти в незалежній Україні (1991–2017): репрезентація джерел (концепції, програми, стратегії, доктрини).....	79
---	----

Сухомлинська О. В. Програмне забезпечення виховного процесу в закладах освіти: історіографія питання.....	81
Жижек О. А., Балахадзе Л. А. Інституційний аналіз навчальних закладів та процесів, що в них відбуваються, як напрям критичного розгляду освітньої галузі.....	84
Лапаєнко С. В. Концепції реформування галузі національної освіти 2015–2017 рр.....	86
Орищенко І. О. Репрезентація змісту рідкісних видань психолого-педагогічного та історико-культурного напрямку шляхом анотування.....	87
Петрошук Н. Р. Періодичні видання як джерело з історії шкільної освіти Київської губернії (кінець ХІХ–початок ХХ ст.).....	89
Пономаренко Л. О. Бібліографічні ресурси регіонального характеру у забезпеченні наукових досліджень з історії освіти.....	90
Страйгородська Л. І. Проблема національно-патріотичного виховання в контексті історико-педагогічних розвідок: біографічний аспект.....	91
Тарнавська С. В. Інформаційно-бібліографічний супровід освіти й науки з питань національно-патріотичного виховання.....	92
Хопта С. М. Персоналія Олени Пчілки як складова електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу».....	94
Бондарчук О. Б. Каталог періодичних видань як форма репрезентації першоджерел з історії освіти.....	95
Гулак В. М. Наукова спадщина М. О. Максимовича (1804–1873): нове бачення (до 215-річчя від дня народження).....	96
Деміда Є. Ф. Біобібліографічний вебресурс до 165-річчя від дня народження видатного німецького педагога Г. Кершенштейнера (1854–1932).....	97
Деревянко Т. М. Освітнянська періодика як джерельна база хрестоматії «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)».....	98
Дронікевич О. В. Педагогічна преса 1917–1945 років у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	99
Павленко Т. С. Постать В. О. Онищука на сторінках вебпорталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	100
Палійчук Р. І. Часописи першої половини ХХ ст. як джерело наукових розвідок у галузі вітчизняної освіти.....	101
Сухомлинська Л. В. Питання розвитку особистості дитини в текстах з реформування освіти в незалежній Україні: історіографічний аспект.....	102
Чала Н. В. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу»: Джон Дьюї (1859–1952).....	104

Д О П О В І Д І

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО НАПН УКРАЇНИ (1999–2019): ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського НАПН України*

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ), яку я маю честь очолювати з 2015 р., відзначає своє 20-річчя. Це не так уже й багато, ми ще зовсім молоді, але вже чимало інноваційного зроблено в царині інформаційного забезпечення сфери освіти України. Сьогодні варто говорити не тільки про історію та минуле бібліотеки, а й про її майбутнє – нові проекти, задуми, перспективи.

ДНПБ заснована за ініціативи Академії педагогічних наук України (нині – Національна академія педагогічних наук) і підтримки Міністерства освіти України (нині – Міністерство освіти і науки України) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 1999 р. шляхом об'єднання двох спеціальних педагогічних бібліотек – наукової бібліотеки Інституту педагогіки НАПН України й Центральної освітянської бібліотеки Міністерства освіти України. Основоположну роль в організації установи відіграли президент НАПН України – академік В. Г. Кремень і перший директор бібліотеки – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник П. І. Рогова. Під її керівництвом колектив здійснив колосальну роботу щодо зібрання, перевезення та організації фонду, капітального ремонту й облаштування головного приміщення бібліотеки. 5 листопада 2003 р. згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України установі присвоєно ім'я видатного українського педагога В. О. Сухомлинського, у цьому ж році було створено читальний зал Фонду В. О. Сухомлинського.

За 20 років бібліотека пройшла складний еволюційний шлях становлення й розвитку як науково-дослідна установа, національне галузеве книгосховище, всеукраїнський науково-інформаційний, науково-методичний, культурно-освітній центр у багатовимірному просторі. Коротко узагальнимо основні здобутки ДНПБ, про які детальніше можна дізнатися з публікацій учених (Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська та ін.) [1].

Структура бібліотеки змінювалася відповідно до функцій і напрямів її діяльності. Нині у 8 наукових відділах працюють 58 наукових і 19 бібліотечних працівників. Створено відділ історії освіти, зокрема й сектор сухомлиністики в його складі, що сприяло розвитку нового напрямку наукових досліджень – історії освіти крізь призму педагогічного джерелознавства.

Вагому роль у діяльності ДНПБ відіграє **вчена рада**, у складі якої діють науково-експертна рада, де розглядаються рукописи планової продукції, і бібліотечна рада, де вирішуються актуальні питання організації бібліотечно-

інформаційної роботи. Із 2016 р. функціонує Рада молодих вчених, яка здійснює роботу, спрямовану на розвиток потенціалу наукової молоді бібліотеки.

Пріоритетним напрямом діяльності ДНПБ є **проведення наукових досліджень** із питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, педагогічного джерелознавства, біографіки, історії освіти, сухомлинистики для науково-інформаційного забезпечення сфери освіти. За 20 років (2000–2019) виконано **13** комплексних наукових досліджень міждисциплінарного характеру.

Актуальність наукових досліджень, що проводилися в ДНПБ, зумовлена потребою інформаційного забезпечення процесів реформування, модернізації та підвищення якості освіти в Україні; розроблення інноваційних підходів до формування галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів і способів надання доступу до них; необхідністю вдосконалення системи науково-інформаційного забезпечення сфери освіти, системи науково-методичного супроводу бібліотек освітянської галузі України в умовах її інтеграції у європейський та світовий освітній і науковий простір.

Результати зазначених досліджень представлені в **майже 2 тис.** наукових працях (із них **понад 700** підготовлено за 2015–2019 рр.): офіційні видання – 5; наукові видання – 26 (із них: збірники наукових праць, матеріалів масових заходів – 23, монографії – 2, антологія – 1); виробничо-практичні видання – 27 (із них: методичні рекомендації – 18, практичні посібники – 9); довідкові видання – 285 (із них: довідники – 25, словник – 1, оглядове видання – 1, каталоги – 3, бібліографічні покажчики – 32, біобібліографічні покажчики – 80, інформаційно-аналітичні та реферативні матеріали – 123, «Календар знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти» – 20); стратегії – 2; концепції – 5; статті (зокрема в ЗМІ) – 1635; електронні ресурси – 5. За останні п'ять років значно зросла кількість статей, зокрема у виданнях, що входять до наукометричних баз даних, поповнився електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу», який містить приблизно 60 оглядів персоналій.

Нашою гордістю є **серії біобібліографічних покажчиків** (загалом 73 видання), із них: «Академіки НАПН України» (28), «Ювіляри НАПН України» (33), «Видатні педагоги світу» (12), підготовлені впродовж 2015–2019 рр. **збірники матеріалів науково-практичних історико-педагогічних заходів** (5), **щорічний «Календар знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки»** (20). Крім того, у 2017 р. ДНПБ отримала грант Київської міської державної адміністрації, на кошти якого було опубліковано збірку дитячої патріотичної поезії «З Україною в серці». До неї ввійшли твори переможців конкурсу, проведеного в рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек.

В установі налагоджено **впровадження** результатів наукових досліджень через розміщення продукції на її вебпорталі (187), в Електронній бібліотеці НАПН України (413), експонування на виставках тощо; створення профілів ДНПБ та її вчених у Google Академії (34), у системі «Бібліометрика української науки» (24), електронних портфоліо та цифрових ідентифікаторів учених. Об'єктами впровадження є бібліотеки, кафедри університетів тощо. Окремі видання відзначено нагородами конкурсів НАПН України, освітянських виставок, зокрема

біобібліографічний покажчик «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (2018 р.) [2]. До речі, це видання з-поміж 70 інших праць відзначено дипломом I ступеня в номінації «Персональний покажчик» Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу – 2018», проведеного НБУ ім. В. І. Вернадського.

Висвітленню результатів наукових досліджень сприяють *електронні наукові періодичні видання* установи: «Науково-педагогічні студії» (із 2017 р., журнал має ідентифікатор DOI та Міжнародний стандартний номер ISSN) <http://npstudies.dnpg.gov.ua/issue/view/9711>; «Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (із 2008 р., журнал має Міжнародний стандартний номер ISSN) <http://dnpg.gov.ua/ua13399-2/>.

Для впровадження результатів наукових досліджень широко використовуються можливості *науково-практичних заходів* – за 20 років їх проведено **208** (конференції – 24; науково-практичні та науково-методологічні семінари – 62; вебінари – 8; круглі столи – 28; педагогічні ради – 49; інші (форум, педагогічні та бібліотечнознавчі читання, презентації книг тощо) – 37), із них **80** – за останні п'ять років. Визнання серед педагогічної та бібліотечної громадськості здобули заходи з проблем інформаційного забезпечення сфери освіти, книгознавства; історії освіти, сухомлиністики та ін.

Результати наукових досліджень впроваджуються в ході *науково-інформаційної діяльності*, яка спрямована на формування галузевого інформаційного ресурсу. Універсальний книжковий **фонд** бібліотеки налічує приблизно **600 тис. документів** переважно з педагогіки та психології. Особлива частина фонду – це рідкісні видання, документи психологічного, педагогічного та історико-культурного напрямку XVII – початку XX ст. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1709 від 19 грудня 2001 р. видання 1850–1917 рр. (28 081 документ) віднесено до національного культурного надбання України.

ДНПБ широко використовує інформаційно-комунікаційні технології, зокрема глобальні хмарні сервіси. Оновлений у 2015–2016 рр. *офіційний вебпортал* інформує про всі напрями діяльності бібліотеки, представляє її ресурси, інноваційні послуги, різні види бібліографічної, реферативної й аналітичної інформації, що сприяє підвищенню оперативності та якості науково-інформаційного забезпечення сфери освіти й науково-методичного супроводу мережі освітянських бібліотек. Модернізація вебпорталу вплинула на збільшення кількості дистантних користувачів (2018 р. – майже 118 тис. осіб). Активно поповнюється *електронний каталог* (бази даних «Книги», «Періодика», «Рідкісні книги» тощо), *Науково-педагогічна електронна бібліотека*, яка містить понад 2 тис. повнотекстових документів. Відзначу зростання кількості звернень до електронних ресурсів ДНПБ за останні роки, про що свідчить статистика відвідувань (приблизно 150 тис. осіб) і завантажень.

Сьогодні в бібліотеці активно розширюється *спектр сервісів та послуг*, зокрема вона надає такі: електронна доставка документів, замовлення документів через електронний каталог на бронеполіцію, довідково-консультаційна служба «Запитай бібліотекаря», індексування документів за УДК, інформаційний супровід масових заходів тощо.

Примітно, що в різні роки ДНПБ забезпечувала тестовий доступ до *міжнародних наукометричних баз даних*: Bio One (2015 р.), Pediatric Neurology Briefs (2015 р.), Edward Elgar Journals and Development Studies Ebooks (2016 р.), Web of Science (2016–2017 pp.). Із 2018 р. вона надає доступ до інформаційних ресурсів фірми EBSCO Publishing (упродовж 2018 р. здійснено понад 20 тис. запитів). Зазначимо, що спільно з науково-організаційним відділом НАПН України та ТОВ «Інформатіо» проведено цикл науково-інформаційних практичних заходів, що забезпечило дієве використання цих ресурсів.

Задля висвітлення наукових результатів учених НАПН України в інформаційному просторі в 2017 р. започатковано *проект «Бібліометрика педагогічної науки», базу даних «НАПН України»*. До цієї бази даних внесено відомості про вчених НАПН України (162 записи), які містять електронні посилання на їхні наукові праці, відображені в інших базах даних електронного каталогу ДНПБ та Електронної бібліотеки НАПН України. Крім того, відбувається консультування вчених НАПН України щодо створення облікових записів (профілів) у Google Scholar тощо.

Традиційно проводиться *науково-бібліографічне інформування* провідних науковців НАПН України. Протягом 20 років підготовлено **приблизно 3 тис.** інформаційних бібліографічних списків й оглядів з *актуальних питань освіти, педагогіки та психології, із них 600* – за останні п'ять років. Про їх актуальність свідчить статистика завантажень (7,7 тис.) дистантними користувачами.

Здійснюється *аналітична та реферативна діяльність*. Підготовлено **майже 7 тис.** рефератів на статті з наукових видань до Українського реферативного журналу «Джерело» і загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» НБУ ім. В. І. Вернадського. Розвивається кооперативна взаємодія установи з мережею освітянських бібліотек щодо поповнення «Галузевої реферативної бази даних» ДНПБ.

Із дня заснування бібліотеки приділяється велика увага *роботі з рідкісними виданнями*. З огляду на вагому соціально-культурну значущість й унікальність наявного наукового об'єкта, що становить національне надбання, і відповідно до Програми його зберігання, обліку та введення до наукового обігу сформовано 5 колекцій рідкісних видань («Педагогіка», «Психологія», «Шкільні підручники і навчальні посібники», «Колекція документів іноземними мовами», «Колекція часописів ХІХ – початку ХХ ст.»). За 20 років оцифровано 1251 видання, мікрофільмовано – 118, відновлено та відреставровано – 7863. Із 2010 р. формуються база даних «Рідкісні книги» (містить майже 10 тис. записів, із них 440 – іноземними мовами) і розділ «Книжкові пам'ятки» у Науково-педагогічній електронній бібліотеці (1270 повнотекстових документів).

Зусиллями фахівців бібліотеки з нагоди відзначення 100-річчя Української революції в 2017 р. оцифровано періодичне освітянське видання «Вільна українська школа» (1917–1920) і розміщено його в Науково-педагогічній електронній бібліотеці (розділ «Книжкові пам'ятки»). У рамках реалізації Указу Президента України «Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» працівниками укладено анотований рекомендаційний список

«Англомовні рідкісні видання XIX – поч. XX ст. з фонду ДНПБ», який висвітлює зміст 45 документів педагогічного спрямування.

До здобутків відносимо й відкриття в 2016 р. *кімнати-музею рідкісної книги*. На її базі здійснюється науково-дослідна, культурно-освітня та виставково-експозиційна діяльність. Так, загалом презентовано понад 30 виставок, присвячених видатним вітчизняним і зарубіжним ученим, педагогам і визначним подіям, що розкривають розвиток української та зарубіжної освіти; проведено лекції, екскурсії. Активними відвідувачами кімнати-музею є здобувачі освіти закладів освіти, установ НАПН України, наукові, науково-педагогічні й бібліотечні працівники, слухачі ІППО та ін.

Серед освітянської та наукової громадськості здобула визнання *експозиційно-виставкова діяльність* ДНПБ. Протягом 20 років організовано майже **2200** книжкових виставок (за 2015–2019 рр. – **295**), із них: *книжкові виставки* – 2088, зокрема із серії «Ювіляри НАПН України» – 133; *художньо-мистецькі* – 108. Відзначу книжкові виставки, присвячені діяльності НАПН України: «НАПН України: історія та сьогодення» (віртуальна, відеоролик), «Відділення загальної педагогіки та філософії освіти: до 25-річчя НАПН України».

Одним із провідних напрямів діяльності ДНПБ є **науково-методичне забезпечення мережі освітянських бібліотек** (понад 15 тис. книгозбірень), що передбачає надання консультаційно-методичної допомоги; формування електронного інформаційного ресурсу методичного характеру. Зокрема, налагоджено систематичну роботу з науковими бібліотеками НАПН України, проведення з 2016 р. науково-методологічного семінару «Наукова бібліотека та якість сучасної освіти», щорічних бібліотечних секцій (із 2007 р. їх організовано 13 у різних областях України) у рамках Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю».

На виконання постанови Кабінету Міністрів України, наказу МОН України (2017 р.) здійснюється інтенсивна робота щодо науково-методичного супроводу *впровадження УДК* у практику роботи освітянських бібліотек. Відзначу надання відповідних консультацій на сторінці ДНПБ у соціальній мережі Facebook, на порталі бібліотеки (майже 14 тис. відвідувань).

Останнім часом у бібліотеці інтенсифікувалася **соціокультурна робота**. Так, із 2015 р. проводиться *науково-педагогічний лекторій «Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки»* (відбулося 163 заходи) тощо; здійснюється інформаційний супровід масових заходів установ НАПН України. До здобутків відносимо й відкриття з нагоди 20-річчя від дня заснування ДНПБ *музейної експозиції «ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України: історія і сучасність»*, що є основою проведення екскурсій бібліотекою та сприяє популяризації не лише її роботи, а й діяльності НАПН України.

Нині установа є *інтегратором і поширювачем сухомлиністики* в інформаційному просторі України та за її межами, зокрема вона взяла активну участь у відзначенні 100-річчя від дня народження В. О. Сухомлинського під егідою ЮНЕСКО. На базі створеного в 2003 р. й оновленого в 2016 р. читального залу Фонду В. О. Сухомлинського організовано та проведено низку заходів:

культурно-освітні (оглядові екскурсії, тематичні лекції для працівників і здобувачів закладів освіти, бібліотечних працівників; інсценування казок та оповідань; виставки творчих робіт дітей за творами В. О. Сухомлинського, презентація проєкту «Я і моя родина – казковий дивосвіт»; читання казок та оповідань дітьми разом із бібліотекарем тощо); *науково-практичні* (семінари, круглі столи, бібліотечні секції в рамках Всеукраїнських педагогічних читань); *науково-інформаційні* (формування електронних ресурсів, зокрема електронних копій творів педагога); оновлено інформацію в ресурсі «Видатні педагоги України та світу»; поповнено базу даних «Сухомлиністика»; підготовлено *книжкові виставки*. Читальний зал відвідують освітяни, науковці з різних куточків України та зарубіжжя: делегації з Республіки Польща й Китайської Народної Республіки.

Із перших років свого функціонування бібліотека бере участь у виконанні *Програми спільної діяльності МОН України та НАПН України*, зокрема з 2015 р. – у реалізації *Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді*, з 2016 р. – у реалізації *Концепції «Нова українська школа»*. Загалом проведено понад 50 науково-практичних заходів (щорічні Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека», Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек, всеукраїнські вебінари), створено рубрику на вебпорталі ДНПБ «Бібліотека нової української школи», розгорнуто книжкові виставки тощо.

ДНПБ плідно *співпрацює* із закладами освіти, Київською малою академією наук, бібліотеками, Педагогічним музеєм України, громадськими організаціями (Всеукраїнською асоціацією Василя Сухомлинського, Українською бібліотечною асоціацією та ін.). На базі установи проводиться переддипломна та виробнича практика студентів університетів тощо. Розвивається й **міжнародне співробітництво** із зарубіжними освітніми, науковими установами, бібліотеками та громадськими організаціями: створено за підтримки програми ЄС Еразмус+ (Жан Моне) Пункт європейської інформації (із 2017 р. проведено майже 20 заходів) тощо. Продовжується міжнародний книгообмін. Передано метадані 12 оцифрованих видань із фонду ДНПБ із питань педагогіки, психології, які становлять національне надбання, до «Європейської цифрової бібліотеки». Активізувалася участь працівників бібліотеки в міжнародних науково-практичних заходах зарубіжних країн і міжнародна мобільність наукових співробітників.

Розширилося інформування суспільства про діяльність ДНПБ на її вебпорталі (<http://dnpb.gov.ua/ua/>), сайтах НАПН України (<http://naps.gov.ua/>) й Української бібліотечної асоціації (<https://ula.org.ua/>), сторінці бібліотеки в соціальній мережі Facebook (<https://www.facebook.com/ДНПБ-України-ім-В-О-Сухомлинського-240019389383740/>), у ЗМІ. Учені установи здійснюють експертну діяльність у різних комісіях НАПН України, МОН України, Мінкультури України. Популяризації бібліотеки сприяли також акції дарування книг, флешмоби тощо.

Зважаючи на виклики сьогодення, входження нашої держави до європейського простору, найголовнішим завданням ДНПБ є модернізація бібліотечно-інформаційного супроводу освітянської галузі шляхом побудови **інноваційної моделі наукової бібліотеки**, яка здатна ефективно забезпечувати сучасні потреби користувачів, володіє потужними базами даних, надає вільний

доступ до світових інформаційних мереж на основі широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Ми й надалі будемо реалізовувати розроблену **Стратегію розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки** (2017) [3] з урахуванням нових змін у сфері освіти та інформаційних викликів у цифрову епоху задля утвердження її як потужного наукового, науково-інформаційного, науково-методичного, культурно-освітнього центру України.

Насамкінець вітаю співробітників бібліотеки з ювілеєм – 20-річчям від дня створення й дякую за наполегливу працю. Від імені колективу ДНПБ висловлюю щирі слова подяки Президії НАПН України, її президентові академіку В. Г. Кременю за всебічну підтримку нашої діяльності, партнерам – за співпрацю.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру = Edukacja dla pokoju : зб. наук. пр. : у 2 т. / НАПН України та ін.* Київ, 2019. Т. 2. С. 222–228 ; Березівська Л. Д., Вараксіна Н. В. Інформаційний ресурс галузі. Вебпортал ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського НАПН України (до 20-річчя ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського НАПН України). *Освіта*. 2019. 6–13 берез. (№ 9/10). С. 4; Березівська Л. Д. Сучасна бібліотека : інтерв'ю. *Освіта і суспільство*. 2019. Верес. (№ 9). С. 6–7 ; Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського: здобутки та перспективи (2015–2019) : інформ. довід. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; наук. ред. Л. Д. Березівська ; авт. кол.: Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська, С. М. Кравченко та ін. Вінниця : Твори, 2019. 204 с.
2. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Страйгородська Л. І. та ін. ; наук. консультант Сухомлинська О. В. ; наук. ред. Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2018. 395 с. (Серія «Видатні педагоги світу» ; вип. 12).
3. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.: Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.] ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. Київ, 2017. 27 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/Development-strategy-2017-2026_ukr.pdf (дата звернення: 03.10.2019) ; Development strategy of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine for 2017–2026 / V. O. Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine ; authors: Berezivska L. D., Zozulia S. M., Strayhorodska L. I.] ; editor L. D. Berezivska. Kyiv, 2017. 27 p. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/Development_strategy_2017-2026_en.pdf (Last access: 03.10.2019).

ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ У ДРУКОВАНИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАННЯХ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Упродовж 2017–2019 років у ДНПБ України імені В.О. Сухомлинського виконувалося комплексне інтегральне дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях».

Основні виконавці теми – співробітники відділу історії освіти, відділу наукової організації і збереження фонду та 3 співробітники науково-документного забезпечення соціально-культурної діяльності та міжнародних зв'язків (17 осіб).

Основними науковими результатами є:

розроблення теоретичного інструментарію (хронологічний, текстологічний, культурологічний, синергетичний та аксіологічний, міждисциплінарний підходи) для вивчення процесів відображення розвитку національної освіти й виховання в різні історичні періоди в друкованих та електронних виданнях;

вироблення критеріїв добору документів за визначеними концептуальними підходами та впорядкування відповідних текстів (вибірковий, цілісний, аксіологічний);

узагальнення інформації про розвиток педагогіки й освіти в Україні в різні історичні періоди;

класифікація, систематизація та цілісне представлення документів як концептуального характеру, так і інформаційно-аналітичних стосовно розбудови українського освітнього простору, інформаційного забезпечення галузі в різні історичні періоди;

поглиблення знань про процеси, які відбувалися в освіті й вихованні, що передбачає аналіз недавнього минулого та переосмислення педагогічного досвіду попередніх поколінь завдяки виявленню й актуалізації різних матеріалів і передусім документів із фонду ДНПБ, присвячених питанням освіти, педагогіки, психології, рідкісних видань ХІХ – поч. ХХ ст., а також творчої спадщини видатних українських педагогів, зокрема В. О. Сухомлинського.

Результатами дослідницького пошуку стали такі наукові праці:

Відділ історії освіти:

Підготовлено й оприлюднено:

- наукове видання «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» (526 с.) 2019 р. [1];
- біобліографічній покажчик «Василь Олександрович Сухомлинський до 100-річчя від дня народження» (395 с.) 2018 р. [2];
- науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Національно-патріотичне виховання в Україні» (2014–2018) (368 с.) 2019 р. [3];
- збірники тез – 6, наукових публікацій – 122, із них статей у зарубіжних виданнях – 19, у фахових – 25, тез – 43.

Відділ наукової організації та зберігання фонду:

- каталог «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського» (361 с.). 2019 р. [4];
- наукові публікації – 56: у зарубіжних виданнях – 6, у фахових – 13, тези – 26;
- проводить системну роботу з рідкісними виданнями і загальним фондом бібліотеки, здійснює аналітико-синтетичне опрацювання вітчизняних документів та видань іноземними мовами у БД «Рідкісні книги», результатом яких є формування основних елементів та факультативних відомостей (автори, редактори, перекладачі, видавництва, типографії тощо).

Відділ науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків

- підтримує інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України і світу», тобто забезпечує його систематичне поповнення новими матеріалами та створює нові тексти (15);
- наукові публікації – 15: у фахових – 2, тези – 10.

Про ***ефективність результатів наукових досліджень*** свідчить той факт, що на окремі праці вже отримано довідки про впровадження, серед яких: на «Біобібліографічний покажчик В. О. Сухомлинського» (4 довідки), «Антологію» (3 довідки), Свідоцтво про реєстрацію авторського права (на біобібліографічний покажчик – отримано, 2 інші – на «Антологію» та «Національно-патріотичне виховання» – подано).

У рамках конкурсу «Національне визнання наукових досягнень» Х Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» Почесними дипломами лауреатів конкурсу нагороджено:

- у номінації «Інноваційний проект, педагогічна технологія» за інноваційну розробку «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (2018) – Л. Д. Березівську, О. В. Сухомлинську, Л. В. Сухомлинську;
- дипломом I ступеня в номінації «Персональний покажчик» II Всеукраїнського бібліотечного «Біографічного рейтингу – 2018» (Інститут біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського) біобібліографічний покажчик «Василь Олександрович Сухомлинський : до 100-річчя від дня народження» (2018) – упоряд.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська, Л. І. Страйгородська, Т. С. Павленко, Л. В. Сухомлинська, Є. Ф. Демида.

Для ***ефективної і масової апробації результатів наукових досліджень*** широко використовуються можливості науково-практичних заходів. Так, протягом 2015–2019 рр. співробітники ДНПБ, що виконували тему, взяли участь у низці науково-практичних заходів, у рамках яких виголошено понад 200 доповідей і повідомлень, організовано та проведено 15 заходів, у тому числі 4 всеукраїнських науково-практичних та 4 науково-методологічних семінарів, 7 круглих столів). Це, зокрема, всеукраїнські з міжнародною участю науково-практичні та науково-методологічні семінари: «Форми репрезентації джерел з

історії освіти», 2019; «Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України», 2018; «Історіографія як важливий складник досліджень з історії освіти: європейський і вітчизняний виміри», 2018; «Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень», 2017 та ін.); семінари та круглі столи, присвячені *розвитку сухомлиністики* («Василь Сухомлинський у літературі й мистецтві», 2019; «Василь Сухомлинський і сучасне дошкілля» (до 100-річчя від дня народження), 2018; «В. Сухомлинський “Трудные судьбы”: читаємо разом» (до 50-річчя виходу книжки), 2017; «Серце віддаю дітям» (до 100-річчя В. О. Сухомлинського і 50-річчя виходу книжки), 2018 тощо.

Виконавці теми докладають всіх зусиль для **популяризації основних результатів своєї діяльності**. Так, вони взяли активну участь у відзначенні 100-річчя від дня народження видатного українського педагога В. О. Сухомлинського на рівні ЮНЕСКО (рішення 39-ї сесії Генеральної конференції) спільно з Всеукраїнською асоціацією Василя Сухомлинського, що діє на базі бібліотеки.

Читальний зал відвідали освітяни, науковці з різних куточків України та зарубіжжя, зокрема делегації з Республіки Польща та Китайської Народної Республіки. Виконавці комплексної й інтегрованої планової тематики беруть участь у **міжнародному науковому співробітництві**, зокрема, у міжнародних науково-практичних заходах зарубіжних країн: Великобританії, Канади, Китайської Народної Республіки, Чехії, Литви, Польщі, Угорщини, Казахстану, Узбекистану, Азербайджану, Білорусі, Словенії, Словаччини; у науковому стажуванні в м. Пекін, КНР (Л. Д. Березівська, О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська). Окремі з них є членами міжнародних наукових організацій (Всекитайське товариство послідовників В. О. Сухомлинського – О. В. Сухомлинська, Л. В. Сухомлинська; Британська спілка з історії освіти – Л. Д. Березівська. Усе це уможливлює більш широке висвітлення результатів наукових досліджень у міжнародних виданнях, які входять до наукометричних баз даних.

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська. Київ ; Вінниця : ТВОРИ, 2019. 526 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

2. Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Страйгородська Л. І. та ін. ; наук. консультант Сухомлинська О. В. ; наук. ред. Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2018. 395 с. (Серія «Видатні педагоги світу» ; вип. 12).

3. Національно-патріотичне виховання в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Страйгородська Л. І., Пономаренко Л. О., Тарнавська С. В. та ін. ; наук. ред. Березівська Л. Д. Київ : б. в., 2019. 368 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

4. Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : каталог / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: Бондарчук О. Б., Іващенко В. М., Палійчук Р. І. та ін. ; наук. ред.

Березівська Л. Д. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 361 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОНАННЯ НАУКОВОЇ ТЕМИ «НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»

*Т. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Актуальність дослідження «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» обумовлено необхідністю вдосконалення системи науково-методичного супроводу діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України з урахуванням потреб суб'єктів освіти й української педагогічної науки в якісних інформаційних продуктах і послугах. Дослідження, що виконувалося науковцями ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського у 2017–2019 рр., передбачає вдосконалення системи науково-методичного супроводу діяльності освітянських бібліотек з урахуванням сучасних вимог розвитку інформаційного суспільства та напрямів реалізації державної освітньої політики.

Науково-дослідна робота була спрямована на пошук оптимальних методичних та методологічних рішень, що сприятимуть інноваційному розвитку освітянських бібліотек. Обґрунтовано перспективні напрями модернізації науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, досліджено шляхи трансформації мережі освітянських бібліотек у базові документально-комунікаційні комплекси глобального інформаційного середовища, проаналізовано науково-методичні засади забезпечення їх діяльності.

Підготовлено рукописи та опубліковано матеріали, в яких обґрунтовано наукові підходи до інноваційного розвитку освітянських бібліотек, досліджено ефективність науково-методичної діяльності мережі освітянських бібліотек як галузевого бібліотечного комплексу, визначено перспективні напрями інноваційного розвитку освітянських бібліотек.

З метою координації діяльності та інформування про заплановану науково-інформаційну продукцію, заходи міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів, які організуються з метою сприяння інноваційному розвитку системи національної освіти й підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, щороку науковці відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек аналізували плани роботи бібліотек і уклали «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі» (три випуски, укладачі: Біла Л. О., Хемчян І. І., Гончаренко О. Л. – Київ, 2017–2019) [1]. Довідник призначений для бібліотечних працівників, методистів із бібліотечних фондів управлінь освіти й науки обласних та міських

держадміністрацій, інших освітян, що займаються розвитком педагогічної науки, освіти й практики.

Узагальнювалась також статистична інформація про діяльність провідних освітянських бібліотек (за окремими провідними освітянськими книгозбірнями та загалом мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України), досліджено зміни, які відбулися в провідних освітянських бібліотеках упродовж 2016–2018 рр., підготовлено два статистичні довідники «Провідні освітянські бібліотеки в просторі й часі: моніторинг діяльності» (укладачі: Здановська В. П., Хемчян І. І., Гончаренко О. Л. – Київ, 2017–2019) [2]. Моніторингове дослідження діяльності провідних освітянських бібліотек, здійснене ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського у зазначений період, є важливим і необхідним інструментом для подальшої розробки стратегії інноваційного розвитку мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Підготовлено методичні рекомендації «Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи» (Бондар Л. М., Добко Т. В., Рубан А. А., Хемчян І. І. – Київ, 2017) [3] з метою надання практичної допомоги шкільним бібліотекарям у роботі з національно-патріотичного виховання учнівської молоді. У виданні схарактеризовано роль шкільної бібліотеки у національно-патріотичному вихованні учнів, визначено найбільш дієві форми та методи бібліотечної роботи, що сприяють формуванню в молодого покоління високої патріотичної свідомості.

Серед вагомих наукових здобутків – методичні рекомендації «Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти», які є першим в Україні виданням, що комплексно висвітлює це питання (укладач І. Г. Лобановська. – Київ, 2018) [4]. Дотримання єдиних підходів у впровадженні УДК в освітянських бібліотеках сприятиме уніфікуванню та ефективній організації роботи, виконанню запланованих робіт з найменшими витратами часу, фінансових і матеріальних ресурсів.

Практичний посібник «Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи» (Київ, 2019) [5] підготовлено з метою підвищення якості та ефективності роботи шкільних бібліотек, розвитку їх як сучасних бібліотечно-інформаційних центрів та культурних осередків навчальних закладів.

Головною метою бібліографічного покажчика «Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства» (упорядники: Рубан А. І., Хемчян І. І. – Київ, 2019) [6] є надання допомоги фахівцям бібліотек навчальних закладів у самоосвіті, інформування про документи, що висвітлюють сучасні тенденції розвитку бібліотек як сучасних інформаційних центрів, розглядають актуальні питання теорії, методики та практики бібліотечної справи, організація роботи бібліотек, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в їхню діяльність тощо.

Здійснено моніторинг документів для освітянських бібліотек, розроблених науковцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, підготовлено «Довідник інструктивних матеріалів для освітянських бібліотек МОН України та НАПН України (2017–2019 рр.)» (упорядники Хемчян І. І., Бондар Л. М. – Київ : 2019)

[7], який сприятиме оптимізації діяльності освітянських бібліотек щодо формування галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України.

У практичному посібнику «Систематизація документів та організація каталогів і картотек освітянських бібліотек за таблицями Універсальної десяткової класифікації» (укладач І. Г Лобановська. – Київ, 2019) [8] висвітлено питання наукового і документного класифікування, схарактеризовано систематизацію як процес аналітико-синтетичного опрацювання документів, представлено Універсальну десяткову класифікацію як інформаційно-пошукову мову класифікаційного типу, викладено основні положення загальної та спеціальної методики систематизування документів за таблицями УДК у галузевому аспекті, подано методичні рекомендації з організації систематичних каталогів, картотек і баз даних за таблицями УДК.

Методичні рекомендації «Освітянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій» (Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є. – Київ, 2019) [9] розкривають зміст, функції, напрями і форми соціокультурної діяльності освітянських бібліотек як важливого чинника якісних соціокультурних зрушень в Україні в контексті розвитку світового культурно-освітнього середовища.

Наукову продукцію упроваджено шляхом розміщення підготовлених видань в електронній бібліотеці НАПН України, на вебпорталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також розповсюджено в мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України для практичного втілення результатів НДР у процесі науково-інформаційного забезпечення фахівців у галузі освіти.

Науковці брали активну участь у міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових і науково-практичних заходах (конференціях, семінарах тощо), організованих зокрема і ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Здобуті наукові результати створили основу для подальшої роботи з розроблення й поглиблення організаційних, теоретичних, методичних та технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України та науково-методичного забезпечення мережі освітянських бібліотек. Упровадження в практику роботи освітянських бібліотек результатів науково-дослідної роботи сприятиме модернізації діяльності освітянських бібліотек різних видів, упровадженню інноваційних технологій у бібліотечно-інформаційну діяльність, підвищенню якості бібліотечних послуг, поглибленню знань бібліотечних працівників щодо сучасних підходів до організації бібліотечної роботи, підвищенню їхньої професійної кваліфікації, забезпечуватиме оптимізацію системи науково-методичного супроводу діяльності освітянських бібліотек у контексті реалізації державної інформаційної та освітньої політики.

Список використаних джерел

1. Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; уклад.: Л. О. Біла, І. І. Хемчян; наук. ред. І. І. Хемчян. Київ: б. в., 2017. 103 с.; Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної

майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2018. 119 с. ; Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2019. 129 с.

2. Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності : довід. стат. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: В. П. Здановська, І. І. Хемчян ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ : б. в., 2017. 102 с. ; Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності : довід. стат. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ : б. в., 2019. 115 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

3. Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан ; наук. ред.: Л. Д. Березівська, Т. В. Добко. Київ ; Вінниця : Корзун Д. Ю., 2017. 103 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 16).

4. Лобановська І. Г. Упровадження Універсальної десяткової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Шк. б-ка плюс*. 2018. Серп. (№ 15/16). С. 1–63. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 17).

5. Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи : практич. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт. кол.: Л. М. Бондар, Н. В. Вараксіна, С. М. Глазунова та ін. ; наук. ред.: Т. В. Добко, О. Є. Матвійчук, І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2019. 400 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 21).

6. Бібліотека навчального закладу в контексті інформатизації суспільства : наук.-допом. бібліогр. показч. для б-к закл. заг. серед., проф.-техн., вищ. освіти. Вип. 4 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: А. І. Рубан, І. І. Хемчян ; наук. консультант Т. В. Добко. Київ : б. в., 2019. 503 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 23). До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

7. Довідник інструктивних матеріалів для освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, 2017–2019 рр. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар. Київ : б. в., 2019. 95 с.

8. Лобановська І. Г. Систематизація документів та організація каталогів і картотек освітянських бібліотек за таблицями Універсальної десяткової класифікації : практич. посіб. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ : б. в., 2019. 104 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 20).

9. Освітянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є. ; наук. ред.: Добко Т. В., Пономаренко Л. О. Київ : б. в., 2019. 74 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 22). До 20-річчя ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (2017–2019)

*А. В. Селецький, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Протягом 2017–2019 рр. колектив науковців відділів наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти та наукової інформаційно-бібліографічної діяльності здійснював прикладне наукове дослідження за темою «Науково-інформаційний супровід освітнянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» під керівництвом кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника А. В. Селецького.

Основними науковими результатами, здобутими в процесі виконання дослідження, є:

- *визначення* підґрунтя науково-інформаційного супроводу національної освіти в контексті інтеграції у європейський та світовий освітній простір;
- *систематизація та упорядкування* наукової інформації щодо пріоритетних напрямів реформування та інновацій освіти в Україні й зарубіжжі;
- *репрезентування* сучасних методів і технологій підвищення якості науково-інформаційного забезпечення освітнянської галузі;
- *обґрунтування* перспектив ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ) щодо науково-інформаційного супроводу цільової групи користувачів з питань розвитку національної та зарубіжної освіти.

Зокрема, *висвітлено* перебіг становлення інформаційно-аналітичного супроводу освітнянської галузі та *проаналізовано* його особливості з досвіду ДНПБ. *Узагальнено та систематизовано* здобутки й проблеми бібліотечної інформаційної аналітики та *запропоновано* шляхи розв'язання перспективних завдань;

– *обґрунтовано* процес визначення пріоритетних напрямів і перспективних завдань аналітичного підрозділу науково-педагогічної бібліотеки, його місце і роль в організаційній структурі установи, права, відповідальність та взаємовідносини з іншими підрозділами;

– *визначено* особливості позиціонування реферативного продукту в інформаційному просторі, *проаналізовано* нормативні й методичні джерела з реферування документів психолого-педагогічної тематики, *акцентовано* увагу на основних загальнонаукових методах, що використовуються для згортання інформації під час підготовки вторинних документів;

– на прикладах новаторського педагогічного досвіду *обґрунтовано* можливість реалізації ключових компетентностей для Нової української школи, *доведено* вірогідність висновків за результатами впровадження досвіду педагогів-новаторів та використовуваних ними педагогічних технологій;

– *досліджено й узагальнено* український і зарубіжний досвід розвитку бібліографічних ресурсів. *Схарактеризовано* змістове наповнення рубрик

сторінки «Бібліографічні посібники з актуальних питань педагогіки, психології та освіти» вебпорталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. *Уперше здійснено аналіз* використання віддаленими користувачами електронних інформаційно-бібліографічних ресурсів установи за період 2012–2016 рр. та *констатовано його позитивну динаміку. Визначено переваги створення електронних бібліографічних посібників. Зроблено висновок про ефективність бібліографічних посібників як джерела у системі довідково-бібліографічного обслуговування освітян та окреслено дослідницькі перспективи цього напрямку;*

– *проаналізовано* рівень інтеграції ДНПБ із закладами освіти, науки, громадськими організаціями. *Констатовано*, що на сучасному етапі глобалізації інформаційного середовища пріоритетними є міжбібліотечна співпраця, кооперація та інтеграція в світовий інформаційний простір. *Окреслено перспективні напрями розвитку* інтеграції бібліотеки й закладів освіти, які полягають у реалізації просвітницьких проєктів, встановленні широкого спектра соціокультурного співробітництва, організації та проведенні науково-інформаційних, культурно-освітніх і наукових заходів із залученням наукової молоді, здобувачів освіти, популяризації всіх напрямів діяльності бібліотеки в соціальних мережах, ЗМІ тощо;

– *узагальнено* особливості розвитку інформаційної діяльності бібліотек в умовах інноваційних змін на прикладі ДНПБ. *Актуалізовано* питання щодо потреби розроблення сучасних методик роботи з інформацією, зокрема аналітичною, реферативною та бібліографічною в умовах поширення електронних технологій. *З'ясовано*, що в системі інформаційно-аналітичної діяльності поряд із застосуванням традиційного методологічного інструментарію починають упроваджуватися такі інформаційні технології, як система моніторингу на базі програмного продукту WEB-OBSERVER, інформаційно-аналітична система «АСТРА», корпоративна експертна система «Аналітик-2», інформаційно-аналітична система «ТРЕНД»;

– *систематизовано* досвід міжнародної діяльності ДНПБ за такими напрямами: укладання договорів про міжнародне співробітництво, участь у міжнародних науково-практичних заходах, підготовка наукових праць іноземною мовою, членство в міжнародних наукових та громадських організаціях, участь у міжнародних проєктах тощо. *Окреслено перспективні напрями розвитку* міжнародної діяльності бібліотек: участь у реалізації інноваційних проєктів, зокрема, аплікування до програм Європейського Союзу Еразмус+ та рамкової програми ЄС з науки та інновацій на 2014–2020 рр. «Горизонт 2020», проведення спільних наукових досліджень, збільшення кількості публікацій у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах даних, розвиток міжнародного книгообміну, поширення знань про культуру Європи та європейські цінності шляхом організації та проведення міжнародних науково-практичних заходів, залучення до участі в них зарубіжних партнерів тощо.

Основними науковими працями виконавців за означений період є:

Виробничо-практична продукція

1. Оглядове видання «Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» [1].

Довідкова продукція
Бібліографічні видання

2. Біобібліографічний покажчик «Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України» [2].

3. Довідкове видання «Бібліографічні покажчики у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» [3].

Біобібліографічний покажчик здобув перше місце за результатами конкурсу в НАПН України.

Довідкові видання

4. Довідковий бюлетень «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки» – № 5–10 [4].

Усього публікацій – 171, у тому числі статей – 63 (у зарубіжних виданнях – 14, фахових наукових виданнях – 26, наукометричних – 7), у електронному ресурсі – 56 (аналітичні, реферативні, бібліографічні огляди, анотовані бібліографічні списки), тези виступів у матеріалах науково-практичних масових заходів – 38. Загальний обсяг підготовленої та оприлюдненої продукції становить понад 155 авторських аркушів.

Оприлюднення результатів дослідження здійснено через розміщення проміжної та кінцевої наукової продукції на порталі ДНПБ та в ЕБ НАПН України.

Упровадження результатів дослідження підтверджено 36 довідками про впровадження в наукову та бібліотечно-інформаційну діяльність бібліотек МОН України, НАПН України та мережі освітянських бібліотек України. Серед них: провідні освітянські бібліотеки, спеціальні наукові бібліотеки установ НАПН України, бібліотеки обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, бібліотеки ЗВО III–IV рівня акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілів, державні та національні університети класичного типу.

Апробація наукових результатів дослідження здійснювалася оприлюдненням проміжних і кінцевих результатів у рамках участі в масових науково-практичних заходах. Упродовж 2017–2019 рр. виконавці дослідження взяли участь у 126 науково-практичних масових заходах, із яких: міжнародних наукових конференцій – 29, зарубіжних наукових конференцій – 5, міжнародних форумів – 2, міжнародних семінарів – 3, всеукраїнських наукових конференцій – 11. У рамках наукових масових заходів виголошено 148 доповідей і виступів.

Популяризація діяльності ДНПБ здійснювалася за допомогою редагування облікових записів (профілів) науковців у системах Google Академія, «Бібліометрика української науки», цифрових ідентифікаторів ORCIDID, публікації 8 статей у ЗМІ, внесення депозитів до ЕБ НАПН України.

У рамках розвитку міжнародного наукового співробітництва за результатами 6 зарубіжних наукових конференцій з публікацією виступів учасників вийшло друком 14 фахових статей у зарубіжних виданнях, у тому числі з наукометричним індексуванням.

Висновки. На основі здобутих результатів виконавці дослідження вважають за потрібне продовжити наукове розроблення різних аспектів інформаційного забезпечення розвитку освіти в Україні, зокрема питання інформаційно-

аналітичного та інформаційно-бібліографічного супроводу діяльності НАПН України щодо науково-методичного забезпечення модернізації й реформування освіти, активізувати долучання науковців ДНПБ до міжнародного наукового співробітництва.

Список використаних джерел

1. Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів : огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.-упоряд.: Селецький А. В., Кравченко С. М., Агалець І. О. та ін. ; наук. ред. А. В. Селецький. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 155 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

2. Творчий доробок Василя Григоровича Кременя в інноваційному розвитку освіти України : біобібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Самчук Л. І., Вербова В. В., Горбенко Н. А. та ін. ; наук. ред. Березівська Л. Д. 4-те вид., допов. Київ : Т-во «Знання» України, 2017. 368 с. (Серія «Академіки НАПН України» ; вип. 28).

3. Бібліографічні покажчики у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : 37 Освіта. Виховання. Навчання. Дозвілля : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Самчук Л. І., Вербова В. В., Горбенко Н. А. ; наук. ред. Березівська Л. Д. Київ, 2019. 98 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

4. Аналітичний вісник у сфері освіти й науки : довід. бюл. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 2017–2019. Вип. 5–10. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/періодичні-видання-бібліотеки/13392-2/> (дата звернення: 09.10.2019).

БІБЛІОТЕЧНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ У ВИМІРАХ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ

*О. В. Воскобойнікова-Гузева, доктор наук із соціальних комунікацій,
старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник
відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

На стику наукових розвідок сучасного бібліотекознавства та цифрової гуманітаристики вперше в українському бібліотекознавстві досліджено залученість бібліотечного соціального інституту (БСІ) у розбудову цифрової культури. Доведено, що базові елементи структурно-функціональної моделі БСІ, зокрема такі види діяльності, як практика, освіта, наука, комунікація, управління, етика і право, мають різні ступені взаємодії та взаємозалежності із цифровою культурою.

Найвищий рівень цифрової взаємодії спостерігається в елементі «практика», що підтверджується багаторічним досвідом з реалізації проєктів зі створення бібліотеками цифрових колекцій, які репрезентують історико-культурні, наукові та освітні здобутки, використанням інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій для ведення основних виробничих процесів з формування та використання інформаційних ресурсів, обслуговування користувачів тощо. В елементі «професійна та наукова комунікація» сьогодні також досить високий рівень саме цифрової взаємодії між фахівцями, яка охоплює електронні журнали, онлайн-конференції, присутність і спілкування у соціальних мережах, професійну блогосферу. Можна засвідчити, що в елементі «наука» прояви цифрової культури

в різних аспектах бібліотечно-інформаційної діяльності активно досліджуються сучасниками, проте про використання у бібліотекознавчих розвідках саме технологій цифрової науки (як складової цифрової культури) нам поки що невідомо. Стосовно розвитку взаємодії цифрової культури та освіти як складника БСІ варто зазначити, що цифрові технології надзвичайно активно використовуються в навчальному процесі під час підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів. Зокрема, йдеться про електронні навчальні курси, дистанційне навчання, вебінари, онлайн-лекції, тренінги тощо. Проте цілеспрямованої підготовки фахівців нового покоління для БСІ, орієнтованих на взаємодію у переважно цифровому середовищі, в Україні поки що не ведеться. В аспектах управління, етики і права впровадження технологій цифрової культури має посилюватися. Особливо це стосується сервісних можливостей цифрових технологій для управління та прийняття управлінських рішень, гармонізації законодавства, що стосується бібліотечно-інформаційної діяльності, із реаліями цифровізації усіх сфер суспільного життя.

Зроблено висновок, що найбільш актуальним напрямом взаємодії БСІ та цифрової культури є залучення бібліотечно-інформаційних установ до участі в проєктах цифрової трансформації України, які реалізуються урядом.

Т Е З И

Секція I

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

РЕФЕРАТИВНІ ОГЛЯДИ ЯК СКЛАДОВА НАУКОВО- ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТЯНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. О. Агалець, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

За умови реформування системи освіти в Україні та її інтеграції у європейський освітній простір ускладнюються вимоги до професійної діяльності фахівця в галузі освіти. У контексті дослідження основними засобами передавання й зберігання науково-технічної інформації є реферовані тексти реферативних оглядів, що, по-перше, є самостійними документами, по-друге, виконують функцію передавання основних фактичних відомостей та висновків первинного джерела.

Протягом заключного етапу прикладного наукового дослідження за темою «Науково-інформаційний супровід освітнянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (2017–2019) здійснювалося науково-інформаційне забезпечення освітнянської галузі низкою матеріалів з актуальних питань розвитку української та зарубіжної освіти в умовах інтеграції держави в європейський і світовий освітній простір. Зокрема, *проаналізовано* результати дослідної

діяльності науковців за темою «Психолого-педагогічне забезпечення соціалізації обдарованих дітей та молоді: вітчизняний та зарубіжний досвід» у загальнодержавній реферативній базі даних «Україніка наукова». Доведено, що підвищенню ефективності організації психолого-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми і молоддю сприяють вивчення й творче використання вітчизняного та світового освітянського досвіду.

У темі «PR-технології професійного іміджу суб'єктів освітнього процесу: формування та орієнтири розвитку», що увійшла до оглядового видання «Інноваційний розвиток освіти в Україні й зарубіжжі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів», систематизовано наукові погляди фахівців щодо питань теорії і практики формування та розвитку позитивного іміджу суб'єктів освітнього процесу. Особливу увагу приділено працям з новітніх технологій піару професійного іміджу освітян і закладів освіти як сукупності послідовних дій, методів і прийомів, спрямованих на підвищення ефективності освітянської діяльності. Сформульовано висновок про те, що створення позитивного іміджу як фахівця освіти, так і закладу освіти забезпечуватиме посилення позицій на локальному ринку освітніх послуг та засвідчуватиме рівень розвитку освіти в країні, що певною мірою покращить імідж української освіти.

За темою «Психологія соціально-професійної успішності сучасного фахівця: формування і розвиток» здійснено систематизацію та аналіз результатів наукових розвідок учених з проблематики особливостей соціально-професійного успіху як фактора самореалізації особистості сучасного фахівця. Зроблено висновок стосовно того, що становлення особистості та самореалізація потребують формування й розвитку в людини таких психологічних якостей, які пов'язані з мотивацією й емоційно-вольовою сферою особистості, становлять ядро успішності у здійсненні будь-якої діяльності соціального чи професійного характеру та досягаються за умови особистісного й професійного розвитку фахівця в закладах освіти до рівня професіонала.

Встановлено, що реферативні матеріали сприяють підвищенню продуктивності роботи науковців-практиків, а отже, є ефективною складовою науково-інформаційного супроводу освітянської діяльності.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕДАГОГІКИ

*Ю. С. Красильник, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
основ професійного навчання Київського національного університету
будівництва і архітектури*

Перехід до інформаційного суспільства детермінує радикальні зміни у сфері педагогіки як науки. Нині педагогіка є багатогалузевою сферою, яка функціонує і розвивається в тісному взаємозв'язку з іншими науками. С. Гончаренко вважає, що педагогіка – соціальна наука, яка об'єднує, інтегрує, синтезує дані всіх природничих і соціальних наук, пов'язаних з формуванням людини [1]. М. Фіцула визначає педагогіку як сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процес виховання, навчання і розвиток особистості [2]. Енциклопедія освіти (2008) [3] термін «педагогіка» трактує в кількох значеннях: 1) у розумінні

педагогічної науки; 2) педагогіка – це мистецтво, і тим самим вона прирівнюється до практики; 3) як система діяльності, що проєктується у навчальних матеріалах, методиках, рекомендаціях, установках; 4) як навчальна дисципліна, що вивчається в педагогічних університетах та інших закладах вищої освіти за профільованими програмами. Н. Ничкало наголошує на тому, що педагогіка охоплює різні субдисципліни, які виокремлюються за певними напрямками навчальної діяльності, зокрема: системна педагогіка, порівняльна педагогіка, соціальна педагогіка, професійна педагогіка, дошкільна педагогіка, шкільна педагогіка, спеціальна педагогіка. За напрямками освітньої діяльності виокремлюються міжкультурна педагогіка, педагогіка миру, медіапедагогіка, музейна педагогіка, педагогіка дозвілля, педагогіка дорожнього руху тощо [4]. Отже, у результаті трансформаційних процесів у педагогіці виокремилися основні її аспекти. Це – наука, яка має свій об'єкт, предмет, принципи, закономірності; практична діяльність, яка розв'язує складні педагогічні проблеми; мистецтво, що ґрунтується на творчому підході до розв'язання викладачем освітніх завдань. Основними витокami, що збагачують педагогічну теорію і практику, виступають народна педагогіка, яка відображає народну мудрість і досвід виховання, педагогічні концепції та теорії, сучасні дослідження у сфері освіти, зразковий досвід педагогічної діяльності, узагальнення якого дає змогу визначити певні наукові факти, закономірності. Окрім того, Н. Ничкало вважає, що глобалізаційні та інтеграційні процеси, соціально-економічні потреби інформаційного суспільства об'єктивно зумовлюють гостру необхідність подальшого розвитку педагогіки та її субдисциплін. Нині виникла необхідність не тільки в очному навчанні, а й в дистанційному, на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, коли широкого використовуються електронні засоби (цифрові навчальні матеріали, ресурси інтернету, дистанційна освіта, інформаційно-ресурсні центри, освітні портали тощо). Природно, це потребує від педагогів пошуку подальших шляхів розв'язання назрілих проблем освіти. Тому електронну педагогіку ми визначаємо як науку, що вивчає теоретико-методологічні основи системно організованої сукупності управлінського, інформаційного, технологічного, програмно-технічного та навчально-методичного забезпечення освітнього процесу з метою підвищення ефективності та якості підготовки фахівців (професіоналів), їх самоосвіти, виявлення стимулів активізації пізнавальної діяльності, поглиблення міжпредметних зв'язків у результаті використання сучасних електронних засобів навчання (комп'ютерне моделювання, локальні й мережеві бази даних тощо).

В електронній педагогіці діють принципи, які притаманні класичній педагогіці: свідомість, активність, візуалізація, самоорганізація та самостійність, взаємообумовленість освіти та розвитку, теоретичних і практичних аспектів, проте також додаються нові – індивідуалізація, інтерактивність, ідентифікація, педагогічна доцільність використання електронних засобів. Доповнюється перелік і зміст принципів педагогіки, що визначають риси інноваційної освіти як системи: аксіологічний, андрагогічний, культурологічний, антропологічний, гуманістичний, синергетичний, герменевтичний та валеологічний.

У практичній площині програма електронної педагогіки може реалізовуватися в рамках «електронного університету», який містить усі необхідні навчальні матеріали: електронні підручники, презентації, flash-компоненти, відеолекції викладачів, посилання на інтернет-ресурси, форуми викладачів, wiki-сторінки, бібліотеки, персональне сховище файлів, модуль для відеоконференцій і вебінарів. Процес навчання управляється і контролюється за допомогою навчального плану, електронного розкладу та електронної залікової книжки. У будь-який момент студенти можуть переглянути відеолекції, скористатися електронними навчальними посібниками, отримати консультацію викладача, поспілкуватися з одногрупниками. Це потребує від сучасного викладача опанування новими інформаційними компетентностями для того, щоб забезпечити гнучке індивідуальне навчання й виховання студентів, розвиток їхніх креативних здібностей, здатності навчатися самостійно: відшуковувати потрібну інформацію, здобувати необхідні знання, формувати професійні компетентності.

Доцільно також визначити інноваційні напрями конструювання сфери освіти на основі електронної педагогіки. Це – вибір альтернативних форм здобуття освіти, визначення структури та змісту навчальних програм в інтеграції з електронними засобами, вибір мережевих навчальних платформ та освітніх ресурсів, механізмів управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів на основі інформаційно-комунікаційних технологій, розроблення моделей оцінювання результатів навчання в інформаційно-освітньому середовищі, методології дослідницької та аналітичної роботи для моніторингу результатів освітньої діяльності, принципів функціонування системи освіти в умовах розвитку хмарних технологій, форм мобільного та персоналізованого навчання, залучення студентів як партнерів у розроблення нових знань, організація впливу соціальних медіа на формування концептуальних поглядів щодо розвитку й виховання молодого покоління. Отже, об'єктивний процес інформатизації освіти закономірно визначає гостру потребу в електронній педагогіці, якій притаманні свої принципи, понятійний апарат, нові теорії та види навчальних занять. Педагогічні інформаційні технології мають розглядатися як системи, що передбачають автоматизований багатопараметричний контроль, діагностику і прогнозування навчальної діяльності студента, формування інформаційно-технологічного забезпечення освітнього процесу, аналіз його результатів і коригування, прийняття відповідних педагогічних рішень.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ, 1997. С. 350.
2. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ, 2009. С. 10.
3. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ, 2008. С. 635.
4. Ничкало Н. Субдисципліни педагогіки: глобалізаційні та інформаційно-технологічні контексти. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : зб. наук. пр. / Львів. держ. ун-ту безпеки життєдіяльності. Львів, 2017. Вип. 5. С. 11.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОРОБКУ ВІДОМИХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*О. П. Міхно, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу наукової реферативної та аналітичної
інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Основними особливостями культури постіндустріальної доби є стрімке нарощення інформації та її миттєве поширення сучасними засобами комунікації, мобільність людських ресурсів, застосування інноваційних технологій. З огляду на ці процеси перед соціокультурними інституціями – бібліотеками та музеями – постає вимога щодо формування власних інформаційних ресурсів з метою ефективної реалізації місії цих установ. ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського і Педагогічний музей України (далі – ДНПБ та ПМУ) – провідні галузеві заклади, серед пріоритетних завдань яких є збереження і популяризація спадщини відомих педагогів. У сучасних умовах це завдання реалізується «на основі широкого використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій» [1].

Аналіз структури і відповідного контенту сайтів ДНПБ та ПМУ дає підстави для таких висновків. Обидва ресурси мають науково-інформаційний характер і створені з метою представлення в інтернеті широкого спектра діяльності установ з популяризації спадщини видатних педагогів. Це, насамперед, електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу», електронний каталог з можливістю завантаження повнотекстових творів педагогів минулого (ДНПБ), віртуальні інформаційні ресурси «Педагогічний календар 2019» та «100річні книжкові і100рії» (ПМУ), а також ювілейні віртуальні виставки (ДНПБ і ПМУ).

Кожен із зазначених ресурсів має продуману і водночас досить просту (а отже, й зручну для пересічного користувача) структуру. Так, на ресурсі «Видатні педагоги України та світу» постать педагога розкривається шляхом подання текстової та візуальної інформації у розділах «Біографія», «Бібліографія публікацій», «Повнотекстові документи», «Фотогалерея», «Вшанування пам'яті», що дає користувачеві можливість скласти повне уявлення про життєвий і творчий шлях педагога. Натомість ресурс «Педагогічний календар 2019» – це радше актуалізація ювілейної дати і пропозиція детальніше ознайомитися з постаттю педагога-ювіляра на інших інформаційних ресурсах. У «Педагогічному календарі 2019» розміщено фотопортрет та стислу інформацію про ювіляра у формі спеціально розробленого графічного макета, який містить логотип музею, портрет ювіляра, відображає роки його життя, ювілейну дату та коротку інформацію про наукові інтереси вченого.

Один з важливих аспектів діяльності ДНПБ і ПМУ з популяризації науково-педагогічного доробку відомих педагогів полягає в тому, що обидві установи володіють великими фондами із значним обсягом документів, що є об'єктами національного надбання. Презентація цих фондів з використанням зазначених

технологій сприяє істотному розширенню аудиторії користувачів електронних інформаційних ресурсів ДНПБ і ПМУ.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт. Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Страйгородська Л. І.] ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. Київ, 2017. 27 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/Development-strategy-2017-2026_ukr.pdf (дата звернення: 03.10.2019).

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТИ З ДОСВІДУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

А. В. Селецький, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

За результатами здійснення прикладного дослідження з теми «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (2017–2019) сформульовано низку науково-теоретичних висновків та запропоновано практичні пропозиції з розвитку бібліотечного інформаційно-аналітичного супроводу освітньої сфери держави. Здобуті висновки містяться у площині модернізації та розвитку структури, змісту, функціональних особливостей, методик і технологій укладання окремих видів оглядових видань, організаційного, технологічного, апаратного й ресурсного забезпечення системи інформаційно-аналітичного супроводу сучасного розвитку освіти, педагогіки й психології, що їх здійснює ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як наукова установа з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, педагогічного джерелознавства, біографістики, історії освіти та як національний галузевий центр, який опікується бібліотечно-інформаційною підтримкою всіх напрямів освітянської діяльності.

З огляду на практичну зорієнтованість кінцевих наукових результатів прикладного дослідження в полі зору виконавців були передусім питання оптимізації пошуку, аналізу, порівняння та систематизації зібраної фахової інформації і особливо – визначення шляхів підвищення ефективності у підготовці оглядово-аналітичних документів для задоволення інформаційних потреб різних категорій освітянського загалу (МОН України, НАПН України, науково-дослідних установ педагогічного спрямування, закладів вищої освіти, користувачів освітянських бібліотек, інших галузей, що потребують освітянської аналітики).

Пріоритетними напрямками розвитку системи наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти, педагогіки й психології, що склалася та функціонує як один із напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, є:

- модернізація стратегії функціонування й розвитку системи бібліотечного наукового інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційних перетворень освітньої сфери України;
- широкомасштабне застосування ІКТ до методів і технологій пошуку, збирання, зберігання, опрацювання інформації з питань педагогіки, психології й освіти та створення на цій основі якісних вторинних аналітичних документів і матеріалів, що сприяє підвищенню ефективності надання комплексу інформаційних послуг для науковців, керівників та фахівців галузі;
- забезпечення системних підходів до формування, наповнення та розвитку галузевих баз даних аналітичної, реферативної й бібліографічної інформації, розширення кола джерел та обсягів опрацьованої інформації;
- підвищення якості, достовірності й оперативності новостворених вторинних документів, урізноманітнення видів і форм їх розміщення на електронних носіях;
- своєчасний моніторинг фахового інформаційного сегмента та систематичне поповнення інформаційних джерел;
- корпоратизація технології опрацювання інформаційно-аналітичної інформації, розвиток коопераційної співпраці споріднених аналітичних центрів та інформаційних служб;
- модернізація інтегрованої інформаційно-комунікаційної системи мережі освітянських бібліотек та корпоративної технології опрацювання галузевого контенту;
- актуалізація власних електронних і паперових інформаційно-аналітичних ресурсів;
- розвиток наукових досліджень у галузі інформаційно-аналітичного супроводу освітньої сфери України, вивчення та поширення досвіду провідних суб'єктів науково-педагогічної та освітньої діяльності;
- підвищення рівня організаційно-технологічного та програмного забезпечення (проектування, розроблення та підтримка комп'ютерних БД, удосконалення бібліотечних технологічних процесів і операцій, підготовка науково-методичної продукції);
- поширення результатів наукової і бібліотечної аналітичної діяльності в межах наукових масових заходів, удосконалення системи підготовки кадрів для освітянських бібліотек та підвищення кваліфікації фахівців-аналітиків;
- забезпечення вільного та безперешкодного доступу користувачів до інформаційно-аналітичних ресурсів установи.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ВИДАВНИЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ

*Л. М. Татарчук, кандидат історичних наук,
заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи
Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки
Національної академії аграрних наук України*

Упродовж останніх років видавнича діяльність у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України (ННСГБ НААН) активізувалася й набуває широкого розвитку. Цей напрям органічно поєднується з іншими науковими дослідженнями установи і передбачає формування інтегрованих науково-інформаційних ресурсів та забезпечення доступу до них, створення національної галузевої бібліографії, запровадження нових технологій збереження й репрезентації кращого із власних накопичених століттями фондів.

Перелік видавничої продукції бібліотеки досить широкий. Практичною реалізацією результатів науково-дослідних робіт установи слід назвати багатоаспектні за тематикою наукові, методичні, науково-бібліографічні, інформаційні видання, що супроводжують: а) історико-науковий аналіз зародження, становлення й розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні у контексті еволюції світової галузевої думки; б) інформаційно-бібліотечне супроводження наукового забезпечення вітчизняного агропромислового виробництва; в) вивчення та репрезентацію історії для запровадження кращого досвіду для потреб сьогодення (конференції, круглі столи, наукові читання тощо).

Вагомими здобутками науковців за підсумками досліджень з розв'язання багатоаспектних завдань є монографічні видання, кількість яких постійно зростає і нині становить понад 40 книжок.

Наприкінці 1990-х рр., з огляду на актуальність досліджень та необхідність популяризації сучасних здобутків й історичних складових розвитку вітчизняної аграрної науки з її персоніфікованим наповненням, започатковано історичний та біобібліографічний напрям наукових досліджень створенням 13 історико-наукових та біобібліографічних серій, у яких упродовж 1998–2019 рр. підготовлено й вийшло друком понад 380 видань. Для упорядкування серійних видань та зручності користування сформовано 4 джерелознавчі бази даних: 1) Історичний розвиток сільськогосподарської дослідної справи; 2) Біобібліографія провідних вчених-аграріїв України; 3) Інформаційно-бібліографічні ресурси агропромислового виробництва України; 4) Архівна спадщина для відродження вітчизняної аграрної науки, освіти, техніки. У взаємодоповненні ці бази даних успішно реалізують завдання створення національної сільськогосподарської бібліографії. Зважаючи на те, що для кожної серії розроблено ексклюзивний підхід до подання матеріалів, залучено як співвиконавців для підготовки бібліотеки методично підпорядковані мережі, у

рамках виконання спільних проєктів протягом 2000–2019 рр. видано за позабюджетні кошти (90%) понад 230 книжок.

Важливо зазначити, що в Україні та на пострадянському галузевому просторі жодна із бібліотечних установ не має такого репертуару біобібліографічних серій.

Завдяки історико-науковому аналізу повернуто до галузевого наукового обігу імена низки видатних особистостей, які створювали авторитет української нації у світовому контексті. Серед них професори: К. Г. Шиндлер, М. О. Тюленев, О. А. Яната, В. І. Сазанов, Г. Г. Махов, С. Ф. Веселовський, П. Р. Сльозкін, С. Л. Франкфурт, А. Г. Терниченко, С. М. Богданов, Д. О. Джовані, Д. Г. Віленський, С. П. Кульжинський, М. М. Вольф, С. Ф. Третьяков, М. М. Клепінін, М. В. Рязанцев, А. К. Скороходько, М. Н. Шевченко, Д. Ф. Лихвар, О. Г. Черняхівський, А. М. Сліпанський та ін. Уперше запропоновано виокремити етапи формування та удосконалення науково-організаційної структури аграрної науки в Україні, її еволюції, а також періодизації основи сільськогосподарської дослідної справи – наукового ґрунтознавства. Серед відкриттів – низка галузевих наукових товариств, а також документально доведений рівень розвитку української науки через різні етапи її академізації.

З 2013 р. започатковано видання щорічних випусків «Календаря знаменних і пам'ятних дат в історії аграрної науки України», що мають на меті розповсюдження значущої інформації для державотворення й утвердження національної ідеї фахової інформації, упорядкованої у хронологічному порядку визначних і пам'ятних дат еволюційного поступу галузевої науки в Україні. Крім того, випуски містять біографічні, бібліографічні й інші відомості про життя й діяльність провідних і, головне, визнаних вітчизняних учених-аграріїв, функціонування окремих науково-дослідних установ, представлених на основі результатів досліджень, проведених в Інституті історії аграрної науки, освіти та техніки ННСГБ НААН.

Популярною серед користувачів є рекомендаційна література у вигляді тематичних або галузевих бібліографічних покажчиків. У заснованій бібліотекою 2013 р. серії тематичних науково-допоміжних бібліографічних покажчиків вітчизняних і зарубіжних видань з фондів ННСГБ НААН «Інформаційно-бібліографічні ресурси агропромислового виробництва України», побачили світ такі видання, як «Ґрунтознавство», «Соняшник», «Зернобобові» та ін.

Бібліотека здійснює підготовку і видання науково-допоміжних покажчиків іноземних сільськогосподарських видань із власних фондів у бібліографічній серії «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю». У цій серії вийшли друком 10 книжок за підтримки дипломатичних представництв зарубіжних країн і міжнародних організацій, акредитованих в Україні, зокрема, «Польська книга у фондах ДНСГБ НААН та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1771–2008)», «Колекція французьких сільськогосподарських видань у фондах ДНСГБ НААН 1801–2008», «Чеські сільськогосподарські видання у фондах ННСГБ НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1894–2012)», «Німецькі сільськогосподарські видання у фондах ДНСГБ

НААН та НДУ і ВНЗ аграрного профілю (1822–2010)», «Іспанські сільськогосподарські видання у фондах Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (1914–2012)», «Болгарська сільськогосподарська книга у фондах ННСГБ НААН (1903–2006 рр.)» тощо. Крім того, видано два науково-допоміжних бібліографічних покажчики «Фонд видань, випущених у ХІХ столітті з сільськогосподарської тематики ДНСГБ НААН і включених до державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання (1802–1900)», та «Сільськогосподарські видання (1901–1912) у фондах ННСГБ НААН».

Важливе значення для успішного проведення наукових досліджень й ефективного інформаційного забезпечення потреб користувачів відіграє реферативний журнал (РЖ) «Агропромисловий комплекс України». Від часу заснування і дотепер (1997–2019 рр.) побачили світ 95 випусків єдиного в Україні такого типу видань з його спецвипусками, зокрема, «Свинарство», «Бджільництво», «Ґрунтознавство», «Природокористування», «Агроекологія і збалансоване природокористування», «Зрошуване землеробство», «Зернові культури», «Гречка», «Сільськогосподарська мікробіологія», «Рибне господарство» тощо.

Актуальним у системі наукової комунікації є міжвідомчий тематичний збірник «Історія науки і біографістика», зареєстрований у 2007 р. як фахове видання для історичних наук. За період його існування вийшло 50 номерів, у яких опубліковано наукові статті, присвячені питанням історії аграрної науки і техніки, персоналіям у науці, освіті й техніці, історії галузевих інституцій. Крім того, бібліотека є співучасником підготовки спільних видань з «Вісник аграрної історії» (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова) та «Історичні студії суспільного прогресу» (Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка).

ННСГБ НААН як науково-методичний центр сільськогосподарських бібліотек системи НААН та МОН України у своїй роботі використовує різні форми методичного впливу на ефективну діяльність бібліотек мережі. Однією із таких форм є підготовка «Бюлетеня ННСГБ НААН», який започатковано у 2001 р. На його сторінках висвітлюються результати аналізів звітів роботи бібліотек науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів аграрного профілю I–IV рівня акредитації та оприлюднюються розроблені фахівцями інструктивно-методичні матеріали, витяги із державних законодавчих й нормативних документів. Це забезпечує створення комплексної системи організаційних, технологічних заходів і впровадження єдиних методологічних засад діяльності аграрних бібліотек щодо посилення їх ролі в розвитку аграрної науки, освіти та виробництва. Не менш важливим є спрямування видавничої діяльності на стимулювання професійної взаємодії між бібліотеками, що реалізується через підготовку й друк матеріалів науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів, наукових читань.

Отже, видавнича діяльність ННСГБ НААН розглядається як перспективний напрям розвитку її документно-комунікативних функцій, який уможлиблює перетворення бібліотечної установи на конкурентоздатний суб'єкт ринку

інформаційних продуктів і послуг, щоб посісти належне місце в інформаційному суспільстві.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В СИСТЕМІ НАУКОВО- ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

В. В. Вербова, науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Сьогодні бібліотеки є найбільш поширеними і доступними установами, які відіграють важливу роль у формуванні та інтеграції національних інформаційних ресурсів, забезпечують вільний доступ до них. Це сприяє розв'язанню актуальної проблеми – трансформації бібліотеки-книгосховища в сучасний інформаційний центр з висококваліфікованими фахівцями у сфері інформаційної діяльності.

Вивчено зарубіжний і український досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках. Схарактеризовано інформаційне наповнення вебпорталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (<http://dnpb.gov.ua/ua/>), що забезпечує доступ користувачів до електронного каталогу, науково-педагогічної електронної бібліотеки тощо. Обґрунтовано важливість вторинних ресурсів – бібліографічних, інформаційно-аналітичних, реферативних. Встановлено, що протягом 20 років підготовлено й видано понад 100 ґрунтовних науково-допоміжних, рекомендаційних, біобібліографічних покажчиків, які користуються активним попитом у фахівців і науковців освітянської галузі.

Констатовано важливість отримання бібліографічної інформації світових виробників за допомогою передплачених ресурсів. Уперше надано доступ до інформаційних ресурсів компанії EBSCO Publishing, а також відкритих ресурсів віддаленого доступу, на які бібліотека розміщує посилання на своєму вебпорталі (<http://dnpb.gov.ua/ua/>).

Наголошено на важливості популяризації діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в соціальних мережах, зокрема оперативне розміщення матеріалів у Facebook (<https://www.facebook.com/dnpb.gov.ua/>).

За результатами дослідження зроблено висновок, що завдяки послугам електронного обслуговування зростає кількість користувачів, оскільки бібліотека сьогодні як ключовий інформаційний центр розширює свої традиційні функції, трансформуючи увесь комплекс послуг для якомога повнішого задоволення потреб різних категорій користувачів, у тому числі й віддалених.

НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА: ІНФОРМАЦІЙНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД І ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ

*Т. І. Годецька, науковий співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

У процесі виконання прикладного наукового дослідження «Науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів» (2017–2019) узагальнено теоретичні та практичні аспекти втілення реформи освіти – Нової української школи, зокрема висвітлено стан і перспективи науково-практичного розроблення підходів до імплементації Закону України «Про освіту». Акцентовано увагу на працях науковців з питань розвитку теоретичних основ та впровадження в освітній процес нового змісту освіти, що передбачає формування компетентностей Нової української школи, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Констатовано, що набуття основних компетентностей Нової української школи (спілкування державною мовою, уміння спілкуватися іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, соціальна й громадянська компетентності, ініціативність і підприємливість, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя) сприятиме ефективному моделюванню діяльності учня для його повноцінного життя у майбутньому.

Наголошено на винятковій ролі вчителя в реалізації ідей, зазначених у Концепції «Нова українська школа», для ефективного виконання якої вчитель потребує постійної допомоги. Зазначено, що з цією метою створено освітній портал із методичними і дидактичними матеріалами, українськими енциклопедіями, мультимедійними підручниками та інтерактивними онлайн-ресурсами.

Актуалізовано увагу до проблеми формування толерантного ставлення учнів до дітей з особливими потребами. Наголошено на значенні особистості вчителя у створенні толерантного освітнього середовища в інклюзивному класі та доведено його провідну роль як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Використовуючи доступ до інформаційних ресурсів компанії EBSCO Publishing (результати освітянських досліджень, здійснених UNICEF), актуалізовано увагу до найбільш гострої проблеми в закладах освіти та в окремих сім'ях – насильства в школі та проаналізовано шляхи розв'язання ситуацій насильства або булінгу в освітньому середовищі, зокрема на основі систематизації антибулінгових проєктів, запропонованих МОН України у контексті впровадження Нової української школи.

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНСЬКІЙ БІБЛІОГРАФІЇ (НА ОСНОВІ ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

Н. А. Горбенко, науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Однією з форм інформаційного забезпечення науки є бібліографічні посібники (далі – БП). Вони акумулюють значну кількість інформації про галузеві документи, тому є важливим джерелом для наукових пошуків і досліджень.

Вивчено проблему ролі, місця та інформаційного потенціалу БП. З'ясовано, що питання створення, функціонування та використання галузевих БП є актуальними у науковому дискурсі і часто стають об'єктом досліджень. Зокрема, ці проблеми висвітлено у роботах В. Вербової, Л. Пономаренко, Л. Самчук та ін.

Серед завдань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) важливе місце посідає науково-інформаційне забезпечення розвитку освіти й науки, і БП мають у цьому процесі значний потенціал.

Уперше проаналізовано БП з фонду ДНПБ України. Виокремлено посібники з питань дошкільної освіти, що вийшли друком на теренах України, які повністю або частково присвячені означеній тематиці. Серед них видання Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР (нині – Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України), наукової бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (далі – НБ НПУ ім. М. П. Драгоманова), ДНПБ та ін.

Встановлено, що наявні у фонді українські галузеві БП видано в період з 1956 по 2016 рік. Хронологічні межі охопленої ними інформації – 1951–2014 рр.

Проаналізовано змістове наповнення посібників та зроблено висновок, що в них відображено актуальні проблеми дошкільної освіти у певні періоди її розвитку. Закцентовано увагу на особливостях структури БП та групування записів у документах, видах видань, які увійшли до посібників.

Виявлено, що найбільш вичерпними і змістовними бібліографічними виданнями є покажчики літератури «Українська педагогічна бібліографія», які видавалися НБ НПУ ім. М. П. Драгоманова, та науково-допоміжні покажчики «Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України», підготовлені фахівцями ДНПБ.

Окреслено проблеми щодо БП з питань дошкільної освіти, які полягають у наявності лакун у галузевому фонді, відсутності нових фахових видань тощо.

Для поліпшення якості інформаційного забезпечення користувачів ДНПБ за допомогою бібліографічних посібників розроблено пропозиції щодо дослідження документних масивів з метою виявлення сучасних бібліографічних посібників, залучення їх до фонду ДНПБ України та забезпечення доступу до галузевої інформації.

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТРАДИЦІЙ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

А. П. Дурдас, молодший науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

В усі історичні періоди розвитку людства освіта була основною умовою підтримки, збереження й розвитку вічних цінностей суспільства – науки, культури, мистецтва. Однією з важливих тенденцій розвитку ціннісних орієнтирів у світі є освіта дорослих. Вважається, що освіта дорослих виконує найважливішу функцію соціального захисту людини, дає змогу отримати велику внутрішню свободу дій, рішень, вчинків. Вона виступає необхідною складовою життєдіяльності європейської спільноти.

Аналіз європейських моделей безперервної освіти показує, що одним з найбільш ефективних способів реалізації принципу неперервності в освіті є формування додаткової професійної освіти. Адже вона, як і будь-яка організована систематична освітня діяльність за межами базової системи професійної освіти, що надає додаткові професійно-освітні послуги фахівцям з метою розвитку і вдосконалення професійної діяльності, є також і автономним компонентом загальної системи безперервної освіти.

Сучасні потреби суспільного розвитку актуалізують зростання вимог до духовної культури майбутніх фахівців та рівня ерудиції, професіоналізму. Франція посідає провідне місце в забезпеченні безперервної освіти як країна досвіду саморозвитку особистості впродовж життєвого циклу з урахуванням цілеспрямованості, неперервності та варіативності підготовки. Досвід Франції важливий ще й з тих міркувань, що ця країна є першою в світі державою, де ідею неперервної освіти дорослих оформлено в політичному документі – плані Ж. Кондорсе, представленому Комітетом з освіти Національній асамблеї в 1792 р. Положення плану про необхідність неперервного поповнення знань протягом життя людини стало фактично основою формування системи неперервної освіти у Франції в наступні століття. Її концепція базується на освіті людини впродовж її життя – *formation continue* (продовжене навчання). Цей термін означає навчання дорослого населення, що здійснює трудову діяльність і бажає доповнити або поновити свої знання. Франція займає провідні позиції в європейському співтоваристві з реалізації концепції неперервної освіти, має розвинену систему освіти дорослих, що ґрунтується на давніх історичних традиціях. Ідеї вчених французької наукової школи вивчають світові освітні інституції та рекомендують для поширення.

Отже, вивчення й узагальнення досвіду Франції щодо освіти дорослих та виокремлення тенденцій її розвитку дає можливість сформулювати чітке уявлення про характер загальних проблем, що мають місце в українському й світовому освітньому просторі.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА СИСТЕМА «ЛІГА: ЗАКОН» У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ НАУКИ ТА ОСВІТИ

А. М. Колесніченко, науковий співробітник відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Система «ЛІГА:ЗАКОН» є найповнішим джерелом систематизованої та достовірної правової інформації зі зручними інструментами пошуку. Вони дають змогу швидко відшуковувати та аналізувати правову інформацію на будь-який момент часу, оцінювати ситуацію і приймати правильні рішення, доступні в онлайновому й хмарному форматі. Користувачам у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського доступна повнотекстова система інформаційно-правового забезпечення «Ліга: Закон ЕЛІТ» (версія 9.4.1, виробник – ІАЦ «Ліга» – Ліга Бізнес Інформ, Київ з українсько-російським перекладачем).

Система містить 978 673 повнотекстові документи, у тому числі законодавчих – понад 578 000.

Постійним попитом у науковців та освітян користується широко відома база даних «Загальне законодавство», яка містить офіційні документи (закони, постанови, розпорядження Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств і відомств України) з 1991 р. до цього часу. У базі даних є також ретроспективні документи Української РСР та СРСР, деякі історичні документи з посиланням на друковані джерела.

Загалом з питань освіти, науки, культури та спорту у базі даних відображено близько 63 000 документів, які охоплюють закони України, накази, положення, програми, договори, листи Міністерства освіти і науки України та інші нормативні документи, які можна знайти як за словами з назви, реквізитами (дата прийняття, номер документа), так і за видом (наказ, постанова) та видавником (Міністерство освіти і науки України).

База даних «Міжнародне законодавство» містить конвенції, директиви, постанови та інші документи (Європейського Союзу та інших міжнародних організацій), які ратифікувала Україна, а також двосторонні угоди та договори між країнами.

База даних «Регіональне законодавство» містить законодавчі акти, розпорядження обласних та місцевих рад.

У базі даних «Столичне законодавство» відображено накази, розпорядження, листи Київської державної адміністрації, Головного управління освіти і науки Київської міської державної адміністрації та інших органів міської влади.

Використання баз даних дає можливість оперативно відслідковувати зміни в сучасному законодавстві, порівнювати різні редакції документів, виявляти взаємозв'язок з іншими документами, встановлювати дати опублікування в офіційних джерелах інформації.

«Ліга: Закон» має багато додаткових інструментів для пошуку в різних довідниках і словниках. Так, база даних «Загальне законодавство» уможливує пошук визначення терміну в термінологічному словнику з відповідним посиланням на конкретний законодавчий чи нормативний документ.

Інформаційно-пошукова система «Ліга: Закон» є важливим інструментом для науковців та освітян, завдяки якому можна оперативно та більш широко орієнтуватися в законодавчих документах, застосовувати їх для забезпечення процесів та потреб у галузі освіти і науки.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОКАЖЧИКИ З ПИТАНЬ ОСВІТИ Й ПЕДАГОГІКИ У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Л. І. Самчук, завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Одним із найважливіших напрямів діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є формування фонду, оскільки інформаційні ресурси є фундаментом для науково-інформаційного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі України [1]. До послуг користувачів – універсальний книжковий фонд, що містить близько 600 тис. примірників українською та іноземними мовами. За період діяльності бібліотеки накопичено унікальне науково-інформаційне зібрання вторинних документів, серед яких чільне місце посідають бібліографічні посібники.

Уперше досліджено бібліографічні показники, які містяться у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Обґрунтовано, що бібліографія є важливою складовою сучасної науки і соціальних комунікацій, від рівня розвитку якої багато в чому залежить ефективність когнітивно-комунікаційних процесів. Констатовано зростання ролі інформаційних видань у процесі пошукової діяльності науковців.

Виокремлено бібліографічні видання з питань розвитку освіти і педагогіки. Проаналізовано їх змістове наповнення, здійснено групування відповідно таблиць Універсальної десяткової класифікації. Встановлено, що показники із зазначеної тематики опубліковано у період 1919–2017 рр., що дає змогу дослідити історію питання.

На основі аналізу констатовано, що упорядкуванням бібліографічних показників займаються наукові бібліотеки – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека, Науково-педагогічна бібліотека м. Миколаєва, бібліотеки закладів вищої освіти – наукові бібліотеки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ), Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Окреслено перспективи подальших наукових досліджень із питань галузевої бібліографії, зокрема залучення суміжних галузей педагогіки й розширення тематичних, часових і просторових меж подібних видань.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. Київ, 2017. С. 14.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ (НА ПРИКЛАДІ БАЗИ ДАНИХ «ПЕРІОДИКА» ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

С. С. Янюк, молодший науковий співробітник відділу науково-інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

В умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, що тривають в освіті, перед бібліотеками як осередками формування інформаційних бібліографічних ресурсів постають нові вимоги щодо організації інформаційного забезпечення користувачів.

Розкрито функціональні можливості та переваги використання електронного каталогу (ЕК) наукової бібліотеки порівняно з традиційним. Досліджено змістове наповнення бази даних (БД) «Періодика» ЕК ДНПБ імені В. О. Сухомлинського. Встановлено, що періодичні видання з питань педагогіки та психології є важливим джерелом у системі науково-інформаційного забезпечення освіти, педагогіки й освітньої практики.

Проаналізовано статистичні дані відвідування дистантними користувачами БД «Періодика» ЕК за період з 2014 по 2018 рік та визнано її найпопулярнішою. Доведено, що в умовах активного запровадження інформаційних технологій коректно створені записи документів, зручність і можливість різнобічного пошуку в ЕК забезпечують позитивний імідж бібліотеки.

Зазначено, що завдяки послугам електронного обслуговування зростає кількість користувачів, оскільки бібліотека сьогодні як ключовий інформаційний центр розширює свої традиційні функції, трансформуючи увесь комплекс послуг для якомога повнішого задоволення потреб різних категорій користувачів, зокрема й віддалених.

Надано пропозиції щодо удосконалення БД «Періодика»:

- продовжити роботу щодо формування БД «Періодика» ЕК;
- розширювати репертуар журналів для опрацювання в БД «Періодика» ЕК;
- привертати увагу потенційних користувачів до наукових періодичних видань;
- популяризувати БД «Періодика» ЕК серед споживачів інформації на конференціях, семінарах, круглих столах тощо;
- підвищувати рівень інформаційної культури користувачів бібліотеки.

Окреслено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, які передбачають повторний статистичний моніторинг кількості переглядів дистантними користувачами БД «Періодика» ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з виявленням змін, що відбулися за досліджуваний період.

Секція II

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ВАЖЛИВОГО СКЛАДНИКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

*Т. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Сучасна бібліотека є установою, що постійно розвивається, трансформується з традиційної книгозбірні в науково-інформаційний комплекс, у бібліотеку-полімедіа, бібліотеку, яка поєднує традиційні та електронні технології для належного науково-інформаційного забезпечення науковців і фахівців, широкого кола користувачів в усіх регіонах України та за рубежом. Сьогодні новітні інформаційні технології є незамінними для розвитку науки, виробництва, усіх сфер життєдіяльності суспільства. Вони дають змогу швидко опрацьовувати, зберігати й поширювати величезні обсяги інформації, змінювати форми і засоби комунікації між людьми.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) і Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ) функціонують з метою задоволення інформаційних потреб соціуму, а також з науково-дослідницькою метою задля отримання та використання нових знань у таких галузях науки, як бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство, науково-інформаційна діяльність, соціальні комунікації, інформаційно-комунікаційні технології, біографістика.

Стратегічний погляд керівництва ДНПБ спрямований на розширення наукової тематики, підвищення рівня та ефективності фундаментальних і прикладних досліджень, інтенсифікацію міжнародної співпраці у сфері наукових напрямів установи та подальшу інтеграцію у міжнародне наукове співтовариство, організацію різноаспектних наукових форумів для обговорення й оприлюднення результатів дослідницької діяльності.

В умовах активного процесу державотворення та формування національної свідомості у громадян України важливою проблемою сьогодення є збереження історичних, духовних і культурних надбань українського народу. Підґрунтям для здійснення цього є збереження та забезпечення належного функціонування у первісному стані історико-культурних фондів, внесених до переліку наукових об'єктів, що становлять національне надбання України.

З огляду на це в ДНПБ значна увага приділяється збереженню та використанню рідкісних видань, яким надано статус наукового об'єкта, що становить національне надбання України «Документи педагогіко-психологічного

та історико-культурного напрямку XIX – початку XX ст.» (Постанова Кабінету Міністрів України, 2001 р.). Це особлива частина фонду (28081 документ), яка містить рідкісні видання, документи психологічного, педагогічного та історико-культурного напрямку XIX – початку XX століття, що сформовані в колекції: «Педагогіка», «Психологія», «Шкільні підручники і посібники», «Періодичні видання XIX – початку XX ст.», «Видання іноземними мовами XVII – початку XX ст.».

Варто наголосити на роботі фахівців бібліотеки щодо розроблення організаційних, наукових, науково-методичних документів для створення об'єднаного електронного ресурсу рідкісних видань України з метою надання широкого доступу до інформаційних ресурсів книгозбірень України.

На сучасному етапі пріоритетним напрямом діяльності книгозбірень є міжбібліотечна співпраця, кооперація та інтеграція в інформаційний простір. Зважаючи на це, ДНПБ плідно співпрацює з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського в різних напрямках діяльності. Зокрема, слід зазначити, що впродовж тривалого часу ДНПБ підтримує тісні зв'язки з Інститутом книгознавства та Центром консервації і реставрації НБУВ з питань збереження та дослідження рідкісних видань. За 10 років у Центрі консервації і реставрації НБУВ реставровано 386 книжок і проведено заходи з дезінфікуючого та хімічного оброблення 22 видань із фонду ДНПБ з використанням нейтральних реставраційних матеріалів та сучасних фунгіцидів. Не менш плідною є науково-дослідна співпраця: організація та проведення міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, круглих столів, семінарів та виставок. Важливою ланкою співпраці є обмін професійним досвідом з питань забезпечення збереження рухомих пам'яток культури між фахівцями НБУВ та ДНПБ.

Значними є напрацювання науковців ДНПБ в аналітичній та реферативній діяльності. Так, упродовж 2015–2019 рр. підготовлено й передано 6569 рефератів на статті з наукових видань до Українського реферативного журналу «Джерело» і загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», що значно збагачує інформаційний ресурс і практично забезпечує світову спільноту реферативною інформацією про найважливіші наукові розвідки у сфері педагогіки і психології. Результати науково-дослідницької роботи колективу ДНПБ широко використовуються не лише в науковій, а й в освітній, культурницькій та інших сферах діяльності українського суспільства.

ДНПБ є унікальною науковою установою за сферою виконання основних завдань – збереження, наукового опрацювання й удоступнення для користувачів фондів XVII – початку XX ст., що становлять національне надбання. Незважаючи на складнощі поєднання таких трьох аспектів діяльності, ці завдання колектив установи виконує на високому рівні.

Плідна співпраця бібліотек у забезпеченні збереження національного надбання держави дасть позитивний результат для суспільства, а спільна діяльність НБУВ і ДНПБ забезпечить належне виконання заходів щодо збереження й використання наукових об'єктів, які мають статус національного надбання України.

ЗБАГАЧЕННЯ ТА РОЗШИРЕННЯ ОНЛАЙНОВИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЕРВІСІВ ОСВІТЯНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗА УМОВ РОЗВІТКУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

*О. В. Баркова, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник
відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних
технологій ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Цифровізація суспільства сприятиме розвитку інформаційного простору, зокрема у розбудові дослідницьких інфраструктур, і розширенню спектра онлайн-інформаційних послуг для оперативного та якісного задоволення інформаційних потреб користувачів. Інноваційний розвиток освітніх бібліотек безпосередньо пов'язаний з цими процесами, а самі бібліотеки мають трансформуватися у базові виробництва цифрових інформаційних ресурсів та центри надання онлайн-послуг відповідно до технологічного рівня розвитку суспільства і потреб науковців та освітян у контенті оцифрованих джерел, збагаченому супровідною інформацією та доступному в мережі й через мобільні пристрої.

Протягом звітної періоду проаналізовано світові тенденції і виклики цифрових технологій у секторі спадщини – ресурсної бази діяльності освітньої бібліотеки. Розглянуто способи онлайн-репрезентування оцифрованих джерел із застосуванням сучасних засобів оцифрування й візуалізації, у тому числі технологій 3D і доповненої реальності, збагачення метаданих цих джерел для семантичного пошуку і навігації в ресурсах, застосування геоінформаційних систем. Інформаційне збагачення оцифрованого контенту підвищує якість цифрових ресурсів та розширює спектр онлайн-сервісів.

Вивчено організацію і сервіси українських та європейських дослідницьких інфраструктур. Визначено роль освітньої бібліотеки як ресурсно-сервісного суб'єкта такої інфраструктури. У рамках міжнародних проєктів, зокрема Eastern Partnership Connect (ЕарConnect), передбачено розширення доступу до цифрових ресурсів бібліотеки через корпоративні мережі й хмарні сервіси, а також програмне забезпечення для мультимовного надання оцифрованого контенту у віртуальних виставках (проєкт RITA).

Досліджено проблеми розвитку вітчизняних цифрових ресурсів, пов'язані з відсутністю системних підходів до оцифрування джерел, застарілістю нормативної і технічної бази, розривом рівнів можливостей учасників українського ринку ІТ-послуг. Визначено практичні підходи до цифрової трансформації діяльності бібліотеки: прискорена технологічна модернізація на основі впровадження програмних засобів корпоративної роботи, підвищення рівня цифрових кваліфікацій, організації практичної бази для дуального навчання спільно з закладами вищої освіти, участь у Коаліції цифрової трансформації і розробках національної стандартизації.

FUNCTIONAL REQUIREMENTS FOR THE PRINCIPLES OF INFORMATION SYSTEMS IN HIGHER EDUCATION

Didmanidze Ibraim, Professor

Kakhiani Grigol, Professor

Didmanidze Didar, akademian doctor

Batumi Shota Rustaveli State University

At the turn of the 20th and the beginning of the 21st centuries, society entered the informational stage of its development, which is characterized by the dominance of information and knowledge in the functioning and development of various spheres of social life. The main reasons for the emergence of the information society are three interrelated processes: 1) the rapid increase in the volume of information produced; 2) its active use in various fields of activity; 3) the creation of a modern information and communication infrastructure, including the global Internet, on the basis of widespread adoption of computers and telecommunications.

A modern university is an open, mobile, innovative, creative, entrepreneurial, developing, competitive, and socially responsible structure. Its development requires, first of all, the transformation of the university management system from an accounting system to an effective management one, aimed at constantly improving the quality of services provided and allowing integrating strategic management tasks with current activities, as well as ensuring universal involvement of students, staff and other interested parties into the process of modernizing the university. Modern conditions require the formation of a new paradigm and concept of university management.

At the same time, the management of the educational process cannot be automated as there are no standard national and, especially, supranational solutions. This is mainly due to the national specifics of universities, as well as to the features of their structure, organization of business processes, differences in understanding automation tasks. Available sources have practically no descriptions of the corresponding subject area. As a result, the task cannot be correctly formulated even for the development of the educational process management system of “under the order” type, and the potential developer often has a low level of knowledge in the corresponding area.

The goals of the information system in education are to strengthen the intellectual abilities of students in the information society, to intensify the learning process, and to improve the quality of education at all levels of the educational system.

Let us single out the following main tasks of using the means of modern information technologies.

1) The integration of all levels of the educational process through the use of modern information technology:

- a. improvement of the efficiency and quality of the learning process;
- b. increasing of (increasing of – додати) cognitive activity increase (increase – видалити);
- c. deepening of (of – додати) cross-curriculum links;
- d. increasing in volume and optimization of the search for the necessary information.

2) The development of a student's personality, the preparation of an individual for life in (in замінити на under) the conditions of the information society:

- a. development of various types of thinking;
- b. development of communication skills;
- c. formation of skills to make the best decision;
- d. formation of information culture;
- e. development of skills to model a task or situation.

3) Work on the implementation of the social order of the community:

- a. training of specialists in a specific subject area, demanded in the labor market;
- b. implementation of career guidance work in the field of computer science.

The idea of a single space of higher education turned out to be attractive, and not only for the countries of the European Union. Representatives of 29 states, some of which were not members of the EU, signed a joint declaration of Ministers of Education "European Higher Education Area" in Bologna, which proclaimed a program to create a European higher education space and promote the European Higher Education System around the world by the end of the first decade of the 21st century.

Currently, high-quality and operational management of all types of university activities is impossible without the use of a complex and multifunctional information system. The present book deals with the design methodology, the development of specialized management decision support information systems. The work should not pretend to establish any strict standards, but it is intended to serve as the basis for the further development of a working draft or technical specifications for IP. It allows to determine the range of tasks and formulate the requirements for its architecture and functionality.

Sources:

1. Bologna Ministerial Declaration on Higher Education. Bologna, 1999. URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf (Last access: 04.10.2019).

2. European Credits Transfer System (ECTS). URL: <http://www.ects.muh.ru/content/index.htm> (Last access: 04.10.2019).

МАТЕРІАЛИ НАУКОВИХ ФОРУМІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НААН ЯК СКЛАДНИК НАЦІОНАЛЬНОЇ АГРАРНОЇ БІБЛІОГРАФІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

С. Д. Коваленко, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору наукової бібліографії та біографістики Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України як провідна спеціальна бібліотека загальнодержавного значення, галузевий бібліотечний депозитарій, потужний науково-інформаційний центр з формування галузевого сегмента аграрних питань як складової інформаційного простору України повною мірою причетна до створення національної сільськогосподарської бібліографії. Установа проводить значну галузеву бібліографічну роботу і є головним науково-методичним та

координаційним центром в єдиній системі бібліотек агропромислового комплексу України.

Нині ННСГБ НААН має вагомий науковий доробок для аграрної сфери, який, окрім серійних наукових видань у власних 13 серіях (близько 330), вміщує й кілька груп інших наукових видань. Перша група – це науково-допоміжні бібліографічні покажчики, довідкові видання, календарі (понад 80), а друга – матеріали наукових форумів, проведених ННСГБ НААН упродовж останніх кількох десятків років (30). Саме наукові видання останньої групи викликають великий інтерес у сучасних дослідників історії аграрної науки, освіти та техніки. Адже вони відображають картину історичних наукових галузевих розвідок, висвітлених упродовж останніх кількох десятків років у процесі проведення наукових форумів під егідою ННСГБ НААН.

Починаючи з 2000 р. за сприяння бібліотеки та безпосередньо у її стінах організовано багато галузевих наукових форумів з питань становлення та розвитку сільськогосподарської науки, освіти та техніки в Україні. За результатами проведених заходів видавалися збірники матеріалів наукових форумів. Так, наприкінці 2000 р. відбувся науково-практичний семінар «Актуальні проблеми історії аграрної науки півдня України» під егідою Національної академії аграрних наук України, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН та інших галузевих структур, що поклав початок формуванню групи матеріалів наукових форумів ННСГБ НААН. Під час семінару обговорювалися питання з історії науки й техніки та аграрної науки. У його роботі взяв участь 21 науковець, а матеріали їх виступів надруковано у збірнику.

26–27 березня 2002 р. для наукової спільноти організовано науково-практичну конференцію «Наукові сільськогосподарські бібліотеки у ХХІ столітті. До 80-річчя ЦНСГБ УААН». Її учасниками стали провідні бібліотечні фахівці країни, відомі історики галузевої науки й техніки та науковці. На зібранні розглянуто низку актуальних питань: шляхи удосконалення інформаційно-бібліографічного супроводу основних напрямів розвитку аграрної науки та сільськогосподарського виробництва на початку третього тисячоліття; вплив сучасних інформаційних технологій і ресурсів на підвищення якості наукових досліджень і рівня агропромислового виробництва; стан та перспективи підготовки кадрів для сільськогосподарських бібліотек України; особливості роботи сільськогосподарських бібліотек України в умовах сьогодення; проведення наукових досліджень з історії вітчизняної аграрної науки, пошук інших новітніх підходів; інформаційно-консультаційне обслуговування сільськогосподарських товаровиробників з використанням потенціалу бібліотечно-інформаційних, науково-дослідних та навчальних закладів. За результатами роботи конференції сформовано й опубліковано збірник із тезами 57 виступів.

Ще одним важливим для науковців та істориків аграрної науки, освіти та техніки заходом, який відбувся 30 травня 2002 р., стала Перша конференція молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні», проведена з метою висвітлення та обговорення загальних питань історії науки,

історії науки як складової культури, історії освіти, науки і техніки України. Як підсумок роботи надруковано збірник тез доповідей і повідомлень 58 учасників. Друга конференція молодих учених і спеціалістів, що відбулася 27–28 травня 2004 р., розглянула результати наукових досліджень з питань історії аграрної науки, освіти та техніки, проблем історії природознавства в Україні, історії дослідної і випробувальної справи, загальних питань становлення та розвитку української науки, освіти та техніки. Матеріали цієї конференції вміщують 85 публікацій – 1 доповідь, 4 повідомлення і 80 тез. Чергова Третя конференція молодих учених і спеціалістів пройшла 26–27 травня 2006 р. і була присвячена 75-річчю від дня створення Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН як наукової установи. Подальші такі наукові конференції відбулися у 2008 та 2009 рр., а потім щорічно упродовж 2011–2019 рр. Бібліотекою проведено чотирнадцять таких конференцій міжнародного та державного значення і видано стільки ж збірників за їх матеріалами. Кожна з конференцій присвячена певному ювілею від дня народження видатного вченого-аграрія або знаменній події чи пам'ятній даті.

Серед наукових видань маємо матеріали наукових форумів – Другого науково-практичного семінару «Актуальні проблеми аграрної науки та освіти України: регіональний аспект» (Київ, 2003 р.), Дванадцятій Всеукраїнській конференції молодих істориків освіти, науки і техніки та спеціалістів (Київ, 2007 р.), Всеукраїнської науково-практичної конференції «Національна сільськогосподарська бібліографія як складова програми інформатизації аграрної галузі України» (Київ, 2009 р.), міжнародного семінару-практикуму «Сучасний стан та перспективи наукового реферування», присвяченого 10-річчю видання реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України» (Київ, 2009 р.), міжнародного науково-практичного семінару, присвяченого 130-річчю виходу книги професора В. В. Докучаєва «Російський чорнозем» і появі сільськогосподарської дослідної справи як галузі знань (дві частини, Київ, 2013 р.), міжнародної науково-практичної конференції «Професор С. Л. Франкфурт (1866–1954) – видатний вчений-агробіолог, один із дієвих організаторів академічної науки в Україні (до 150-річчя від дня народження)» (Київ, 2016 р.).

Доречно зазначити, що нещодавно в ННСГБ НААН створено джерелознавчі бази даних «Історичний розвиток сільськогосподарської дослідної справи» та «Інформаційно-бібліографічні ресурси агропромислового виробництва України», які наповнюються зокрема й матеріалами наукових форумів бібліотеки, а друковані збірники використовуються дослідниками, які працюють у ННСГБ НААН. Такі збірники свідчать про доцільність їх публікування, оскільки репрезентують цікаві історичні галузеві розвідки.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД МЕДИЧНОЇ НАУКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Т. В. Кулієва, кандидат наук із соціальних комунікацій,
учений секретар Національної наукової медичної бібліотеки України*

Розвиток суспільства на початку ХХІ ст. визначається прогресом у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, що впливає на всі сфери життєдіяльності людства. Сучасні комунікаційні технології дають можливість бібліотекам забезпечити новий рівень інформаційного супроводу діяльності будь-яких категорій користувачів, побудованого на постійно діючих, мультипредметних, необмежених часом і простором інформаційних сервісах. Означене повною мірою стосується і науково-інформаційного супроводу медичної науки.

Якісний рівень інформаційного забезпечення медицини є важливою соціальною проблемою. Розв'язання цього завдання має бути пріоритетним у діяльності сучасної медичної бібліотеки, яка володіє широким арсеналом інформаційно-бібліотечних ресурсів – упорядкованими фондами документів на різних носіях інформації щодо комплексу знань з медичних та суміжних галузей, сучасним довідково-пошуковим апаратом, матеріально-технічними засобами та технологіями опрацювання, зберігання й передавання інформації, а також забезпечує функціонування всіх процесів за участю висококваліфікованих фахівців.

Природно, що сучасна медична наука охоплює проблеми, які тісно переплітаються із суміжними науками – біологією, екологією, фізикою, хімією, генетикою, зоологією та ін. Медицина пов'язана з філософією, демографією, соціологією, економікою тощо. Це свідчить про те, що сучасний науково-інформаційний супровід слід розглядати в комплексі, що охоплює різні проблеми – від фізіолого-морфологічної й анатомічної специфіки до особливостей взаємодії людини з навколишнім середовищем та соціумом.

Інформаційна культура медичних фахівців виявляється в інформаційній поведінці, яка розуміється як спосіб діяльності, сукупність зусиль, здійснених для здобуття, засвоєння і використання нового знання, його поширення в суспільстві. Інформаційна поведінка науковців розглядається як основа для соціальної диференціації та відображає активність особи як суб'єкта пізнання з його вмінням орієнтуватися в інформаційному просторі. Водночас в інформаційній поведінці проявляється ступінь доступності та комфортності використання сукупних інформаційних ресурсів, а рівень інформаційної культури фахівців впливає не лише на їхні власні професійні досягнення, а й на оцінку користувачами якості інформаційних продуктів і послуг, що надаються бібліотечно-інформаційними службами.

Отже, науково-інформаційне забезпечення сучасних потреб медичної науки потребує формування та збереження існуючих бібліотечних фондів, які максимально охоплюють інформацію з охорони здоров'я і суміжних галузей знань, а також використання новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій, організації доступу до світових медичних інформаційних ресурсів, постійного

інформування медичних фахівців про зміст потоку нових фахових публікацій. Такі можливості науково-інформаційного супроводу медичної галузі ефективно можна реалізувати, організувавши доступ до українських і світових джерел інформації через підключення до глобальних інформаційних мереж, за допомогою електронних бібліотек, інформаційно-пошукових систем, довідково-бібліографічних, інформаційно-аналітичних служб у мережі інтернет та створення інтегрованого галузевого продукту.

Потрібно розробити й впровадити ресурсозберігаючу інформаційну технологію мережевого наповнення інформаційних складових електронної бібліотеки. Технологію можна використовувати для формування загальнодержавних інформаційних ресурсів, зокрема авторитетних файлів як елементів уніфікації на створення електронної інформації.

У сучасних умовах розвиток медичної науки та інформаційних технологій зумовив появу організації вітчизняної медичної практики нового рівня. Організуючим фактором цього рівня організації є соціум, тому що його поява була зумовлена потребами суспільства. Разом з тим рівень функціонального і технологічного розвитку будь-якої системи визначається як рівнем розвитку складових наук, так і рівнем їх інтеграції.

Науково-медична інформація є каталізатором науково-технічного прогресу й джерелом для розроблення принципово нових технологій, а також індикатором тенденцій у наукових дослідженнях. Нині ця інформація представлена в документному потоці у двох принципово різних форматах – електронному та нонелектронному (переважно паперовому).

Система науково-інформаційного супроводу медичної науки має формуватися в єдиному інформаційному просторі, враховувати досягнення світового рівня та високі темпи розвитку медичної науки і практики. Для її реалізації необхідно ефективно використовувати національні й світові ресурси інформації, впроваджувати набутий досвід у межах системи «фундаментальна наука – прикладна наука – виробництво», формувати інформаційну культуру в медичних фахівців та оперативно задовольняти їхні потреби. Оскільки обсяг потоків інформації значно зростає, а також посилюється так званий інформаційний тиск на кожну систему або її компоненти, важливо вдаватися до жорсткого добору інформації. Для цього необхідно здійснювати інформаційну «фільтрацію», чітко визначити межі системи, які залежать від її характеру й оточення.

Сучасні бібліотеки мають забезпечувати цілеспрямований обмін медичною інформацією між суб'єктами комунікаційної взаємодії, формуючи за допомогою новітніх інформаційно-комунікаційних технологій континуальний та багаторівневий інформаційний простір, який суттєво розширює доступ користувачів до медичних інформаційних ресурсів. Реалізація системи науково-інформаційного супроводу медичної науки ґрунтується на сукупності мережевих комунікаційних каналів і технологій формування, організації доступу, передавання та представлення бібліотеками необхідних і достатніх інформаційно-інтелектуальних ресурсів у вигляді документалізованих, інформаційно-

структурованих, когнітивно-форматованих засобів задоволення інформаційних потреб користувачів.

**ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЯ РОБОТА ІНФОРМАЦІЙНО-
БІБЛІОГРАФІЧНОГО ВІДДІЛУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

*Ю. І. Левченко, кандидат історичних наук, завідувач інформаційно-
бібліографічного відділу Наукової бібліотеки
НПУ ім. М. П. Драгоманова*

Важливість роботи інформаційно-бібліографічного відділу Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (далі – НПУ ім. М. П. Драгоманова) не лише у структурі Наукової бібліотеки, а й усього закладу полягає в забезпеченні інформаційного та бібліотечного обслуговування всіх категорій читачів і керівництва закладу відповідно до навчальної, виховної та науково-дослідницької діяльності університету. Відповідно основними напрямками роботи відділу в забезпеченні супроводу науково-освітньої діяльності університету є комплексне довідково-бібліографічне обслуговування, бібліографічне інформування, створення власних інформаційно-бібліографічних ресурсів та довідково-бібліографічного апарату, робота із збереження інформації про науково-освітній доробок викладачів та співробітників університету (підготовка біобібліографічних і ретроспективних покажчиків). Крім того, у структурі відділу з 2017 р. діє сектор підтримки наукових досліджень, що здійснює адміністрування університетського репозитарію, надає консультації науковим працівникам університету із створення та ведення профілів у Google Scholar та користування наукометричними базами даних Scopus і Web of Science.

Довідково-бібліографічне обслуговування полягає у виконанні на запити читачів бібліографічних довідок (тематичних, фактографічних, уточнювальних, адресно-бібліографічних) у режимі «запит-відповідь» та підготовці тематичних списків на запити професорсько-викладацького складу університету для підготовки монографій та наукових праць.

Для студентів, викладачів та співробітників університету здійснюється індексування статей, методичних посібників, монографій і дисертацій викладачів та співробітників університету за Універсальною десятковою класифікацією (УДК). Ураховуючи постійний досвід замовлень, відділом розроблено внутрішні методичні рішення (для пришвидшення виконання замовлення) щодо індексації педагогічних та освітніх тем – підготовка майбутнього вчителя, професійна орієнтація, формування фахових компетентностей, філософія освіти тощо. Для зручності індекс УДК можна замовити й отримати телефоном, через інтернет та за особистим зверненням.

На запит керівного складу університету відділ здійснює індивідуальне бібліографічне інформування (диференційоване забезпечення керівництва) у вигляді інформаційних бюлетенів за темами: «Вища освіта», «Філософія освіти» і «Нова українська школа». Інформацію до бюлетенів працівники відділу

добирають систематично на початку кожного місяця за зазначеними темами. Бібліографічний список формують в алфавітному порядку з електронними посиланнями на повні тексти статей, книжок або інших матеріалів.

Важливою складовою діяльності відділу є консультування співробітників університету, викладачів та студентів університету щодо оформлення списку літератури відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Бібліографічне посилання: загальні положення та правила складання», а також викладачів щодо оформлення цитат та посилань у наукових статтях за стилями: APA style, Chicago style, Harvard Referencing style, MLA style та ін. Окрім консультування, відділом для сайту Наукової бібліотеки підготовлено зразки бібліографічних описів літератури за ДСТУ 8302:2015 та розміщено інформацію про десять основних міжнародних стилів бібліографічних посилань та їх правил цитування в наукових роботах (закладка «Послуги» – «Оформлення бібліографічних списків»).

У зв'язку з вимогами Міністерства освіти і науки України щодо публікації результатів наукової діяльності у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз «Scopus» або «Web of Science», сектор підтримки наукових досліджень здійснює консультування викладачів і співробітників університету з питань реєстрації, пошуку літератури та журналів для публікації статей. Здійснюються також консультування й допомога із створення, наповнення та редагування персональних профілів науковців університету.

Співробітники гуманітарного корпусу проводять заняття для студентів-першокурсників факультетів «Філософської освіти», «Педагогіки та психології», «Української філології» (гуманітарного корпусу) із бібліотечно-бібліографічних знань із формування навичок з пошуку навчальної та освітньої інформації – як працювати з традиційним та електронним каталогом, замовляти й опрацьовувати літературу. Крім того, здійснюється індивідуальне навчання читачів пошуку за систематичною каталог-картотекою щодо розкриття особливостей розстановки карток та замовлення обраної літератури.

Створення інформаційних ресурсів – невід'ємна частина роботи відділу, що розкриває фонд бібліотеки і поширює інформацію про його склад для студентів, викладачів, професорів та співробітників університету. Перш за все це ведення та наповнення бази даних «Картотека статей» («KST») електронного каталогу Наукової бібліотеки. На кінець жовтня 2019 р. її загальний обсяг становить 652 тис. записів (із середнім щорічним поповненням на 20 тис. записів), які є змістом наукових часописів і збірників НПУ ім. М. П. Драгоманова та інших вузів, які отримує бібліотека. Разом із створенням електронної картки спеціальними шаблонами заповнюється поле «951: Посилання на зовнішній об'єкт», що поєднує статті електронного каталогу з їх повнотекстовими варіантами, розміщеними в репозитарії університету та вільному доступі в мережі інтернет.

Вагому роль у забезпеченні інформаційних потреб студентів і викладачів гуманітарного корпусу відіграє традиційна систематична каталог-картотека (гуманітарного корпусу). Тематика цієї картотеки є універсальною, але переважають гуманітарні науки: філософія, психологія, релігія, політика, економіка, педагогіка, філологія, художня література, історія, тематика яких

затребувана студентами та науковцями факультетів, розташованих у корпусі. Розстановка карток є зручною для читачів за тематичним пошуком: книжки за абеткою, а статті з періодичних видань та видань, які продовжуються, – у зворотній хронології. Це дає можливість читачам ознайомлюватися з останніми надходженнями у бібліотеку, які відображаються в міру надходження карток. За допомогою систематичної каталог-картотеки студенти здійснюють пошук навчальної інформації, а викладацько-професорський склад забезпечується інформацією для розроблення нових навчальних предметів, створення методичних рекомендацій та наукових досліджень.

Робота із збереження інформації про науковий та освітній доробок викладачів і співробітників університету полягає у створенні бібліографічних покажчиків та веденні репозитарію. У цьому важливу роль відіграють науково-допоміжні та біобібліографічні покажчики. Бібліографічний покажчик друкованих праць співробітників НПУ ім. М. П. Драгоманова представляє перелік друкованих праць – підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів, монографій, статей у збірниках і журналах, тез та доповідей наукових конференцій, написаних викладачами університету. Усього підготовлено 11 випусків, які охоплюють перелік праць викладачів з 1944 по 2016 рік. Біобібліографічні покажчики розкривають персональний внесок викладачів і співробітників у розвиток освітніх і наукових тем та розвиток науки університету. З 1997 по 2018 рік відділом підготовлено 27 біобібліографій.

Репозитарій НПУ ім. М. П. Драгоманова накопичує, систематизує та зберігає в електронному вигляді інтелектуальні продукти викладачів і наукових працівників університету. Праці викладачів розміщують у межах факультету університету з розподілом на навчальні та наукові видання. Окремо представлено фонди, що зберігають автореферати і дисертації, захищені в університеті, матеріали університетських конференцій, наукові збірники та журнали, які видає університет (Наукові записки, Науковий часопис ПНУ ім. М. П. Драгоманова, Міждисциплінарні системи складних систем, Освітній дискурс, Соціальна робота в Україні тощо). Репозитарій сприяє поширенню наукових доробків працівників університету через інтернет у середовищі світового науково-освітнього товариства.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

О. Є. Матвійчук, кандидат педагогічних наук, доцент, молодший науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Кардинальні зміни в суспільстві сприяли підготовці та оприлюдненню концептуальних засад реформування середньої освіти. Визначено пріоритети і в роботі шкільної бібліотеки – стати ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечити вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій. З'ясовано, що

сучасна шкільна бібліотека потребує оновлення підходів до організації роботи, осучаснення її форм і методів, надання якісних інноваційних бібліотечних послуг.

З метою надання практичної допомоги бібліотекарям закладів загальної середньої освіти в удосконаленні їхньої професійної діяльності авторським колективом ДНПБ імені В. О. Сухомлинського підготовлено практичний посібник «Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи» [1].

У виданні висвітлено технологію роботи шкільної бібліотеки: формування бібліотечного фонду, бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів, упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, методи та форми соціокультурної роботи, формування інформаційної культури учнів, планування роботи та звітність. Уміщено додатки, зокрема, паспорт бібліотеки закладу загальної середньої освіти, проект Положення про бібліотеку закладу загальної середньої освіти, рекомендаційний список літератури «Законодавча і нормативна база діяльності бібліотек», які сприятимуть оптимізації роботи шкільної бібліотеки.

Констатовано, що бібліотека у школі має бути не лише місцем для зберігання книжок, а й інформаційним, інтерактивним та соціокультурним центром.

Обумовлено, що впровадження в практику роботи шкільних бібліотек сучасних бібліотечних технологій дасть змогу ефективніше використовувати внутрішні резерви шкільних бібліотек, раціонально розв'язувати питання організації бібліотечної роботи, підвищувати якість та оперативність інформаційного обслуговування користувачів.

Зазначено, що успішне функціонування шкільної бібліотеки потребує належного фінансування та синергії засобів розвитку партнерства з усіма учасниками освітнього процесу.

Наголошено, що, використовуючи матеріали посібника, бібліотекар зможе підвищити кваліфікацію, професійний рівень в організації якісної роботи бібліотеки, свою соціальну активність, розширити сфери впливу шкільної бібліотеки на освітній простір, що сприятиме його позитивному іміджу, доведенню значимості його праці в навчально-виховному процесі закладу загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Сучасна шкільна бібліотека: організація роботи : практ. посіб. / НАПН України України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. кол.: Л. М. Бондар, Н. В. Вараксіна, С. М. Глазунова та ін. ; наук. ред.: Т. В. Добко, О. Є. Матвійчук, І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2019. 400 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 21).

НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИДАВНИЧІ ТА НАУКОМЕТРИЧНІ ІНІЦІАТИВИ ЄВРОСОЮЗУ

Т. В. Симоненко, кандидат наук із соціальних комунікацій, науковий співробітник відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Упродовж останніх років ставлення світової наукової спільноти до наукометричних систем стало неоднозначним. Згідно з оцінкою таких авторитетних інституцій, як Академія наук Франції, Німецька академія природничих наук і Королівська академія наук Великої Британії, наявність публікацій у журналах, що увійшли до наукометричних баз, не може розглядатися серед визначальних критеріїв оцінювання результативності наукових досліджень [1].

Розглянуто сутність сучасної методології оцінювання результативності наукової діяльності, що має забезпечити багатоаспектний моніторинг досліджень для їх наступного експертного аналізу. У систематизованому вигляді методологію викладено за десятьма принципами Лейденського маніфесту (Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics) [2], які передбачають багатоаспектний і прозорий моніторинг наукової діяльності для її подальшого експертного оцінювання, зокрема консолідацію бібліометричних даних світових наукометричних систем.

Обґрунтовано доцільність консолідації бібліометричних даних Google Scholar і Scopus для уявлення статистично достовірної картини стану дослідницького середовища України і запобігання лобізму комерційних систем. При визначенні джерельної бази консолідації бібліометричної інформації слід урахувати п'ятий принцип Лейденського маніфесту, що потребує надання можливості перевірки бібліометричних даних. Цьому принципу відповідає наукометрична платформа Google Scholar, яку нами і визначено базовою. До того ж вона має найбільший обсяг індексованих матеріалів для отримання достовірних статистичних результатів, оскільки обробляє весь світовий науковий документальний потік за винятком матеріалів з обмеженим доступом. Другою складовою джерельної бази консолідації бібліометричної інформації обрано наукометричну систему Scopus. Вона є комерційною, але надає користувачам безкоштовний сервіс з обмеженими можливостями – отримати індекс Гірша науковця за його ім'ям або кодом ORCID. Крім того, урахувувалась тенденція трансформації передплатної журнальної бізнес-моделі в бізнес-модель відкритого доступу, що здійснюється в Європейському Союзі в рамках плану S [3, 4]. Оскільки система Scopus створена й підтримується видавничою корпорацією Elsevier (Амстердам), вона змушена узгоджувати свою видавничу політику з основними положеннями зазначеного плану.

Констатовано необхідність приєднання України до видавничої політики Європейського Союзу. Перехід до моделі відкритого доступу передбачається здійснити шляхом укладання так званих «трансформаційних угод» (transformative agreements) з найбільшими міжнародними видавництвами наукової періодики. Головною умовою такої трансформації має стати відмова від передавання

авторських прав видавництвам. Усі статті розміщуватимуться у вільному доступі. До угод мають намір приєднатися видавництва Springer Nature і John Wiley & Sons [4]. Що ж стосується Elsevier, то це видавництво поки що утримується від приєднання до угоди. З огляду на це від співпраці з ним відмовилися понад 200 німецьких наукових організацій, серед яких Товариство Макса Планка – одна з найбільших у світі науково-дослідних організацій, що налічує 14 тис. вчених, які публікують 12 тис. статей на рік, з яких 1,5 тис. – у журналах Elsevier [4]. А це завдає істотної шкоди як іміджу, так і економіці цього видавництва.

Дискусії з приводу нової бізнес-моделі на ринку наукової періодики тривають, і навряд чи незабаром ми отримаємо одностайне й беззастережне визнання всіх його положень та ініціатив. Підтримати їх має намір і Китай. Реакції на цю ініціативу з боку Міністерства освіти і науки України немає, а без його підтримки українське наукове співтовариство не зможе приєднатися до плану S Євросоюзу. Чинні нормативні акти і проекти актів МОН України суперечать духу і букві цього плану та надають на відомчому рівні юридичні привілеї певним закордонним наукометричним базам, зокрема Web of Science і Scopus, що є їх лобіюванням.

Список використаних джерел

1. Statement by three national academies (Académie des Sciences, Leopoldina and Royal Society) on good practice in the evaluation of researchers and research programmes. URL: <https://royalsociety.org/~media/policy/Publications/2017/08-12-2017-royal-society-leopoldina-and-academie-des-sciences-call-for-more-support-for-research-evaluators.pdf> (Last access: 10.10.2019).
2. Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics / D. Hicks et al. URL: <http://www.nature.com/news/bibliometrics-the-leiden-manifesto-for-research-metrics-1.17351/> (Last access: 10.10.2019).
3. Московкин В. Революционный шаг Евросоюза: размещение в открытом доступе всех результатов научных исследований. *Троицкий вариант. Наука*. 2017. 18 июля (№ 233). URL: <http://trv-science.ru/2017/07/18/revolyucionnyj-shag-eu/> (дата обращения: 10.10.2019).
4. Московкин В., Шерстюкова Е. Будущее научных публикаций за открытым доступом? Сделать научное знание доступным всем. *Троицкий вариант. Наука*. 2019. 17 янв. URL: <https://trv-science.ru/2019/01/17/budushhee-za-otkrytym-dostupom/> (дата обращения: 10.10.2019).

ВІЗІЯ І МІСІЯ ОСВІТЯНСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Я. Є. Сошинська, кандидат історичних наук, доцент, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Візія і місія освітнянської бібліотеки – це її стратегічні орієнтири для трансформації та розвитку, реалізації свого соціального призначення. Акцентуючи увагу на необхідності розроблення й виконання стратегії будь-якою організацією, у тому числі закладом освіти чи бібліотекою як його структурним підрозділом, маємо зауважити, що застосування принципів та інструментів стратегічного управління ще не є загальноприйнятою практикою в Україні ні в освітнянській, ні в бібліотечній сфері. Проте саме стратегія як модель дії виявляє

можливості бібліотеки у розбудові та обумовлює її реакцію на зовнішні й внутрішні впливи, зокрема загрози.

Визначальним у розробленні стратегії є формулювання візії і місії бібліотеки. Цю управлінську проблему досить ґрунтовно розкрито в наукових розвідках українських дослідників, зокрема звертаємо увагу працівників освітянських бібліотек на публікації Світлани Калашнікової, доктора педагогічних наук, директора Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Лариси Березівської, доктора педагогічних наук, директора Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України, Оксани Бруй, кандидата наук із соціальних комунікацій, директора Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Тетяни Колеснікової, кандидата наук із соціальних комунікацій, директора Науково-технічної бібліотеки Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Оксани Матвійчук, кандидата педагогічних наук, доцента Київського університету імені Бориса Грінченка.

Нині освітянські бібліотеки планують і здійснюють свою діяльність відповідно до Концепції реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року та Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Саме в контексті уже визначених на державному рівні стратегічних цілей мають формулюватися візія і місія освітянської бібліотеки принаймні на найближчі п'ять років.

З іншого боку, важливо пам'ятати, що це – не узагальнена модель. Кожна бібліотека є унікальною, адже її зовнішнє оточення, потреби клієнтів, інформаційні, технологічні, інші ресурсні можливості та чинники визначають специфіку функціонування, впливають на вибір діяльнісних пріоритетів, які мають бути реалістичними та досяжними.

Візія – це прагнення організації та її працівників, це бачення того, якою буде бібліотека в результаті наполегливої професійної й командної роботи усього колективу, як її сприйматимуть в освітянській спільноті, який образ бібліотеки одразу уявлятиметься її клієнтами та партнерами, які емоції він викликатиме. Тут маємо наголосити на одному із суттєвих викликів для освітянських бібліотек – недооціненість їхнього потенціалу у створенні сучасного освітнього середовища, передусім керівництвом закладу освіти. Замість того, щоб спільно з педагогічним (науково-педагогічним) колективом визначати пріоритетні стратегічні напрями розвитку усієї установи, застосовуючи синергетичний підхід, освітянські бібліотекарі досить часто змушені докладати значних зусиль, аби переконати адміністрацію закладу освіти, що бібліотека є повноцінним і рівноправним учасником усіх процесів реформування і розбудови.

Отже, якою має бути сучасна освітянська бібліотека? Якою ми її не лише бачимо, а й можемо зробити у перспективі? Очевидно, що це мультиресурсний і мультисервісний центр. А конкретна структура бібліотечного фонду та бібліотечних послуг має розроблятися не просто з урахуванням, а в прямій

відповідності з потребами основних користувачів (клієнтів) кожної окремої бібліотеки. Так само ми прагнемо бути видимими у структурі нової української школи як її важливий інтегрований складник. І визнання цієї важливості ми можемо здобути через нашу активну інноваційну та комунікаційну діяльність, через створення інтелектуального та рекреаційного простору для навчання й творчості.

Місія освітянської бібліотеки власне розкриває діяльнісну причину її існування. Це своєрідна декларація нашої унікальності – що ми робимо, для кого і яким чином. Тож надзвичайно важливо правильно визначити основних клієнтів нашої бібліотеки й ті цінності, які ми для них створюємо, уникаючи стереотипів. Очевидно, що ключовими клієнтами освітянської бібліотеки так чи інакше будуть учні, педагогічні (науково-педагогічні) працівники та батьки. Аналізуючи діяльність освітянських бібліотек в Україні, можемо стверджувати, що насправді традиційно основними користувачами вважаються саме учні, і більшість сервісів бібліотеки орієнтовані саме на них. При цьому учні не завжди розглядаються у ролі клієнтів, їхні потреби не так часто вивчаються, або вивчаються доволі обмеженим дослідницьким інструментарієм (анкетування та індивідуальні бесіди), або вивчаються передусім освітні потреби. Тож наголошуємо на необхідності зміни підходів до визначення основних клієнтів, виявлення й вивчення їхніх потреб.

Впевнені, що, розглядаючи педагогічних (науково-педагогічних) працівників і батьків не лише як партнерів, а адміністрацію закладу освіти не лише як керівництво, застосовуючи до них клієнтоорієнтований підхід, бібліотека відкриє для себе чимало нових напрямів діяльності та можливостей для трансформації. А в місії освітянської бібліотеки знайде своє відображення і новий зміст освіти, і сучасні технології навчання й саморозвитку, і наукові та педагогічні цілі, і принципи рівного доступу та універсального дизайну.

Отже, визначення візії та місії є першим, базовим і водночас надзвичайно істотним кроком на шляху до розбудови нової освітянської бібліотеки, орієнтиром її результативної діяльності, запорукою реалізації її важливих соціальних функцій.

ЖУРНАЛЬНІ ВИДАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

*Л. М. Бондар, завідувач сектору наукового комплектування фонду відділу
комплектування та наукового опрацювання документів
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Динамічні зміни в науковому середовищі й суспільстві, стрімке зростання обсягів інформаційних потоків в усіх без винятку сферах людської діяльності не обходять й питання інформаційного обслуговування вчених та забезпечення поліпшення його якості. Збереження і розвиток науково-освітнього потенціалу України тісно пов'язаний з процесом формування фонду періодичних видань з питань педагогіки, психології та освіти як оперативного джерела представлення результатів наукових досліджень провідних учених цих галузей. Забезпечення

якісного формування фонду журнальних видань у наукових бібліотеках, насамперед галузевих, потребує врахування впливу різних чинників на стан і розвиток фонду. Такими чинниками є соціально-економічні показники розвитку країни, обсяги видавничої продукції, особливості процесів інформатизації суспільства.

У процесі дослідження виявлено, що журнал є найбільш оперативним, а іноді й єдиним джерелом інформації про явища, що відбуваються у сферах виробничого та суспільного життя. З'ясовано, що місія наукового журналу полягає у створенні відкритого майданчика обміну науковою інформацією, результатами фундаментальних і прикладних досліджень фахівців та вільного висловлювання думок, що сприяє підвищенню якості наукових робіт, зближенню науки й практики, пошуку можливостей для застосування результатів наукових досліджень у розв'язанні нагальних проблем.

Визначено критерії добору документів до фонду ДНПБ. Доведено, що відповідність ТТПК ДНПБ є основною ознакою, за якою можна визначити, чи відповідає дисциплінарна спрямованість журналу тематиці наукових досліджень, що їх здійснюють в установах Національної академії педагогічних наук України.

Особливий акцент зроблено на комплектуванні фонду ДНПБ науковими журналами вищої школи, які популяризують результати науково-дослідних робіт університетів з питань педагогіки й психології.

Як засвідчує практика, останнім часом електронні журнали витісняють друковані, а багато нових журналів засновують без паперової версії. Виявлено, що електронний журнал можна класифікувати таким чином:

- паралельні – журнал має друковану форму й аналогічну електронну версію;
- оригінальні – журнал існує тільки в електронній формі;
- інтегровані – журнал має традиційну форму з електронними додатками.

Обґрунтовано значущість поповнення фонду бібліотеки спеціалізованими журналами з бібліотечної справи. Наголошено на важливій ролі самоосвіти у професійному зростанні працівників.

ІНТЕГРАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДО НАУКОВО-ОСВІТЯНСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК НАПРЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕКИ

*Н. В. Вараксіна, завідувач відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
О. А. Шило, старший науковий співробітник відділу науково-технічного забезпечення та впровадження комп'ютерних технологій
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

В умовах формування інформаційного суспільства актуальною проблемою є модернізація і розвиток інформаційно-освітнього середовища закладів освіти із використанням перспективних інформаційно-комп'ютерних технологій. Зазначено, що рівний і вільний доступ до якісної освіти впродовж життя забезпечується створенням розподіленого середовища та системних рішень, спрямованих на інтеграцію та підтримку мережових розподілених структур і

сервісів. З появою електронних бібліотек, об'єднаних сервісів дистанційного навчання, проведення відеоконференцій тощо, що зумовлює передавання великих обсягів даних у сфері освіти і наукових досліджень, зростає потреба в надширокій, гнучкій та інтелектуальній мережі. У разі відсутності такої мережі виникає низка проблем: недостатня смуга пропускання, низький рівень надійності, затримка часу.

Сучасний розвиток засобів і технологій інформаційно-комунікаційних мереж здійснюється завдяки технологіям хмарних обчислень. З'ясовано, що «хмарні обчислення» (Cloud Computing) – це технології мережевого доступу до загальних обчислювальних ресурсів (мереж, серверів, файлів даних, програмного забезпечення та послуг), на основі яких забезпечується організація інформаційного простору, упорядковуються процеси накопичення й зберігання електронних ресурсів, зростає функціональність керування значними за обсягами масивами даних. Функціонування такої високотехнологічної інфраструктури ґрунтується на хмарних обчисленнях та відбувається на основі аутсорсингу (зовнішнього забезпечення її функціонування з єдиного ІТ-центру).

З'ясовано, що науково-освітні інформаційні мережі (research and education information networks) є автоматизованими інформаційними системами, які забезпечують інформаційне підтримування освіти й науки. Електронна дослідницька інфраструктура (research E-infrastructure) – це інформаційно-комунікаційна платформа для проведення досліджень, що потребують опрацювання значних обсягів даних і обчислень та реалізуються завдяки використанню хмарних сервісів.

Дослідницькі мережі (research frameworks) спрямовані на спільне розроблення програм досліджень, формування наукової спільноти навколо певної тематики, обмін досвідом, спільне використання інструментів та інформаційно-комунікаційних платформ у дослідженнях, використання ресурсів науково-дослідних лабораторій у віддаленому режимі, поширення знань, що є здобутками певної наукової спільноти через тренінги та ін. Європейська мультигігабітна науково-освітня мережа GÉANT, яка розроблена і побудована від імені консорціуму національних науково-освітніх мереж (NREN), забезпечує дослідницьку інфраструктуру і ресурси для інформаційних технологій та розвиток телекомунікацій. Мережа об'єднує більш ніж 8000 наукових установ та більш ніж 40 млн. користувачів через європейські NREN. Проект GÉANT передбачає розроблення й розгортання послуг для мережі та їх кінцевих користувачів, установ, і проєкти, що забезпечують максимальну продуктивність від мережі, яка дає змогу її учасникам проводити спільні наукові дослідження, кооперуватися для наукової діяльності та впроваджувати освітні програми. Асоціація УРАН (Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа «УРАН») уможливило українській науково-освітній спільноті доступ до мережі GÉANT за принципом «одна країна – одна науково-освітня мережа». Проєкт «Східне партнерство» (Eastern Partnership Connect – EaPConnect) спрямовано на створення регіональної мережі високошвидкісного широкосмугового інтернету, інтегрування NREN регіону в загальноєвропейську мережу GÉANT.

Констатовано, що засоби і сервіси хмарних обчислень утворюють інформаційно-технологічну платформу сучасного освітньо-наукового середовища, постаючи мережевими інструментами формування цього середовища. У цьому контексті освітянські бібліотеки відіграють важливу роль як ресурсно-сервісні суб'єкти такої інфраструктури.

ПРОВІДНІ КНИГОЗБІРНІ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

*О. Л. Гончаренко, науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

У 2019 р. в рамках виконання наукового дослідження «Науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек як важливого складника освітнього середовища» здійснено науково-методичний моніторинг основних напрямів діяльності провідних освітянських бібліотек упродовж 2017–2018 рр. [1].

У процесі дослідження узагальнено та проаналізовано статистичні показники щодо сукупного інформаційного ресурсу та його використання, інформаційно-бібліотечного обслуговування, довідково-бібліографічної діяльності, кадрового забезпечення та стану впровадження ІКТ у 65 провідних освітянських бібліотеках: ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека», Науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва, 6 спеціальних наукових бібліотек установ НАПН України, 23 бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти та 33 бібліотек закладів вищої освіти III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілів.

За результатами проведеного аналізу встановлено, що сукупний інформаційний ресурс провідних освітянських бібліотек станом на 01.01.2019 р. становив близько 19,8 млн. примірників документів. Найбільший обсяг бібліотечних фондів акумульовано в бібліотеках ЗВО III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю (понад 88,9%). Переважну більшість становлять книжки – 83%, періодичні видання – 13%, документи на електронних носіях – 1%, інші види документів не перевищують 3%. Окремі бібліотеки володіють особливо цінними та раритетними виданнями, кількість яких періодично поповнюється і сьогодні становить понад 185,7 тис. примірників.

Виявлено, що показник кількості нових надходжень документів до фондів освітянських бібліотек щорічно зменшується, простежується нестабільність показників кількості книговидач. Спостерігається тенденція зменшення користувачів у провідних освітянських бібліотеках, однак при цьому протягом останніх трьох років кількість відвідувань збільшується. Зазначено, що одним з чинників такого зростання є збільшення кількості віртуальних відвідувань у всіх провідних освітянських бібліотеках. Загалом через інтернет-представництва освітянських бібліотек віддалені користувачі мали змогу скористатися електронними каталогами, електронними бібліотеками і репозитаріями, бібліографічними й фактографічними базами даних, віртуальними книжковими

виставками, довідково-інформаційними матеріалами, тематичними й рекомендаційними біографічними списками літератури, повнотекстовими версіями видань бібліотек, інтернет-навігаторами, матеріалами семінарів, конкурсів, фото- та відеоматеріалами до заходів.

На основі аналізу статистичних показників кадрового складу та матеріально-технічної бази провідних освітянських бібліотек з'ясовано, що в 2018 р. в них працювало 1053 працівники, що на 20% менше ніж у 2016 р. Серед фахівців, які працюють у провідних освітянських бібліотеках, лише третина має фахову освіту – 360 осіб, кількість яких в освітянських бібліотеках щороку скорочується. Станом на 01.01.2019 р. загальний комп'ютерний парк провідних освітянських бібліотек налічував 1414 одиниць. Майже у всіх бібліотеках техніка приблизно порівну використовуються як для адміністративної роботи та автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів, так і для доступу користувачів до інформаційних ресурсів Всесвітньої мережі, електронних каталогів, баз даних та інших ресурсів бібліотек.

З метою забезпечення конкурентоспроможності провідних освітянських бібліотек в українському і зарубіжному інформаційному середовищі рекомендовано провідним освітянським книгозбірням активізувати діяльність щодо залучення додаткового фінансування бібліотек (спонсорство, платні послуги, участь у грантах і міжнародних програмах тощо); переорієнтувати стратегію комплектування фондів на поповнення їх електронними ресурсами; ефективніше використовувати можливості книгообміну; посилити роботу щодо організації й використання електронних бібліотек, електронних репозитаріїв, розвитку сучасних дистанційних форм інформаційного обслуговування й оперативного доступу до зовнішніх джерел наукової, освітньої та суспільної інформації на власних вебсайтах і вебсторінках; популяризувати діяльність бібліотек та їх інформаційні ресурси у соціальних мережах, блогосфері, наукових виданнях; активно вивчати та впроваджувати в практику діяльності книгозбірень позитивний досвід та інноваційні технології бібліотек України й світу.

Зазначено, що проведення щорічного моніторингу статистичних показників змісту роботи кожної бібліотеки та окремого виду книгозбірень уможливило розроблення стратегії їх подальшого інноваційного розвитку та сприяє активізації діяльності бібліотек освітянської мережі.

Список використаних джерел

1. Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності : довід. стат. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян ; наук. ред. Т. В. Добко. Київ : б. в., 2019. 115 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

ПЕДАГОГІЧНА НАУКА І ПРАКТИКА В СУЧАСНИХ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКАХ

*Т. А. Гришина, молодший науковий співробітник відділу
науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського*

Серед бібліографічних ресурсів, створених на допомогу освітньому процесу та науково-педагогічним дослідженням, важливе місце займають покажчики змісту профільних часописів, які містять матеріали з питань історії освіти і педагогічної науки, теоретико-методологічних засад модернізації освіти, впровадження інноваційних досягнень у науково-педагогічні процеси, використання інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Активну участь у підготовці бібліографічної продукції беруть бібліотеки вищих навчальних закладів України. Так, за сприяння Міністерства освіти і науки України та Луганського національного університету імені Тараса Шевченка вийшов у світ бібліографічний покажчик О. С. Воронкіна «Інформаційно-комунікаційні технології навчання на сторінках вітчизняних періодичних фахових видань (1950–2014). Ч. 1», (Київ, 2015). У ньому висвітлено питання інформаційно-комунікаційних технологій навчання на сторінках видань «Радянська школа» (з 1991 р. – «Рідна школа»), «Советская педагогика», «Педагогіка і психологія», «Інформаційні технології в освіті».

Першою спробою систематизації наукових праць учених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка став бібліографічний покажчик «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (1920–2009)» (Кам'янець-Подільський, 2010). Покажчик відображає праці вчених університету з питань історії, теорії, педагогіки і методики від часу його заснування в 1918 р. і до 2009 р. Розкрито зміст таких періодичних видань, як «Записки Кам'янець-Подільського державного українського університету», «Записки Кам'янець-Подільського інституту народної освіти», «Наукові записки Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту», «Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету», «Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка».

У 2007 р. у серії «Бібліографічні довідники» Львівським державним університетом внутрішніх справ підготовлено видання «Систематизований покажчик статей з психологічних наук, опублікованих у Віснику Львівського інституту внутрішніх справ та наукових вісниках Львівського юридичного інституту МВС України і Львівського державного університету внутрішніх справ за 1995–2006 рр.» (Львів, 2007). Покажчик містить 177 записів, систематизованих за розділами: проблеми загальнопсихологічних досліджень; соціальна психологія; психологічні аспекти правоохоронної діяльності; проблеми теорії навчання і виховання; проблеми вдосконалення навчально-виховного процесу на основі християнських моральних цінностей; формування світогляду спеціалістів-юристів на засадах християнської етики і моралі.

У покажчику «Вища освіта України» (Київ, 2006), виданому Інститутом вищої освіти Академії педагогічних наук України, розкрито зміст публікацій журналу «Вища освіта України» за період 2001–2005 рр. Посібник містить розділи: Покажчик публікацій часопису «Вища освіта України» за рубриками; Покажчик публікацій часопису «Вища освіта України» (за роками); Алфавітний покажчик автури часопису «Вища освіта України», а також публікації про часопис «Вища освіта України».

У бібліографічному покажчику «Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах (2002–2009). Збірник наукових праць» (Київ, 2015) відображено 476 публікацій збірника «Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах». Матеріал систематизовано за розділами: Анотований алфавітний покажчик статей (Літературознавство; Мовознавство; Педагогіка; Культурологія; Публікації); Алфавітний покажчик персоналій; Покажчик змісту випусків збірника; Додаток (публікації з мовознавства та педагогіки).

Дослідникам історико-педагогічної науки стане у пригоді бібліографічний покажчик «Проблеми соціального виховання на сторінках журналу «Дитячий рух» (1925–1934)» (Київ, 2012). У ньому описано близько 2000 публікацій щомісячника «Дитячий рух». Основні розділи: Дитячий рух як основний фактор соціального виховання в Україні (Теоретичні аспекти); Становлення та розвиток педагогіки дитячого руху; Основні напрями розвитку дитячого руху (1925–1934 рр.); Система науково-методичного забезпечення дитячого руху; Допоміжний покажчик – авторський.

На сайтах університетських бібліотек доступними для користувачів є електронні бібліографічні видання науково-освітнього напрямку. Зокрема, «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота: бібліографічний покажчик змісту, вип. 1–37 (1998–2015)» (Ужгород, 2017), виданий науковою бібліотекою Ужгородського національного університету. У ньому 2267 бібліографічних записів подано за випусками вісника, у межах випусків – за алфавітом авторів та назв публікацій.

Університетські покажчики змісту періодичних видань вносять значний вклад у формування галузевого бібліографічного ресурсу історико-педагогічної науки й освітньої практики. Мовою бібліографії вони відображають і вводять до наукового обігу значний фактичний матеріал про наукове, освітнє і культурне життя суспільства. Видання бібліографічних покажчиків в електронному вигляді спрощують користувачеві доступ до них та оптимізують пошук інформації.

ПЕРСОНАЛІЯ В СИСТЕМАТИЧНОМУ КАТАЛОЗІ: ПРИНЦИПИ ВІДОБРАЖЕННЯ, ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗУВАННЯ ТА ПОШУКУ

*Н. Д. Грудініна, науковий співробітник відділу комплектування та наукового
опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотек традиційно є надання комплексних відомостей про суб'єкти наукової, творчої, освітньої, політичної та інших сфер діяльності. Підвищення попиту на інформаційні продукти персонального змісту зумовлено розширенням міжнародного співробітництва, що

передбачає зв'язки й контакти на особистісному рівні, зростанням особистісного потенціалу науки і культури, стійким інтересом до людини як об'єкта наукового аналізу. Кожне наукове дослідження – це не лише аналізування історичних процесів, а й оцінювання спадщини відомих постатей, які заклали фундамент національної та світової науки, освіти і культури, ставали рушійною силою процесу становлення й розвитку суспільства. У дослідженнях з будь-якої галузі знань або суспільної практики однією з провідних тем є конкретна особа. У бібліотекознавстві такі документи позначають терміном «персоналія» (від лат. *persona* – особа).

Документи персонального характеру є однією з найцікавіших частин бібліотечного фонду. Їх каталогізування й подальше використання майже завжди характеризується певними особливостями. Протягом десятиліть бібліотекознавці здійснювали пошук раціональних способів подання інформації про персоналії в системі каталогів бібліотек.

У процесі роботи з'ясовано, що цілісного дослідження проблеми розвитку елементів сучасного довідково-пошукового апарату бібліотек у персоніологічному аспекті до цього часу не здійснено.

Подано детальну характеристику змісту поняття «персоналія». Досліджено питання особливостей систематизування за УДК документів персонального характеру для їх багатоаспектного представлення в інформаційно-пошукових системах освітянських бібліотек. Наголошено на потребі ухвалення методичного рішення щодо вибору основного місця документа про осіб, відомих у багатьох галузях науки і практичної діяльності.

Обґрунтовано потребу багаторазового відображення певних матеріалів про них.

З'ясовано, що інструментарій УДК уможлиблює максимально повне розкриття змісту документів персонального характеру й забезпечує їх пошук відповідно до запитів користувачів бібліотеки.

За результатами дослідження зроблено висновок: є підстави вважати, що відображення персоналій в інформаційно-пошукових системах залишається однією з найбільш складних проблем бібліотекознавства. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Потребують методичного розв'язання такі питання, як вибір основного місця літератури про особу або групи осіб, дублювання відомостей про них. Тож потрібні публікації, в яких розглянуто складні випадки систематизування персоналій.

АВТОРИТЕТНИЙ ФАЙЛ ПРЕДМЕТНИХ РУБРИК І СУЧАСНА ОСВІТНЯ ТЕРМІНОЛОГІЯ

*Н. Є. Зоріна, науковий співробітник відділу комплектування та наукового
опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Пріоритетом діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як сучасної наукової бібліотеки є формування й розвиток повноцінного інформаційного ресурсу, науково-інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти, педагогічної науки і практики. Ефективність пошуку потрібних документів у

величезних масивах інформації як в окремих електронних каталогах (ЕК), так і в інтернет-мережі залежить від умов і чинників, які визначають якість і результативність пошуку. Це означає, що якість опрацювання документів в ЕК має забезпечувати максимум його пошукових можливостей для релевантного пошуку і задоволення інформаційних потреб користувачів. Відповідно зростають вимоги до структури інформаційно-пошукових систем і лінгвістичного забезпечення, яке використовують у процесі представлення інформації. Однією з інформаційно-пошукових мов, які входять до складу лінгвістичного забезпечення електронного каталогу, є мова предметних рубрик. Останні слугують основним засобом тематичного доступу до документів в ЕК, проте лише за наявності єдиної системи предметизації і стандартизованого словника заголовків предметних рубрик, представленого в електронному каталозі у формі авторитетного файлу (АФ), який є потужним інструментом не тільки для каталогізаторів у процесі предметизування документів, а й для організації тематичного пошуку в ЕК.

Педагогічна термінологія – це сукупність термінів специфічних назв і лексичних засобів, які визначають основні поняття педагогіки як науки і застосовуються у теорії і практиці виховання й навчання [1]. В умовах реформування системи освіти України питання освітньої термінології, наявності точних визначень основних термінів є особливо актуальними, оскільки змістове наповнення кожного терміну впливає на зміст процесів, дій, засобів, методів тощо, які описано за допомогою цих термінів. У процесі роботи досліджено питання змін у термінології освітньої галузі у зв'язку з реформуванням системи освіти України і впровадженням законів України «Про освіту» та «Про наукову і науково-технічну діяльність». Розглянуто питання якості лінгвістичного забезпечення електронного каталогу для організації й удосконалення тематичного пошуку в ЕК, а також питання формування, застосування й редагування авторитетного файлу предметних рубрик (АФ ПР) з питань освіти, педагогіки та психології в електронному каталозі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського і відображення в ньому сучасної освітньої термінології згідно з новим українським законодавством у галузі освіти і науки. Знання термінологічного апарату сфери освіти сприятиме засвоєнню певних понять і визначень, формуванню термінологічної культури як у каталогізаторів, так і у користувачів бібліотеки.

Обґрунтовано потребу в редагуванні «Словника предметних заголовків» і авторитетного файлу предметних рубрик з урахуванням змін в освітній термінології, передбачених Законами України «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», що передбачає формування нових авторитетних записів і редагування раніше створених.

За результатами дослідження зроблено висновок, що в умовах електронної каталогізації пошук за предметними рубриками є найбільш ефективним і професійним видом пошуку, а робота зі створення й редагування авторитетного файлу предметних рубрик є важливою, перспективною та потребує продовження.

Список використаних джерел

1. Скрипченко О. В., Лисянська Т. М., Скрипченко Л. О. Довідник з педагогіки та психології. Київ, 2001. С. 109.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА СИСТЕМА ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

С. Г. Коваленко, науковий співробітник відділу комплектування та наукового опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Одним з провідних напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського з моменту її створення стало трансформування довідково-пошукового апарату, який на той час складався винятково з карткових каталогів і картотек. Метою цієї роботи визначено організацію сучасної інформаційно-пошукової системи згідно зі складом і структурою фондів бібліотеки та відповідно до її завдань як провідного галузевого науково-інформаційного центру і національного книгосховища документів педагогічної й психологічної тематики.

У процесі проведеного дослідження визначено, що система каталогів і картотек бібліотеки містить 28 традиційних карткових каталогів і картотек та електронний каталог (ЕК). Станом на 01.01.2019 р. загальний обсяг карткових каталогів становив 1 869 023 картки та 112 085 бібліографічних записів в ЕК.

Традиційні каталоги доповнює імідж-каталог (http://old.dnpb.gov.ua/electronic_resources/img_cat/), який представляє в електронному вигляді бібліографічні записи абеткових карткових каталогів. Створений засобом ретроконверсії, імідж-каталог містить 230 000 копій карток, що дає змогу здійснювати пошук і замовлення видань, не відображених в електронному каталозі. Доведено, що створення імідж-каталогу – це спосіб надати інформацію онлайн про видання, що є у фонді бібліотеки та не відображені в ЕК.

Важливим елементом інформаційно-пошукової системи бібліотеки став електронний каталог (http://194.44.28.246/cgi-bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=F&I21DBN=KNIGI&P21DBN=KNIGI&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=&S21CNR=), започаткований у 2003 р. Обґрунтовано, що створення такого каталогу уможливорює багатоаспектний пошук документів як у бібліотеці, так і віддаленим користувачам. Каталог складається з десяти баз даних: «Книги», «Періодика», «Рідкісні книги», «Бібліотечна справа», «Сухомлиністика», «Галузева реферативна база», «Зведена база даних бібліографічних видань освітянських бібліотек», «Зведена база даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології», «Зведена база даних наукових збірників», «Зведена база даних періодичних видань», до яких є вільний доступ через вебпортал бібліотеки, та службових баз даних, призначених для здійснення різних бібліотечних процесів.

У результаті проведеної роботи обґрунтовано, що створення інформаційно-пошукової системи бібліотеки сприяє істотному розширенню можливості пошуку інформації, зокрема і для віддалених користувачів, забезпечує оперативність і релевантність пошуку, активізує обмін науковою інформацією.

УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ В БІБЛІОТЕКАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПЕРШІ ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

І. Г. Лобановська, завідувач відділу комплектування та наукового опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

До недавнього часу бібліотеки закладів загальної середньої освіти України (ЗЗСО) застосовували в роботі таблиці Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК). 22 березня 2017 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 177 «Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації». Згідно з нею єдиною класифікаційною системою для застосування в бібліотеках усіх типів і видів, інформаційних установах, видавництвах і видавничих організаціях, книготорговельній мережі для індексування документів та інформаційних запитів є Універсальна десятикова класифікація (УДК).

На виконання зазначеної постанови Міністерство освіти і науки України 26 червня 2017 р. видало наказ № 929 «Про впровадження УДК в практику роботи бібліотек». Опанування й застосування міжнародної класифікаційної системи уможливуватиме організацію фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек із урахуванням сучасних вимог, висунутих в умовах розбудови Нової української школи, сприятиме розвитку бібліотечного кооперування й обміну інформацією.

Протягом 2017–2019 рр. фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснено наукове дослідження щодо застосування УДК в бібліотеках ЗЗСО. Окремі положення й результати наукового дослідження апробовано й упроваджено на 8 науково-практичних конференціях, 12 науково-практичних і методичних семінарах, 2 вебінарах, 2 круглих столах, курсах підвищення кваліфікації та методичних нарадах працівників освітянських бібліотек у різних містах України, зокрема, у Києві, Житомирі, Полтаві, Чернігові, Миколаєві, Львові, Луцьку, Рівному, Переяславі-Хмельницькому, Білій Церкві, Боярці. Презентації виступів з різних аспектів застосування УДК в освітянських бібліотеках, розміщені на сторінці «Упровадження Універсальної десятикової класифікації» вебпорталу ДНПБ, завантажено 18 665 разів, матеріали вебінарів, розміщених на youtube, переглянуто 5 280 разів.

У 2018 р. у процесі дослідження підготовлено й опубліковано методичні рекомендації «Упровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти», де вперше у вітчизняній практиці комплексно висвітлено зазначене питання. Рекомендації отримали понад 300 передплатників часопису «Шкільна бібліотека плюс» (№ 15–16, 2018). Зазначені рекомендації розміщено в ЕБ НАПН України і на порталі бібліотеки, звідки їх завантажено 3 325 і 980 разів відповідно.

Для вивчення стану впровадження УДК у бібліотеках ЗЗСО у 2019 р. методом анкетування проведено дослідження серед методистів, які працюють зі шкільними бібліотеками усіх областей України (крім АР Крим). Анкета містила 14 пунктів, серед яких відповіді потребувало запитання щодо використання в роботі методичних рекомендацій та інших матеріалів. За результатами

анкетування можна зробити висновок, що їх використовують близько 80% бібліотек ЗЗСО і понад 65% бібліотек користуються матеріалами, розміщеними на сторінці порталу ДНПБ «Упровадження Універсальної десятикової класифікації». Проведене дослідження засвідчило велику затребуваність підготовлених фахівцями ДНПБ матеріалів. З'ясовано, що активному впровадженню УДК перешкоджає відсутність друкованих таблиць для шкільних бібліотек, відсутність у шкільних бібліотекарів спеціальної бібліотечної освіти, неукomплектованість кадрів, недостатнє матеріально-технічне забезпечення, зокрема комп'ютерною технікою, відсутність доступу до інтернету. Визначено, що питання впровадження УДК в практику роботи освітянських бібліотек потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Лобановська І. Г. Упровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи бібліотек закладів загальної середньої та професійно-технічної освіти : метод. рек. *Шк. б-ка плюс*. 2018. Серп. (№ 15/16). С. 1–63. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек»; вип. 17). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/711800/1/Упровадження%20Універсальної%20десятикової%20класифікації.pdf> (дата звернення: 09.10.2019).

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ

Н. Г. Мацібора, науковий співробітник відділу комплектування та наукового опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В. О. Сухомлинського (<http://dnpb.gov.ua/ua/>) засновано в жовтні 1999 р. Це багатофункціональна наукова установа Національної академії педагогічних наук України (<http://naps.gov.ua/>). Упродовж своєї двадцятирічної діяльності ДНПБ здійснює науково-дослідну роботу з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, формує національний галузевий інформаційний ресурс, забезпечує інформаційні потреби науковців у галузі освіти, педагогіки та психології.

Досліджено фонди бібліотеки як складники основного інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Інформаційні ресурси ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського є поєднанням фондів двох спеціальних педагогічних бібліотек – наукової бібліотеки Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України та Центральної освітянської бібліотеки Міністерства освіти і науки України. З 2000 р. фонд як єдине ціле на 01.07.2019 р. містить 578 939 одиниць зберігання. Фонд бібліотеки за змістом універсальний, але пріоритет в його комплектуванні мають документи педагогічної та психологічної тематики. Щорічне поповнення фонду становить понад чотири тисячі книжкових видань. З'ясовано, що основними джерелами поповнення фонду є надходження до бібліотеки обов'язкового примірника документів, авторські дари, дари користувачів, міжбібліотечний книгообмін тощо.

Бібліотека щорічно отримує близько 280 назв періодичних видань за передоплатою і як обов'язковий примірник.

Обґрунтовано значущість збереження і використання книжкових документів, зокрема видань XVIII–XIX ст., які мають статус національного надбання України. У щоденному користуванні до послуг читачів доступні електронні копії раритетних видань. Упродовж 2003–2019 рр. на електронні носії інформації перенесено 1 250 рідкісних видань.

Зроблено висновок, що в бібліотеці здійснюється системна науково-дослідна та практична робота щодо створення й збереження національного галузевого фонду для максимального інформаційного забезпечення української педагогічної науки і практики, надано доступ користувачам бібліотеки до інформаційних ресурсів як у традиційній формі, так і на електронних носіях з одночасним збереженням і примноженням духовних традицій, популяризуванням і дослідженням національного культурного спадку.

СИСТЕМА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНИХ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

С. М. Науменко, завідувач відділу організаційної та науково-методичної роботи Національної наукової медичної бібліотеки

Бурхливий розвиток інформаційних технологій зробив серйозний виклик бібліотечній справі. З їх інтенсивним упровадженням у повсякденне життя постала потреба у використанні нових досягнень медичної науки, доступних через інтернет, а відносно простий і швидкий спосіб отримання інформації створює хибне враження непотрібності друкованих видань, а отже й бібліотек. Однак, здійснюючи серйозний і глибокий пошук інформації, користувач часто не в змозі відшукати потрібний матеріал серед великого масиву баз даних, тож саме тут йому необхідна допомога бібліотекаря, який і має виступати в ролі посередника між користувачем та інформаційним ресурсом. З огляду на це завдання бібліотекаря – володіти цими знаннями, вміти знайти, оцінити, відфільтрувати та отримати необхідні матеріали. Вочевидь, за таких вимог бібліотекарі повинні більшою мірою оволодівати знаннями з інформаційних технологій.

Нині в Україні функціонує система підвищення професійної компетентності бібліотечних працівників. До традиційних напрямів професійного навчання додаються нові дисципліни – комп'ютерні технології, знання іноземних мов, психологія тощо.

Національною науковою медичною бібліотекою України проводиться інтенсивна робота з підвищення рівня професійної майстерності як серед своїх співробітників, так і для працівників бібліотек мережі. На конференціях, семінарах і практикумах обговорюються актуальні проблеми впровадження нових методів у роботу бібліотек зокрема з таких тематик: «Використання комп'ютерних програм та електронних баз даних для організації роботи з патентно-інформаційного обслуговування користувачів», «Електронні інформаційні продукти компаній Thomson-Reuters та Elsevier», «Відкритий доступ до наукової інформації», «Супровід наукових досліджень бібліотекою»,

«Управління е-колекцією медичної бібліотеки». «Національна наукова медична бібліотека України в соціальних мережах». Спільно з «Інформаціо-Консорціум» організовано науково-практичний семінар «Підтримка інновацій в медицині». У 2015 р. Рада Київської міської профспілки працівників охорони здоров'я нагородила Національну наукову медичну бібліотеку України відзнакою «За активне впровадження наукових медичних знань та культури і духовності в широкі кола медичних працівників, популяризацію наукових та творчих робіт видатних діячів галузі».

Інтенсивна робота з підвищення професійного рівня працівників проводиться і в бібліотеках мережі. Це – один з пріоритетних напрямів їх діяльності, до якого вони підходять досить відповідально і креативно. Особливо актуальною є ця робота в бібліотеках медичних навчальних закладів усіх рівнів, де відставання від світового прогресу априорі неможливе.

На заняттях з підвищення кваліфікації працівників наукової бібліотеки Одеського національного медичного університету особлива увага приділяється засвоєнню нових форм електронних бібліотечних систем. У циклі занять «Електронне середовище: користувач і бібліотекар» представлено роботу з комп'ютером та електронним каталогом, формування й пошук інформації у власних базах даних та в мережі інтернет, віртуальне інформаційно-бібліографічне обслуговування.

З метою вільного спілкування зі своїми користувачами, які навчаються англійською мовою, працівники бібліотек медичних вишів відвідують заняття на кафедрах іноземних мов. Майстер-класи для молодих бібліотекарів у формі тренінгу «Бути публічним: майстерність і талант» та «Вміння працювати командою: розробляємо проект разом» проводились у бібліотеці Вищого державного закладу України «Українська медична стоматологічна академія» практичним психологом відділу управління якістю освіти. За круглим столом «Роль бібліотеки вишу в підготовці сучасного висококваліфікованого спеціаліста-медика» активно обговорюються дискусійні питання «Що залежить від особистості бібліотекаря?», «Що може бібліотека?».

Співробітники медичних бібліотек Харкова прослухали семінари «Авторське право для бібліотекарів», проведені у Харкові асоціацією «Інформаціо-Консорціум».

Обласні наукові медичні бібліотеки як методичні центри бібліотек свого регіону, крім своїх колективів, опікуються підвищенням фахового рівня працівників бібліотек лікувально-профілактичних закладів. З бібліотекарями цієї ланки проводяться науково-практичні семінари з основ комп'ютерної грамотності, шляхів задоволення інформаційних запитів практикуючих медичних працівників.

Івано-Франківською обласною науковою медичною бібліотекою для бібліотек мережі проводяться семінари-тренінги, круглі столи: «Робота бібліотеки з популяризації літератури з медичного краєзнавства», «Шляхи задоволення бібліотечно-інформаційних заходів в умовах дефіциту нових надходжень документів», «Документальні та інформаційні ресурси медичних бібліотек області: сучасний стан їх розвитку та використання».

У Вінниці в рамках проекту «Підтримка системи безперервної післядипломної освіти медичних працівників» організовано навчання бібліотечних кадрів з використання інформаційних технологій та віддалених ресурсів в обслуговуванні користувачів.

Професійний рівень не обмежується лише володінням комп'ютером та ознайомленням з інформаційними технологіями. Працівники медичних бібліотек вивчають та широко висвітлюють історію розвитку медицини краю. До ювілеїв видатних медиків проводять лекції про їх життя і діяльність.

Володіючи унікальним галузевим фондом, аналогів якому немає на території нашої держави, Харківська наукова медична бібліотека (ХНМБ) за договором «Про науково-практичне співробітництво між ХНМБ та Центром медичного краєзнавства Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна» проводить краєзнавчі читання, заняття, презентації, під час яких висвітлюється історія становлення та розвитку медичних установ Харкова, діяльність учених-медиків. У бібліотеці працює клуб історії харківської медицини. У заходах, крім бібліотечних працівників, беруть участь історики, журналісти, вчені-медики, студенти. Клуб ветеранів медицини – почесних читачів бібліотеки працює в Чернігівській ОНМБ. Члени клубу беруть активну участь у житті бібліотеки, зокрема у святкуванні Всеукраїнського дня бібліотек.

Переважає більшість медичних бібліотек мережі, незважаючи на всі негаразди, намагаються у своїй роботі відповідати потребам часу та запитам своїх користувачів. Адже це питання іміджу та авторитету бібліотеки, її працівників, а можливо, й виживання бібліотечної професії.

У доповіді використано звіти про роботу медичних бібліотек України.

ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ ЯК СКЛАДНИК СИСТЕМИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМУНІКАЦІЙ

*Я. М. Ніколаєнко, науковий співробітник відділу науково-документного
забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Одним з пріоритетних напрямів роботи сучасної бібліотеки є соціокультурна діяльність. Успішність її реалізації – важливий чинник затребуваності бібліотеки. Соціокультурна діяльність бібліотеки визначається як цілеспрямована та спеціально організована соціальною інституцією система дій і заходів, метою яких є сприяння удосконаленню інтелектуального, естетично-духовного стану суспільства шляхом доведення до конкретних користувачів наукових знань, емпіричних фактів, естетичних і морально-етичних цінностей, акумульованих у бібліотечних документних зібраннях на різних носіях, організації виставок, творчих зустрічей із письменниками, митцями, освітянами.

Розкрито поняттєвий аспект соціокультурної діяльності освітянських бібліотек як вагомого чинника якісних соціокультурних зрушень в Україні у контексті розвитку світового культурно-освітнього середовища.

З'ясовано, що завдання, напрями, тематика, форми соціокультурної діяльності бібліотек визначаються профілем роботи бібліотеки, інтересами і потребами користувачів бібліотеки освітнього закладу.

Встановлено, що до соціокультурної діяльності освітянської бібліотеки віднесено усі види діяльності – довідково-інформаційну, культурно-просвітницьку, науково-інформаційну, які передбачають формування ціннісних орієнтацій особистості, розвиток читацької культури, дослідження фондів бібліотеки, створення привабливого іміджу книгозбірні.

Проаналізовано головні функції – традиційні (інформаційну, освітню, культурну) та соціальні (комунікативну, компенсаторну, меморіальну, соціалізацій, дозвіллеву), які виконує бібліотека освітнього закладу.

Виокремлено чинники, що впливають на успішність, ефективність і якість соціокультурної діяльності бібліотеки, зокрема, вивчення потреб користувача та орієнтація на задоволення цих потреб, соціальне партнерство, зв'язки з громадськістю, рекламна діяльність, упровадження інноваційних форм і методів роботи.

Доведено, що успішна стратегія соціокультурної діяльності бібліотеки сприяє її престижу, привабливості як соціокультурної установи, підвищенню статусу бібліотекаря як фахівця, залученню користувачів до бібліотеки, розвитку соціального партнерства, поліпшенню фінансової ситуації за рахунок грантів, програм, партнерських ресурсів.

ДОВІДКОВО-ПОШУКОВИЙ АПАРАТ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

О. Г. Помчалова, молодший науковий співробітник відділу комплектування та наукового опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Головна мета створення бібліотек – організація колективного користування друкованими й іншими документами, тобто надання можливості використовувати документи, які зберігаються в їхніх фондах. Жодна бібліотека не може повноцінно існувати, якщо вона не має карткових, а сьогодні – й електронного каталогів.

У 2016 р. відзначено 90-ту річницю від дня заснування Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДП, нині – Інститут педагогіки НАПН України). Майже одночасно засновано й наукову бібліотеку цього інституту, фонди якої з часом стали основою створеної в 1999 р. Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (ДНПБ).

У процесі дослідження вивчено історичний шлях розбудови ДНПБ, розглянуто досвід організаційного становлення системи каталогів і картотек та розкрито питання її вдосконалення завдяки використанню сучасних комп'ютерних технологій. Наголошено, що каталоги ДНПБ мають велике наукове, історичне й культурне значення.

Зазначено, що на зміну традиційному каталогу прийшов електронний, який виконує аналогічні довідково-бібліографічні та пошукові функції. Електронний

каталог є складовою системи каталогів і картотек ДНПБ, функціонує в реальному режимі часу і надається в розпорядження користувачам.

З'ясовано, що незважаючи на впровадження в життя електронних каталогів, поки що не всі установи мають можливість відмовитися від традиційних каталогів і картотек. Обґрунтовано, що електронні та карткові каталоги ДНПБ доповнюють один одного, сприяють якісному бібліографічному обслуговуванню користувачів.

Зроблено висновок, що довідково-пошуковий апарат бібліотеки, представлений системою каталогів і картотек, які функціонують з перших повоєнних років, сприяє поліпшенню роботи, популяризації та поширенню педагогічних знань серед читачів.

ПУБЛІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КНИГОЗБІРЕНЬ МЕРЕЖІ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК МОН УКРАЇНИ ТА НАПН УКРАЇНИ

*А. І. Рубан, науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Видавнича діяльність сучасної університетської бібліотеки найяскравіше репрезентує останню як наукову установу вишу. Вона органічно поєднана з основними напрямками наукових досліджень як самої книгозбірні, так і закладу освіти і відображає їх найважливіші результати.

Підготовка власної продукції для бібліотек закладів вищої освіти педагогічного та інженерно-педагогічного профілів – складової мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України, є одним із основних напрямів роботи.

Із метою дослідження видавничої діяльності за період 2013–2017 рр. 35 бібліотек закладів вищої освіти, що входять до складу мережі, проаналізовано їхні вебсайти, видання з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також використано інформацію, узагальнену в довідниках «Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності» за відповідні роки [1–5].

На основі аналізу визначено, що видавнича діяльність університетських бібліотек як інформаційних, методичних, просвітницьких центрів є різноплановою та багатогранною. З'ясовано, що видовий склад продукції різний: бібліографічні й виробничо-практичні, довідкові й навчальні, наукові й науково-виробничі, науково-популярні й інформаційні, нормативні й нормативно-інструктивні, рекламні, серіальні, оглядові видання. Окрім того, фахівці книгозбірень є авторами статей періодичних і продовжуваних видань.

Установлено, що основним продуктом видавничої діяльності аналізованих бібліотек є бібліографічні посібники. 33 книгозбірні представили їх на своїх вебсайтах. Більшість із них є біобібліографічними (44%). На сайтах представлено також бібліографічні списки, здебільшого рекомендаційні, й бібліографічні огляди на допомогу студентам, аспірантам і викладачам. Виявлено, що наукові видання бібліотек закладів вищої освіти мережі представлено в основному збірниками матеріалів конференцій, інформаційно-аналітичними виданнями та

історичними й краєзнавчими дослідженнями. Зазначено, що видавнича діяльність університетських бібліотек спрямована також на науково-методичне забезпечення бібліотечно-інформаційної роботи. Бібліотечні установи розробляють положення, інструкції, правила, технологічні карти тощо. З'ясовано, що видавцями аналітичних оглядів, методичних рекомендацій, довідників, збірників наукових праць протягом аналізованого періоду були 12 бібліотек університетів. Досліджено, що в творчому доробку фахівців бібліотек закладів вищої освіти – довідники, дайджести, календарі знаменних і пам'ятних дат, періодичні й продовжувані видання, афіші, плакати, буклети, путівники, проспекти, програми заходів та запрошення на них, пам'ятки користувачам тощо.

Констатовано, що упродовж останніх років значно активізувалася видавнича діяльність бібліотек, урізноманітнився репертуар їхньої продукції.

Список використаних джерел

1. Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики : зб. аналіт. і стат. даних за 2013 р. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: Л. О. Біла, А. В. Копилова, Н. Б. Соколовська. Київ : б. в., 2014. 100 с.
2. Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики за 2014 р. : огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: Л. О. Біла, І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2015. 106 с.
3. Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики за 2015 р. : огляд. вид. / НАПН України, ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: Л. О. Біла, І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2016. 106 с.
4. Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності за 2016 р. : довід. стат. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: В. П. Здановська, І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2017. 102 с.
5. Провідні освітянські бібліотеки в просторі і часі: моніторинг діяльності : довід. стат. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян. Київ : б. в., 2019. 115 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

ПЕРСОНАЛЬНИЙ ORCID-ІДЕНТИФІКАТОР ЯК ЗАСІБ ІДЕНТИФІКАЦІЇ НАУКОВЦЯ

*Х. В. Середа, молодший науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків
ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського*

Дослідження аспектів використання персональних ідентифікаторів ORCID ID науково-педагогічними працівниками здійснювалося в межах виконання п. 2.4.4 постанови Президії НАПН України «Про інформаційно-аналітичну підтримку педагогічних досліджень у НАПНУ на основі електронних систем відкритого доступу» №1-2/4-84 від 21 березня 2018 р.

Автором досліджено особливості системи ORCID та визначено основні переваги її використання, зокрема, система дає змогу дослідникові не обмежуватися рамками певної наукової дисципліни чи розділом досліджень. Реєстр ORCID дає можливість пов'язати дослідників з результатами їх роботи завдяки впровадженню ORCID ID у ключові процеси. З'ясовано, що система обліку ORCID забезпечує створення реєстру, в якому можна отримати унікальний

ідентифікатор і управляти записом результатів дослідницької роботи та інтерфейсів розроблення (API), призначених для передавання даних між різними системами обліку та встановлення авторства наукових робіт у кожній з них. Програмне забезпечення ORCID поширюється за вільною ліцензією. Науковці можуть отримати ORCID ID, управляти записом результатів своєї діяльності та шукати в реєстрі інших науковців. Дослідницькі організації можуть стати учасниками проєкту ORCID для прив'язки ORCID ID до записів, що зберігаються в локальних базах даних, оновлення записів в реєстрі та отримання повідомлень про роботу ORCID, а також для реєстрації своїх співробітників та отримання ними ORCID ID. У реєстрі ORCID зберігається інформація неконфіденційного характеру: ПІБ, адреса електронної пошти, місце роботи і запис дослідницької діяльності.

Визначено, що використання унікального ідентифікатора науковця ORCID уможливило розв'язання питання запису ПІБ авторів, зокрема, змінної транскрипції і порядку складних імен, існування середніх і загальних імен, ініціалів та специфічних національних стандартів щодо правопису імен авторів, випадків зміни прізвища автора. Зроблено висновок, що використання унікального ідентифікатора ORCID забезпечить підвищення наукометричних і бібліометричних показників цитованості наукових праць дослідника. За результатами аналізу даних встановлено, що застосування ORCID науково-педагогічними працівниками сприятиме розширенню інформування про діяльність наукової установи та підвищенню рейтингів науковців та установи в цілому у світовому науковому просторі.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*І. І. Хемчян, завідувач відділу науково-методичного забезпечення
діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського*

Сталий розвиток демократичного громадянського суспільства, дотримання прав і свобод людини, примноження людського, соціального, інтелектуального, технологічного, природного та фінансового капіталу держави, реалізація державної політики неможливі без сучасних бібліотек.

Бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони відіграють важливу роль у розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формуванні стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати здобуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

У 2016 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 березня № 219-р. схвалено Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», у якій визначено ключові напрями розвитку бібліотечної справи в Україні, вплив

бібліотек на рівень соціально-економічного розвитку та інформаційної безпеки держави, розвитку науки, освіти, культури та збереження культурної спадщини. У документі також зазначено, що стратегії розвитку окремих бібліотечних мереж та бібліотек мають розроблятися відповідно до цієї Стратегії. З огляду на викладене вище відділом науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) розроблено проєкт «Стратегії розвитку бібліотек закладів загальної середньої освіти України на 2020–2025 роки». Стратегія має стати рамковим документом, що формує бачення, визначає пріоритети, завдання та основні дії для досягнення якісних змін у діяльності шкільних бібліотек.

При підготовці Стратегії проаналізовано сучасний стан шкільних бібліотек. Установлено, що на 01.01. 2019 р. в Україні функціонує 14662 шкільні бібліотеки, які є структурними підрозділами закладів загальної середньої освіти. Найбільше шкільних бібліотек функціонує у Львівській (988), Дніпропетровській (880), Вінницькій (759), Одеській (747), Житомирській (686) та Київській (687) областях. Загальний бібліотечний фонд налічує 275018575 примірників документів. Щорічно шкільні бібліотеки відвідує близько 4412477 користувачів, яким видається 200038507 примірників документів. Загальна кількість відвідувань становить 150450300. З'ясовано, що із загальної кількості бібліотек забезпечено комп'ютерами 45% (6383 бібліотеки); до інтернету підключено 35% (4890 бібліотек); мають автоматизовану бібліотечну системи 5,49% (774 бібліотеки); мають власний сайт або сторінку 27% (3896 бібліотек). Нині в шкільних бібліотеках працює 14523 фахівці (на повну ставку – 36% (5299 фахівців), на 0,75 ставки – 1% (211 фахівців), на 0,5 ставки – 42% (6127 фахівців), на 0,25 ставки – 5% (683 фахівці), за сумісництвом – 17% (2 445 фахівців).

За результатами проведеного дослідження визначено ключові проблеми функціонування шкільних бібліотек, які потребують розв'язання: недосконалість нормативно-правової бази шкільних бібліотек; недооцінка ролі шкільної бібліотеки як обов'язкового компонента освітнього простору навчального закладу; відсутність шкільних бібліотек у документах державного та галузевого значення – концепціях, програмах, освітніх проєктах тощо; застарілі бібліотечні фонди; невідповідність технічного оснащення і рівня інформатизації шкільних бібліотек дедалі зростаючим вимогам сучасної освіти; недостатнє науково-методичне забезпечення (на рівні області, району, міста) інноваційного розвитку шкільних бібліотек; низький рівень соціального престижу, соціальної та економічного захищеності шкільного бібліотекаря.

Підтверджено, що розв'язання зазначених вище проблем потребує визначення пріоритетних напрямів розвитку шкільних бібліотек, які відповідатимуть завданням сучасної системи національної освіти. Зокрема, оновлення нормативно-правовий бази діяльності шкільних бібліотек, повноцінне формування бібліотечних фондів, удосконалення матеріально-технічного забезпечення шкільних бібліотек, розвиток системи підготовки, перепідготовки та

підвищення кваліфікації бібліотекарів, науково-методичне забезпечення шкільних бібліотек.

Запропонована Стратегія сприятиме побудові інноваційної моделі сучасної бібліотеки, трансформації її у потужний інформаційно-комунікаційний центр Нової української школи. Водночас вона сприятиме підвищенню іміджу шкільної бібліотеки, яка стане конкурентоспроможним центром інтелектуального розвитку та безперервної освіти учасників освітнього процесу. Завдяки поєднанню бібліотечного простору і сучасних інформаційно-комунікативних технологій буде створено інтерактивний майданчик для навчання, спілкування, творчості, що забезпечить актуальність, соціальний ефект і практичну значущість бібліотеки.

ПОКАЖЧИКИ ЗМІСТУ УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

В. А. Шкаріна, науковий співробітник відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Показчики змісту періодичних видань та збірників є цінним путівником у масиві наукових та професійних знань. Вони виконують важливу інформаційну функцію, реалізація якої дає змогу споживачеві вільно орієнтуватися як в актуальній чи малодослідженій фаховій проблематиці, так і в тематичній спрямованості конкретного видання.

Одним із результатів дослідження показників змісту періодичних видань у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) є метабібліографічний посібник «Показчики змісту українських часописів у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», підготовлений у межах реалізації наукової теми «Концептуальні та методичні засади у формуванні національної книжкової колекції «Україніка».

Досліджений за фондами НБУВ масив посібників містить 335 назв окремо виданих ретроспективних показників змісту періодичних видань, у тому числі метабібліографічних посібників, які описують показчики змісту. Вони відображають публікації українських часописів, що видавалися з 1844 по 2018 р. переважно на теренах України, а також бібліографію зарубіжних країн з відображенням україномовних періодичних видань. Хронологічні межі видання показників – 1893–2019 рр.

Аналіз обраних посібників за галузевою ознакою показав, що майже 11% (35 посібників) становлять показчики змісту часописів та збірників освітньої галузі. Однак у процесі тематичного пошуку слід враховувати також фактор розсіювання інформації, внаслідок чого чимало матеріалів з історії та актуальних питань розвитку освіти і педагогічної думки потрапляють до непрофільних видань – історичних, суспільно-політичних, правознавчих, філологічних, багатогалузевих тощо. Відповідно вони відображаються й у показниках змісту зазначених галузей. Із 35 описаних джерел 5 показників мають паралельно друкований варіант та електронну версію, 5 – існують як електронний ресурс. Показчики змісту педагогічних часописів підготовлено переважно фахівцями університетських та інших наукових бібліотек.

10 бібліографічних посібників описують зміст певної групи видань. Такими є, наприклад, «Видання «Просвіт» Наддніпрянської України (1906–1922 рр.)» (Київ, 1999); «Інформаційно-комунікаційні технології навчання на сторінках вітчизняних періодичних фахових видань (1950–2014)» (Київ, 2015); «Систематичний покажчик до періодичних видань Київського університету (1861–1960)» (Київ, 1963). 25 посібників присвячено одному конкретному виданню. Серед покажчиків змісту іноді трапляються такі, що не повністю розкривають зміст видання, а за певною тематикою. Це, зокрема, «Проблеми соціального виховання на сторінках журналу «Дитячий рух» (1925–1934)» (Київ, 2012); «Інформаційно-комунікаційні технології навчання на сторінках вітчизняних періодичних фахових видань (1950–2014)» (Київ, 2015) та ін.

Переважна більшість покажчиків змісту педагогічних часописів мають систематичне розташування матеріалу. Є також хронологічні покажчики, наприклад «Записки императорского Харьковского университета : указатель за 20 лет (1893–1912)» (Харьков, 1913). Для зручності користування виданням у ньому подано два допоміжних покажчики – авторський і предметний. У деяких бібліографічних посібниках матеріал подано за абеткою предметних рубрик. Такими є «Указатель к официальной части Университетских известий 1861–1884 гг.» (Київ, 1887), «Указатель распоряжений, напечатанных в «Циркуляре по Киевскому учебному округу» за время с 1857 по 1913 г. включительно» (Київ, 1914) та ін.

Нещодавно в електронному вигляді з'явився у світ каталог «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» (Київ, 2019), укладений фахівцями Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. У каталозі розкрито зміст 11 періодичних видань («Вільна Українська школа», «Внѣшкольное Просвѣщеніе», «За комуністичне виховання дошкільника», «За масову комуністичну освіту», «Комуністична освіта», «Народное просвещение», «Освіта в капіталістичних країнах», «Просвещение Донбасса» («Освіта Донбасу»), «Путь просвещения» («Шлях освіти»), «Радянська освіта», «Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки»), що виходили на теренах України в різних суспільно-політичних, історичних, культурологічних умовах та відображають розвиток освіти і педагогічної думки.

Покажчики змісту часописів та збірників освітньої галузі є цінним джерелом інформації про публікації у періодиці, однією з важливих ланок інформаційного забезпечення педагогічної науки і практики. Збільшення таких видань в електронній формі сприятиме популяризації бібліографічних ресурсів.

Секція III

ВІДОБРАЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ У ДРУКОВАНИХ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ВИДАННЯХ

АНТОЛОГІЯ ПРО РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (1991–2017): РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ДЖЕРЕЛ (КОНЦЕПЦІЇ, ПРОГРАМИ, СТРАТЕГІЇ, ДОКТРИНИ)

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН
України, директор, головний науковий співробітник відділу історії освіти ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського*

У ході колективного дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017–2019) виявлено й схарактеризовано крізь призму джерелознавства документи концептуального характеру (концепції, програми, доктрини, стратегії) із реформування загальної середньої освіти задля здобуття історико-педагогічного знання про ідеї з її розвитку в незалежній Україні. Встановлено, що протягом 1991–2017 рр. в Україні розроблено нові теоретико-методологічні засади розбудови загальної середньої освіти як в організаційному, науковому, так і в практичному аспектах. Ці документи цілісно представлено в хрестоматії «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми концепції, проекти (1991–2017)» (наук. ред.: О. В. Сухомлинська, Л. Д. Березівська) [1].

Антологія (хрестоматія) – збірка вибраних текстів або уривків із творів і документів (програм, концепцій, проектів), представлених у певній логічній послідовності. Історіографічний пошук засвідчив, що в сучасній українській історіографії відсутні хрестоматії, присвячені реформуванню загальної середньої освіти у визначених хронологічних межах. Метою створення такої праці є введення основоположних документів до наукового обігу задля інформаційного забезпечення фахової педагогічної підготовки, викладання дисциплін із педагогіки чи історії педагогіки, проведення історико-педагогічних досліджень.

Тексти до хрестоматії відібрано з українських періодичних і продовжуваних видань (журнали: «Початкова школа», «Рідна школа» («Радянська школа»), «Практика управління закладами освіти», «Методист», «Завучу. Усе для роботи», «Учитель», «Шлях освіти», «Гірська школа Українських Карпат»; газета «Освіта» («Радянська освіта»); збірник документів «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України» (назва змінювалася); бюлетень «Офіційний вісник України»), інтернет-ресурсів тощо.

Документи антології мають різну побудову, але переважно всі містять такі складники: структура, мета, зміст загальної середньої освіти чи виховного процесу, принципи освіти й виховання, шляхи та умови реалізації тощо. Серед значного масиву матеріалів, які увійшли до видання, вирізняються документи комплексного характеру, котрі охоплюють всі ланки освіти.

Джерела до антології дібрано за такими критеріями: державний характер документів (затверджені на відомчому або державному рівні); альтернативний статус (ініціативні індивідуальні чи колективні); відомчий підхід (міністерський, академічний, університетський тощо). Упорядкування текстів здійснено з урахуванням: вибіркового підходу (представлення обраного педагогічного явища через відповідну вибірку); тематичного (систематизування документів за логікою їх змісту); хронологічного (розміщення джерел у хронологічній послідовності у визначених межах); цілісного (структурована єдність антологічних текстів); аксіологічного (репрезентація певних освітніх цінностей). Важливим критерієм для відбору й класифікації стало змістове наповнення джерел, тобто добір тих, які відповідають заявленому типу документа (концепція, програма, доктрина, стратегія).

Хрестоматія складається з двох розділів, у кожному з яких представлено матеріали відповідно про розвиток загальної середньої освіти (початкова освіта, середня загальноосвітня, українська національна школа тощо), про виховання та розвиток дітей і молоді (загальновиховний процес, національне, громадянське, естетичне, фізичне, національно-патріотичне виховання тощо). Кожний розділ розпочинається з короткої оглядової статті, яка дає уявлення про його зміст. Підготували їх доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України Л. Д. Березівська й доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України О. В. Сухомлинська відповідно. Загалом до антології відібрано 39 документів (I розділ – 20; II розділ – 19).

Представлене видання є першою спробою системного впорядкування різнотипних праць про реформування загальної середньої освіти й розвиток теоретичних основ виховання дітей та молоді в незалежній Україні протягом 1991–2017 рр. Матеріали хрестоматії можуть бути використані для написання праць з історії освіти, розроблення змісту навчальних дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Історія освіти», «Державна освітня політика». Подальших джерелознавчих пошуків потребують питання модернізації змісту загальної середньої освіти, реформування інших ланок освіти (дошкільної, вищої) доби незалежності України.

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2019. 525 с. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20637> (дата звернення: 10.10.2019).

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ

*О. В. Сухомлинська, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН
України, головний науковий співробітник відділу історії освіти
ДНПБУ імені В. О. Сухомлинського*

У рамках виконання планової теми колективом авторів відділу історії освіти підготовлено й оприлюднено навчальне й одночасно наукове видання «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» [1]. У другому розділі цієї праці вміщено першоджерела, присвячені вихованню дітей і молоді переважно в закладах загальної середньої освіти. Таких текстів від часу проголошення незалежності накопичилося досить багато: у книжці 18 текстів, а в списку додаткових концептуальних джерел перелічено ще 26 найменувань з відповідної тематики. Серед представлених текстів найбільше концепцій, але є й документи, які містять у назві слово «програма» і мають розкривати програмне забезпечення або вже розроблених концептуальних документів, або ж запропонувати власні проекти. Під програмним забезпеченням виховного процесу маємо на увазі план діяльності в обраному напрямі та його конкретизований зміст.

Перша виховна програма з'явилася у 1991 р. і мала назву «Комплексна програма пошуку, навчання і виховання обдарованих дітей і молоді», у розробці якої брали участь НАН України, Міністерство народної освіти, Міністерство вищої освіти, інші відомства. Головною метою програми визначалося «відпрацювання, розробка, налагодження, впровадження ефективних методичних засобів та технологій пошуку, навчання, виховання і самовдосконалення обдарованих дітей та молоді, створення умов для гармонійного розвитку особистості» [1, с. 292]. Програма орієнтована на всі вікові періоди розвитку дітей і молоді аж до молодих спеціалістів і передбачала створення комплексу нормативно-правових актів для реалізації поставлених завдань, складалася з 6 підпрограм, що передбачали проведення відповідних наукових досліджень, видання окремих програм, підручників, удосконалення роботи діючих навчально-виховних і освітніх закладів.

У 1995 р. з'явилася Національна державна програма естетичного виховання, підготовлена в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України під керівництвом академіка І. А. Зязюна. Вона охоплювала широке коло питань і висунула ідею про системоформуючий фактор естетичного виховання, який, на думку авторів, є провідним для всіх інших напрямів. Програма має два розділи: у першому перелічено й прокоментовано провідні напрями естетичного виховання в основних сферах життєдіяльності людини, а в другому – викладено механізми реалізації цієї програми, у тому числі й теоретико-методичне обґрунтування й соціально-організаційне забезпечення. Ці програми так і залишилися проектами, не втілювалися в цілісному вигляді, хоча багато з того, що було запропоновано, реалізовувалося на практиці.

У наступні роки, і зокрема в 1999 р., прийнято на офіційному рівні дві програми – Національна програма патріотичного виховання громадян,

формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства (постанова Кабінету Міністрів України) та Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» (рішення колегії Міністерства освіти України). Програми адресовані українському суспільству, а частина завдань, які стосуються дітей і молоді, досить невелика.

Натомість Національна програма виховання дітей і молоді, що була підготовлена в Інституті проблем виховання АПН України під керівництвом академіка І. Бега й оприлюднена у 2004 р., адресується особам і установам, які опікуються питаннями виховання. Автори зазначають, що її метою є «визначення сучасних теоретичних засад виховання (мети, принципів, основних напрямів, змісту, технологій), розвитку виховних систем, сприяння підвищенню ефективності виховної діяльності» [1, с. 430]. Проте кардинальних змін у виховному процесі вона не передбачає. Про це свідчать завдання Програми, де вживаються такі дієслова: «підвищити», «зміцнити», «ефективніше використовувати», «підтримувати» тощо. Програма тяжіє до теоретизування, а не до конкретики, про що свідчить наявність розділів: «Особливості сучасної соціокультурної ситуації виховання дітей та учнівської молоді в Україні», «Мета, завдання і принципи виховання» і лише в шостому розділі автори переходять власне до розкриття змісту виховання, спрямованого на долучення дітей і молоді до системи цінностей, на яких формуються якості особистості. Головними з них є патріотизм і національна самосвідомість [1, с. 440], методика формування яких варіюється залежно від віку дитини. Вона спирається на трудове, естетичне, екологічне, фізичне виховання та ціннісне ставлення до власного «Я». Технологіями виховного процесу виступають як традиційні форми, способи і прийоми, так і інноваційні інтерактивні технології. Тож Програма має більше теоретико-методологічний, ніж практичний характер. Її особливість полягає в тому, що вона виокремлює питання патріотичного виховання та формування національної ідентичності як пріоритетні у всьому виховному процесі.

Програмному забезпеченню в загальновизнаному розумінні цього поняття присвячений документ «Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (2011), підготовлений тим самим авторським колективом. Вони «передбачають залучення учнів до різних форм творчої та суспільно корисної діяльності, зокрема: пізнавальної, оздоровчої, трудової, художньо-естетичної, спортивної, пропагандистської, ігрової, культурної, рекреаційної, екологічної, що організовуються у години дозвілля, тобто в позакласний час» [1, с. 463]. У своїй сукупності Основні орієнтири створюють цілісну модель виховання як орієнтовної для інших моделей. Основні орієнтири дитиноцентровані, претендують на створення виховної системи як цілісного організму, який виникає в процесі інтеграції основних компонентів виховання [1, с. 470].

На відміну від інших документів приділено велику увагу змісту виховання, який диференціюється відповідно до вікових періодів розвитку дитини. Віковим же особливостям присвячено цілий розділ [1, с. 479–487], а методику виховної роботи розподілено за рівнями освіти: початкова ланка (молодший шкільний вік), основна (підлітковий), старша (старший підлітковий). У документі запропоновано

велику кількість форм роботи як традиційних, так і інноваційних відповідно до рівнів освіти.

Наступний програмний документ «Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» підготовлено в 2014 р. академіком І. Бехом та завідувачкою лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України К. Чорною. Ця Програма більше нагадує концепцію, ніж програму, оскільки аспектові програмного забезпечення приділено досить мало уваги [1, с. 506–509], а питання, пов'язані з розкриттям патріотизму, мети, завдань і принципів патріотичного виховання, тенденцій та узагальнених змістових наповнень, розглянуто досить широко [1, с. 487–506].

У плані програмного забезпечення виховного процесу заслуговують на увагу Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015), які наповнюють Концепцію конкретним змістом, пропонують різні форми, методи і засоби виховання [2]. Цей підхід – створення концепції з подальшим опреченням висловлених у ній ідей – є найбільш продуктивним для організації і проведення загальновиховного процесу.

У 2018 р. з'явилася Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей», підготовлена колективом Інституту проблем виховання НАПН України у співпраці з Інститутом модернізації змісту освіти [3]. Її поява зумовлена як новою суспільною ситуацією в країні, так і реформуванням загальної середньої освіти, висуненням у практику ідей Нової української школи. Ця Програма не увійшла до Антології і аналізуватиметься в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2019. 525 с. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20637> (дата звернення: 10.10.2019).

2. Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді : дод. до наказу М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 // Законодавство України / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v0641729-15/print> (дата звернення: 27.02.2019).

3. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей / Ін-т проблем виховання НАПН України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти» ; керівник програми І. Д. Бех. Київ, 2018. 40 с. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/> (дата звернення: 12.10.2019).

ІНСТИТУЦІЙНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ПРОЦЕСІВ, ЩО В НИХ ВІДБУВАЮТЬСЯ, ЯК НАПРЯМ КРИТИЧНОГО РОЗГЛЯДУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

О. А. Жижко, доктор педагогічних наук, професор факультету гуманітарних наук Автономного університету Сакатекаса, Мексика

Л. А. Балахадзе, кандидат педагогічних наук, викладач факультету культури Автономного університету Сакатекаса, Мексика

В сучасних умовах розвитку професійної освіти України пріоритетного значення набувають процеси перегляду теоретико-методологічних засад організації професійної підготовки фахівців різних профілів, зокрема спеціалістів сфери туризму. Можна стверджувати, що професійна підготовка компетентних фахівців сфери послуг і туризму в ринкових умовах потребує обґрунтування психолого-педагогічних умов навчання, вибору форм і методів підготовки, спрямованих на формування компетентності, розроблення відповідних методичних рекомендацій щодо формування компетентності фахівців сфери послуг і туризму. Це дасть можливість вивести майбутнього фахівця на більш високий рівень компетентності й підготовленості в обраній галузі, спрямованості на обрану професію, розвитку особистісних та професійних якостей, необхідних сучасному конкурентоспроможному фахівцю [1, с. 22].

У цьому зв'язку доречно звернутися до аналізу соціально-критичного наукового підходу до розбудови курикулярних проєктів професійного навчання фахівців сфери туризму. Проблеми розроблення курикулуму вивчали А. Де-Альба, Н. Буенфіль-Бургос, А. Діас-Барріга, Х. Діас, Т. Пачеко, Т. Кошманова, М. Лещенко, Х. Монтель, Н. Ничкало та інші.

Формування курикулярного проєкту професійної освіти фахівців сфери туризму потребує використання базових понять інституційної теорії у зв'язку з тим, що процес навчання, що є основою курикулуму, - це результат взаємодій інституційних педагогічних процесів. Розглянемо далі, у чому полягає інституційний науковий підхід [4, с. 62].

Інституція (від лат. *institutio*, *-onis* - щось започатковане, розпочате) розуміється як група індивідів, що сформована для виконання певної діяльності і має спільні завдання та характеризується узгодженими діями (наприклад, сім'я, школа, підприємство, держава тощо). Кожній інституції притаманна власна динаміка, що залежить від її завдань, інтересів, очікувань, світогляду тощо її членів, яка визначає ідеологію інституції та пануючі в ній норми діяльності. Інституційна динаміка залежить також від типу взаємовідносин, що встановлюються між членами інституції та між інституцією і зовнішнім середовищем, що її оточує [7, с. 9–12].

Інституційний аналіз навчальних закладів (інституцій) та процесів, що в них відбуваються, є новим напрямом критичного розгляду освітньої галузі. Започаткування інституційного аналізу пояснюється тим, що традиційні методи розгляду освітніх проблем (в основному квантитативні) не дають змогу виявити їх глибинні причини та забезпечити позитивні зміни в освітній галузі. Науковці дійшли висновку, що необхідно, крім навчальних знань, які передаються

студентам, також розглянути так звані «ненавчальні» знання, а також простежити, як відбувається процес формування певного типу індивідів; як суб'єкти підлягають впливу системи взаємовідношень, що встановлена; яким чином формується індивідуальність кожного члена інституції тощо [4, с. 74].

Навчальні заклади є місцем соціального регулювання, їх членам передається певна ідеологія, певні форми соціальних взаємовідносин, соціальні норми та ставлення до влади, де ритуали та міфи є провідним елементом. Отже, головними категоріями інституційного аналізу є інститут, культура, індивід, суб'єкт, особистість, несвідоме, група, структура, організація, влада, норми, взаємовідносини, свідоме, несвідоме, символізація, значення, засвоєння тощо. Інституційний аналіз займається розглядом так званого «прихованого» курикулуму [5, с. 61].

Отже, на продуктивну діяльність навчальних інституцій впливають такі елементи: навчальний матеріал, персонал, що задіяний, енергія, тактика і стратегія. При розбудові курикулуму професійної підготовки фахівців сфери туризму важливо звертати увагу на аналіз завдань, які ставитимуться перед професійним навчальним закладом; на характеристику персоналу (викладачів, адміністрації, технічного персоналу тощо), що працюватиме; на матеріальні ресурси, потрібні для організації навчального процесу; на організаційну стратегію, що використовуватиметься для виконання певних навчальних, адміністративних та інших завдань тощо.

Таким чином, інституційна теорія є основою формування курикулуму професійної освіти фахівців сфери туризму у соціально-критичній перспективі. Інституційний аналіз навчальних закладів і процесів, що в них відбуваються, є новим напрямом критичного розгляду освітньої галузі.

Список використаних джерел

1. Формування професійної компетентності фахівця сфери послуг і туризму : навч.-метод. посіб. / В. Т. Лозовецька, Л. Б. Лук'янова, Л. В. Козак та ін.; за заг. ред. Лозовецької В. Т. Київ : Пед. думка, 2010. 132 с.
2. Bourdieu P. *Le sens pratique*. Paris : Minuit, 1980. 320 p.
3. Butelman I. *Psicopedagogía institucional. Una formulación analítica. Grupos e instituciones*. Barcelona : Paidós, 1994. P. 17–76.
4. Fernández L. M. *El análisis de lo institucional en la escuela. Un aporte a la formación autogestionaria para el uso de los enfoques institucionales. Notas teóricas*. Buenos Aires : Paidós cuestiones de educación, 1998. P. 13–109.
5. Hargreaves D. *Las relaciones interpersonales en educación*. Madrid : Narcea Ediciones, 1986. P. 34–72.
6. Lobrot M. *Teoría de la educación*. Barcelona : Libros de confrontación. Serie: filosófica I, 1983. P. 137–213.
7. Lourau R. *El análisis institucional*. Buenos Aires : Amorrortu editores, 1975. P. 9–12.
8. Weber M. *Estructuras y funcionamiento de la dominación: Los tres tipos de dominación legítima. Economía y sociedad*. México : FCE, 1984. P. 706–716.

КОНЦЕПЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ 2015–2017 рр.

*С. В. Лапаєнко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
вчений секретар бібліотеки, старший науковий співробітник відділу історії
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Серед концепцій реформування галузі національної освіти 2015–2017 рр. варто зацентувати увагу на таких, як Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді [1], Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2], Концепція освіти з безпеки [3], Концепція моделі Школи відкритої освіти [4], Концепція початкової освіти [5], Концепція впровадження медіаосвіти в Україні [6], Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [7] та ін.

Особливо наголосимо на доленосних для країни документах, які визначають шляхи національного, патріотичного та громадянського виховання, а саме: Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді [1], Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [2], Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [7]. Ці документи є актуальними, бо стосуються такої важливої загальнопедагогічної проблеми, як розвиток та виховання дітей і молоді в незалежній Україні. Основними тезами концепцій є такі:

- національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави;

- складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби;

- патріотичне виховання є складовою частиною освітнього процесу, ефективність якого може бути досягнута за умови формування національної свідомості, гідності, виховання поваги до Конституції України, її законодавства та державної символіки, наповнення виховання національно-історичними надбаннями українського народу, кращими професійними традиціями;

- реформування змісту загальної середньої освіти передбачає розроблення принципово нових державних стандартів загальної середньої освіти, які мають ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання, враховувати вікові особливості психофізичного розвитку учнів,

передбачати здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності, що забезпечить збереження стабільності в суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки.

Важливою умовою втілення концепцій у практику є широке обговорення їх положень і завдань, проведення заходів, які актуалізуватимуть порушені питання і завдання та спонукатимуть до розроблення конкретних заходів з їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді : схвалено указом Президента України від 25 жовт. 2002 р. № 948. *Інформ. зб. для директора шк. та зав. дит. садочком.* 2015. № 3/4. С. 231–244.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : дод. 2 до наказу М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. *Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України.* 2015. № 8. С. 87–95.
3. Концепція освіти з безпеки / В. О. Кудін та ін. *Теорія і практика упр. соц. системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія.* 2015. № 3. С. 33–44.
4. Концепція моделі Школи відкритої освіти / В. Ястребова та ін. *Рідна шк.* 2016. № 2/3. С. 21–25.
5. Концепція початкової освіти : проект / НАПН України ; розроб.: Савченко О. Я., Бібік Н. М., Мартиненко В. О. та ін. *Початкова шк.* 2016. № 6. С. 1–4.
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) : схвалено Президією НАПН України від 21 квіт. 2016 р. / НАПН України, Ін-т соц. і політ. психології ; за ред. Л. А. Найдюнової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 20 с.
7. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р. *Офіц. вісн. України.* 2017. № 1. Ст. 22.

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗМІСТУ РІДКІСНИХ ВИДАНЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАПРЯМУ ШЛЯХОМ АНОТУВАННЯ

*І. О. Орищенко, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
відділу наукової організації та зберігання фонду
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

У сучасних умовах розвитку інформації та зростання уваги до дослідження національної культурної спадщини в усіх її вимірах розширення методів доступу до них є надзвичайно важливим для створення безперешкодних умов сприяння науковим дослідженням та збереження книжкових надбань України. Аналітико-синтетичне опрацювання сканованих видань з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та створення анотацій до них дають можливість дослідникам та освітянам попередньо ознайомитись зі стислою характеристикою змісту. Обсяг сканованих рідкісних видань з фонду книгозбірні потребує науково-інформаційного апарату для оптимізації здійснення наукового пошуку.

Упродовж звітнього періоду опрацьовано низку рідкісних видань з фонду бібліотеки, досліджено їх тематику й зміст та класифіковано за такими розділами: психолого-педагогічний напрям, який умовно можна поділити на власне педагогіку, психологію, підручники й навчальні посібники, методичні

рекомендації та навчальні програми, матеріали щодо досвіду діяльності й шляхів реформування навчальних закладів, та історико-культурний напрям.

Педагогіко-психологічний напрям:

– Педагогіка. Серед опрацьованої літератури виявлено праці зарубіжних і вітчизняних авторів, присвячені питанням педагогіки, дидактики, пошукам оптимального шляху до виховання всебічно розвинутої особистості (серед європейських, зокрема, дослідження В. А. Лая, Г. А. Лінднера, М. Монтесорі). Серед доробку вітчизняних авторів найбільш актуальними, крім зазначених, є проблеми розроблення методів навчання й виховання (О. Ободовський, В. Острогорський), питання доступності народної освіти та загального підвищення культурно-освітнього рівня населення (В. П. Вахтеров), роль освіти у трансформації суспільної свідомості розвитку культури та цивілізації (Г. Петров), подолання гендерних стереотипів щодо доступу жінок до освіти та наукової діяльності (В. Острогорський).

– Психологія (Дж. Ледд, М. Ф. Павлова). Приділено увагу питанням експериментального вивчення особливостей дитячої психології.

– Підручники та навчальні посібники з письма (Ф. Павленков), літератури та читання (В. Острогорський), історії (М. Острогорський).

– Методичні рекомендації та навчальні програми (М. Ольшамовський, «Керівництво з ведення письмових вправ у гімназіях». «Правила про прийом до гімназії та пансіону та програми підготовчого, I–VIII класів Київської 1-ї гімназії»). Цікавими є «Програми з усіх предметів навчання у Недільній школі для дорослих і малолітніх учнів», складені викладачками Харківської приватної жіночої школи як орієнтовна програма для інших жіночих шкіл).

– Матеріали щодо досвіду діяльності та шляхів реформування навчальних закладів. У виданні «Основи середньої освіти: колективна праця американських педагогів» та праці Е. Джунковської «Середня школа нового типу у західноєвропейських державах» розглянуто підходи до організації освітнього процесу середніх закладів освіти США, Великобританії, Франції та Німеччини, створення шкільних програм та методів навчання. Звіти про діяльність Київського товариства народних дитячих садків, колегії Павла Галагана та стан початкової народної освіти в Полтавській губернії дають змогу схарактеризувати стан закладів освіти різних рівнів на українських землях кінця XIX – початку XX ст. У виданнях, присвячених діяльності гімназії Вищих наук та Ліцею князя Безбородька, висвітлено історію закладу, проаналізовано програми викладання навчальних дисциплін та організацію освітнього процесу, надано відомості щодо викладачів і випускників гімназії та ліцею впродовж усього часу їх функціонування.

Історико-культурний напрям: наявні видання мають переважно релігійне спрямування. Це, зокрема, опис Києво-Печерської Лаври, де на основі документальних джерел висвітлено історію обителі, описано підсобні господарства і земельні володіння монастиря, його архітектурне та художнє оформлення, приділено увагу діяльності настоятелів, архімандритів Лаври, подано тексти документів, грамот, плани будівель, Дальніх та Ближніх печер. Ґрунтовне дослідження С. Голубєва присвячено вивченню ролі постаті Петра

Могили в розвитку культури та церкви на українських землях у загальному контексті суспільно-політичної ситуації кінця XVI – XVII ст.

Тематика сканованих видань з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є досить різноманітною та охоплює широкий спектр питань з педагогіки, психології, історії, культури різних періодів, відображає різноманітні аспекти зазначених напрямів.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ–ПОЧАТОК ХХ СТ.)

*Н. Р. Петрошук, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри історичної і громадянської освіти
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Основою історико-педагогічних досліджень є джерельна база, тобто сукупність дібраних, систематизованих і класифікованих джерел як носіїв інформації про педагогічне минуле [1; 2; 3; 4; 5; 6]. У джерельній базі з історії педагогіки одне з провідних місць займають періодичні видання, різновидами яких є газети та журнали, що комплексно та оперативно подають інформацію про певні події. Інформація періодичних видань може бути представлена різними формами, зокрема, документальною, поточно-хронікальною тощо. Наявність різних публіцистичних жанрів (статті, кореспонденція, нариси, огляди, звіти, хроніка, оголошення, рецензії), які фіксують події, явища і відображають їх, відбиваючи дух часу, робить періодичну пресу особливим видом історичних джерел.

У періодичних виданнях кінця ХІХ–початку ХХ ст., а саме «Вісник виховання» (1890–1917), «Журнал Міністерства народної освіти» (1834–1917), «Російська думка» (1880–1918), «Російська школа» (1890–1917), «Народна освіта» (1896–1917), «Вільна українська школа» (1917–1920), «Світло» (1910–1914) та ін., містилась інформація, що стосувалась питань розвитку освіти загалом та проблем трудового навчання учнів у загальноосвітніх закладах Київської губернії зокрема [3]. У газетах та журналах друкувались законодавчі акти, програми навчання, виступи педагогів тощо [2; 3]. Серед місцевих видань, які містять інформацію про розвиток освіти в регіоні, необхідно виділити такі газети, як «Київська пошта» (1909–1912), «Киянин» (1864–1919) та ін., у яких відображено питання розширення мережі навчальних закладів, запровадження у шкільну програму нових предметів, зокрема трудового навчання та ін. Статті відомих педагогів та громадських діячів визначали соціально-психологічні та соціально-етичні підвалини освіти, окреслювали шляхи її розвитку.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема. *Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень* : зб. матеріалів наук.-методол. семінару, 25 жовт. 2017 р. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2017. С. 6–7.

2. Березівська Л. Д. Колекція журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) як джерело мікроісторії освіти України. *Історико-педагогічний альманах* / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2016. № 1. С. 4–9.

3. Березівська Л. Д. Проблеми освіти та виховання в діяльності київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1998. 212 арк.

4. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у XX столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вінниця : Твори, 2019. 251 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/716674/> ; <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20781>.

5. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у XX ст.: історіографія питання. *Історико-педагогічний альманах* / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2009. № 1. С. 15–28.

6. Стефанюк Г. В. Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин (заочна форма навчання) : навч.-метод. посіб. для студентів Ін-ту історії, політології і міжнар. відносин (заочна форма навчання). Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2017. 131 с. URL: <http://personal.pu.if.ua/depart/halyna.stefaniuk/ua/13607/> (дата звернення: 17.09.2019).

БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ РЕГІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ ОСВІТИ

Л. О. Пономаренко, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності і міжнародних зв'язків ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Необхідність осмислення прогресивних ідей минулого з позиції сьогодення спонукає дослідників історії педагогіки до удосконалення існуючої методології – застосування регіонального, нарративного та парадигмального підходів, пошуку та розширення джерельної бази. Суттєвим чинником історико-педагогічних досліджень є бібліографія, зокрема краєзнавча, яка акумулює інформацію про документи, що пов'язані за змістом із певною місцевістю країни. Розвиток краєзнавчої бібліографії пов'язаний з таким напрямом діяльності бібліотек регіонального та місцевого рівнів, як бібліотечне краєзнавство, що сформувалося в окремий напрям у 60–70 рр. XX ст.

Завдання краєзнавчої бібліографії полягає у виявленні, обліку й характеристиці краєзнавчої літератури. За видом видань, призначенням і повнотою добору літератури, періодичністю випуску і періодом, який охоплюється, та тематикою краєзнавча бібліографія досить різноманітна.

Історію краєзнавчої бібліографії в Україні висвітлено у монографії І. Корнейчика «Історія української бібліографії» та підручнику Н. Кушнарєнко «Бібліотечне краєзнавство». Питання становлення та розвитку краєзнавчої бібліографії розглядали у дисертаційних дослідженнях А. Блажкевич, Т. Бульба, А. Непомнящий, В. Петрикова.

Національна історична бібліотека України як методичний центр історичного краєзнавства публічних бібліотек систематично акумулює інформацію про краєзнавчі бібліографічні покажчики, зокрема з 1992 р. один раз на п'ять років готує покажчик «Краєзнавчі бібліографічні видання України». Останній випуск відображає посібники публічних бібліотек України (Одеської ННБ, Харківської ДНБ ім. В. Г. Короленка, обласних універсальних і частково бібліотек для

юнацтва, районних, міських), підготовлені у 2011–2015 рр. Провідне місце в діяльності публічних бібліотек належить підготовці видань з історії, у тому числі з історії окремих населених пунктів, які охоплюють всі аспекти життя, зокрема науку та освіту. На основі аналізу розділу «2.8 Наука та освіта в краї» визначено особливості його видового й змістового наповнення та можливості використання бібліографічної інформації у контексті здійснення досліджень з історії української та зарубіжної освіти. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як наукова установа з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства, біографістики та історії освіти містить у фонді та на порталі (www.dnpb.gov.ua) бібліографічні покажчики, підготовлені мережею освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. У процесі дослідження з'ясовано, що у діяльності галузевих бібліотек переважну більшість становлять персональні й біобібліографічні видання. Констатовано активний розвиток біобібліографічних серій, які представляють інформацію про творчий доробок провідних науковців закладів освіти та науково-дослідних установ.

Встановлено, що загальною тенденцією у діяльності бібліотек закладів освіти є прагнення до підготовки ґрунтовних тематичних і персональних бібліографічних покажчиків зі складною структурою, науково-допоміжним апаратом, який крім традиційних іменного та абеткового покажчиків, містить покажчик географічних назв, а також залучення на підготовчому етапі провідних фахівців з окремих галузей педагогічної науки. Набувають популярності веббіографічні покажчики, які систематизують інформацію про інтернет-ресурси галузевого спрямування.

Зроблено висновок, що сформований ДНПБ ресурс бібліографічних видань спеціальних бібліотек може бути використаний як джерельна база для історико-педагогічних та біографічних досліджень.

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ РОЗВІДОК: БІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

*Л. І. Страйгородська, кандидат історичних наук, заступник директора
з науково-інформаційної та бібліотечної роботи, старший науковий
співробітник відділу історії освіти ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського*

Провідна роль у системі бібліотечно-інформаційного супроводу вітчизняної освіти належить Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В.О. Сухомлинського НАПН України. Її діяльність спрямована на формування освітнього центру для оперативного та якісного задоволення потреб користувачів у інформаційних продуктах і послугах. З огляду на це у бібліотеці створено й упроваджено цілісну систему підготовки бібліографічних видань (науково-допоміжних, рекомендаційних, біографічних).

Нині актуальним постає проблема формування національно-патріотичної свідомості та гідності, зокрема виховання патріотизму як базової якості особистості. Із метою відображення джерельної бази щодо зазначеної проблеми

фахівцями бібліотеки підготовлено науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Національно-патріотичне виховання в Україні» [1], який присвячено розвитку і становленню системи національно-патріотичного виховання в усіх ланках освіти впродовж 2014–2018 рр.

Проте важливо зазначити, що вагомого значення сьогодні набувають вивчення та осмислення історії українського народу, який завжди прагнув до становлення державності й національної самовизначеності. А відтак, один із перших розділів покажчика «Виховання громадянина-патріота у творчій спадщині видатних постатей України» висвітлює історико-педагогічні студії спадщини відомих просвітителів, педагогів минулого.

У процесі дослідження встановлено відсутність комплексного, ґрунтовного видання, яке б окреслювало бібліографічний аспект національно-патріотичного виховання за всіма рівнями освіти протягом 2014–2018 рр. За результатами аналізу представлених джерел констатуємо актуальність зазначеної проблеми в XVIII – початку ХХ ст., коли педагоги-просвітителі пропагували національне виховання як чинник самоутвердження й формування національних цінностей. З'ясовано, що сучасні розвідки, відображені у посібнику, присвячені як видатним педагогам, так і культурно-освітнім діячам минулих століть. Педагоги активно намагалися поширювати українознавчі ідеї шляхом виховання в дітей патріотизму та любові до рідного краю, мови, звичаїв і традицій, а провідні громадські й літературні діячі, письменники своїми творами сприяли поширенню та формуванню національної свідомості громадськості. Доведено, що результати наукових розвідок з проблем вивчення спадщини видатних педагогів та культурно-освітніх діячів становлять цінний матеріал, який має стати підґрунтям для розроблення й вдосконалення сучасної системи національно-патріотичного виховання.

Список використаних джерел

1. Національно-патріотичне виховання в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Страйгородська Л. І., Пономаренко Л. О., Тарнавська С. В. та ін. Київ : б. в., 2019. 368 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СУПРОВІД ОСВІТИ Й НАУКИ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

*С. В. Тарнавська, кандидат історичних наук, завідувач
відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Одне з пріоритетних завдань діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського полягає в інформаційному забезпеченні освітньої практики та наукових розвідок, зокрема шляхом підготовки та впровадження бібліографічної продукції. У процесі виконання наукового дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017–2019) фахівцями бібліотеки упорядковано та оприлюднено науково-допоміжний бібліографічний покажчик «Національно-патріотичне виховання в Україні» (2014–2018) [1]. Видання підготовлено в рамках реалізації Концепції національно-

патріотичного виховання дітей та молоді (2015), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр. (2015), імплементації Закону «Про освіту» (2017).

Упродовж звітнього періоду завершено систематизування матеріалів зазначеного покажчика за розробленою структурою, в основу якої покладено систему освіти України. До видання увійшли бібліографічні відомості про нормативно-правові документи, монографії, навчальні й методичні посібники, статті з періодичних та продовжуваних видань, автореферати дисертацій, матеріали науково-практичних заходів. Офіційні документи класифіковано за принципом верховенства права. Літературу систематизовано в тематичних розділах відповідно до ланок освіти (дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна (професійна), вища та післядипломна), а в межах розділів розміщено за абеткою авторів та назв творів. З огляду на сучасні суспільно-політичні виклики у структурі покажчика виокремлено розділи, що присвячені проблемам військово-патріотичного виховання молоді, розвитку волонтерської та добровільної діяльності. Окрему увагу також звернуто на проблеми формування національної свідомості й патріотичних цінностей особистості у творчій спадщині видатних українських педагогів, громадсько-політичних та культурних діячів. Загалом видання налічує понад 2700 бібліографічних записів, які згруповано у восьми тематичних розділах.

У процесі наукового дослідження проаналізовано низку джерел та літератури з означеної проблематики. Встановлено, що значну увагу приділено національно-патріотичному вихованню в закладах загальної середньої освіти. Цей процес має мультидисциплінарний характер, завдання якого реалізуються під час викладання різних предметів, у позакласній та позашкільній роботі. Виявлено недостатнє висвітлення в науково-освітньому інформаційному просторі проблем національно-патріотичного виховання в закладах професійно-технічної (професійної) освіти. З'ясовано, що ідеї виховання громадянина-патріота у творчій спадщині видатних українських педагогів, літературних, суспільно-політичних діячів (Г. Ващенко, Б. Грінченка, М. Грушевського, О. Захаренка, В. Сухомлинського, І. Франка Т. Шевченка та ін.) викликають значний інтерес у сучасних дослідників. Простежено зростання уваги до питань відновлення історичної пам'яті українського народу, вивчення державотворчого досвіду, народної культури та традицій, формування поваги та шанобливого ставлення до національних цінностей. Наголошено на актуалізації проблем військово-патріотичного виховання молоді, що зумовлена загостренням зовнішньополітичної ситуації.

Констатовано, що Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського здійснює важливу роботу щодо інформаційно-бібліографічного супроводження освіти, педагогічної та психологічної науки. Пропонований науково-допоміжний бібліографічний покажчик є цінним джерелом інформації для практиків і теоретиків, які здійснюють та вивчають процес національно-патріотичного виховання в Україні.

Список використаних джерел

1. Національно-патріотичне виховання в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч / НАПН

України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Страйгородська Л. І., Пономаренко Л. О., Тарнавська С. В. та ін. Київ : б. в., 2019. 368 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

ПЕРСОНАЛІЯ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ ЯК СКЛАДОВА ЕЛЕКТРОННОГО ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНОГО РЕСУРСУ «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»

С. М. Хопта, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, виконуючи провідну роль в інтеграції та поширенні педагогічного біографічного знання в Україні, на своєму вебсайті представляє інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» (<http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/>), який фахівці ДНПБ створюють в межах наукових досліджень із 2008 р. Основна мета ресурсу – популяризувати кращі здобутки української та світової педагогіки, психології, освіти у спосіб консолідації інформації про визначних осіб (як українських, так і зарубіжних), висвітлення їх основних віх життя, діяльності та творчої спадщини тощо. Про це зокрема і загалом про його значення повідомляє історик педагогіки Л. Д. Березівська [1].

Інформаційно-бібліографічний ресурс, який постійно поповнюється новими фактами та науковими подіями, містить 51 персоналію, серед яких чільне місце посідає постать Олени Пчілки [2]. Роль Олени Пчілки в розвитку педагогічної думки України є надзвичайно важливою та невичерпною. Адже педагогічні настанови письменниці та її просвітницькі погляди залишаються актуальними й сьогодні.

У процесі дослідження встановлено, що в інформаційно-бібліографічному ресурсі письменниця представлена за такими рубриками: «Біографія» (стисла характеристика життя й творчості письменниці); «Бібліографія творів Олени Пчілки»; «Бібліографія публікацій про життя та діяльність Олени Пчілки»; «Заклад, якому присвоєно ім'я Олени Пчілки»; «Літературна премія імені Олени Пчілки»; «Повнотекстові документи»; «Фотогалерея»; «Ушанування пам'яті».

Проаналізовано та доповнено рубрики «Біографія» та «Бібліографія публікацій про життя та діяльність Олени Пчілки» тощо. Підготовлено та структуровано рубрики «Повнотекстові документи», «Фотогалерея», «Ушанування пам'яті», що поповнюються новими відомостями, подіями, фактами та матеріалами, оскільки електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» є відкритим науковим інформаційним джерелом, яке акумулює творчі зусилля українських і зарубіжних істориків освіти, педагогів-біографістів. Доопрацьовано розділи «Заклад, якому присвоєно ім'я Олени Пчілки» та «Літературна премія імені Олени Пчілки». Доповнено список лауреатів Літературної премії імені Олени Пчілки від 1991 р. і до цього часу, розміщено їх у хронологічному порядку.

Отже, можна стверджувати, що персоналія Олени Пчілки в електронному інформаційно-бібліографічному ресурсі «Видатні педагоги України та світу» не

тільки забезпечує інформаційний супровід історико-педагогічного знання та є джерелом для написання наукових робіт (магістерських, дисертацій тощо), а й відображає тяглість, невичерпність і багатогранність української національної освіти як основи національного буття.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру = Edukacja dla pokoju : зб. наук. пр. : у 2 т. / НАПН України та ін.* Київ, 2019. Т. 2. С. 222–228.
2. Олена Пчілка (29.06.1849 – 04.10.1930). *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : офіц. портал. Київ, 2019. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/пчілка-олена/> (дата звернення: 17.09.2019).

КАТАЛОГ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ЯК ФОРМА РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПЕРШОДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ ОСВІТИ

О. Б. Бондарчук, завідувач відділу наукової організації та зберігання фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Розгляд часописів як об'єкта джерелознавства є важливим чинником у проведенні наукових досліджень, оскільки цей інформаційний ресурс великою мірою відображає розвиток педагогічної думки, її особливості, проблематику.

У процесі дослідження з'ясовано, що періодичні видання з питань освіти можна розглядати як своєрідний індикатор наукових досліджень, оскільки вони забезпечували неперервність інформування про поточні події. Крім того, важливого значення науковий аналіз періодики набуває завдяки висвітленню в ній комплексної та оперативної інформації різного характеру, що робить періодику цінною джерельною базою історико-педагогічних досліджень.

У каталозі «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» [1] представлено 11 назв періодичних видань цього періоду як частину інформаційного ресурсу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, що слугують першоджерелами для історичних розвідок у галузі освіти. З'ясовано, що на сторінках часописів обґрунтовано теоретичні й методологічні засади нової освітньої політики, встановлено тісний зв'язок з учительством на місцях, надано допомогу освітянам у реалізації нових навчальних планів і програм, методичному забезпеченні навчального процесу.

Огляд публікацій журналів того часу засвідчує, що вони сприяли формуванню світоглядних та аксіологічних настанов серед тогочасних педагогів-практиків, висвітлювали важливі проблеми освітньо-виховного процесу в школі, які були характерними для досліджуваного хронологічного періоду, та шляхи їх розв'язання. Таким чином, статті журналів забезпечували багатоаспектну професійну комунікацію педагогів, обмін досвідом між активними вчителями з творчим підходом до своєї фахової діяльності.

Підготовлене видання, розроблене в межах наукового дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих

та електронних виданнях» (науковий керівник – О. В. Сухомлинська, д-р пед. наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), складається з основної частини та допоміжних показників (іменний показник, показник місць видання, показник видавництва і друкарень), містить основні бібліографічні елементи, максимально подає факультативні відомості, серед яких – розкриття змісту, авторського складу, наявність номерів у фонді бібліотеки тощо.

Отже, дослідження показало, що каталог «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського» є ще одним виданням, що слугуватиме джерельною базою для науковців і практиків та сприятиме фаховому забезпеченню досліджень не лише з психологічних та педагогічних питань, а й з бібліології, бібліотекознавства, журналістикознавства, культурології.

Список використаної літератури

1. Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського : каталог / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: Бондарчук О. Б., Іващенко В. М., Палійчук Р. І. та ін. Київ : ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 361 с. До 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

НАУКОВА СПАДЩИНА М. О. МАКСИМОВИЧА (1804–1873): НОВЕ БАЧЕННЯ

(до 215-річчя від дня народження)

В. М. Гулак, молодший науковий співробітник відділу наукової організації та зберігання фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

У процесі дослідження висвітлено життєвий і творчий шлях видатного педагога, історика, етнографа, мовознавця М. О. Максимовича, проаналізовано його статті та наукові праці. Визначено, що значну увагу вчений приділяв дослідженню ботаніки та мови. Перші наукові праці, зокрема, «О системе растительного царства», підручник для студентів «Главные основания зоологи или наука о животных», «Основания ботаники», викликали багато схвальних рецензій у періодичній пресі й стали основними навчальними посібниками в університетах. Подальші дослідження стосувались проблем мовознавства та літературознавства. З питань літератури вчений видав три збірки «Малороссийские песни», «Украинские народные песни», «Сборник украинских песен», у яких опубліковано надзвичайно багато народних пісень у найкращих зразках і найрізноманітніших жанрах. У передмові до першої збірки «Малороссийских песен» вчений стверджував, що сучасна йому українська мова – особлива мова, наголошував на найголовніших фонетичних й морфологічних особливостях, які відрізняли її від мови великоруської.

З'ясовано, що своїми працями вчений намагався поширювати українську народну поезію серед інших народів, ознайомлювати їх з українським фольклором. Важливим результатом фольклористики М. Максимовича була праця «Дни и месяцы украинского селянина», як зразок реалізації методологічних

засад публікації обрядового фольклору разом із описом відповідних обрядів. Учений написав багато статей і монографій, присвячених філологічним і мовознавчим проблемам, історичному розвитку східнослов'янських мов і літератур: «Песнь о полку Игореве, сложенная в конце XII в. на древнем русском языке» (1837), «Критико-историческое исследование о русском языке» (1838), «История древней русской словесности» (1839), «Русская речь в сравнении с западнославянской» (1845). Визначну роль у становленні української журналістики, особливо у Києві, відіграли три книги альманаху «Киевлянин», що сприяли пробудженню українських авторів, активізували інтерес до української історії, літератури, мови. Великою заслугою М. О. Максимовича є встановлення історичної правди про Богдана Хмельницького як видатного сина українського народу, дослідження теми козацтва в історії України, передусім у народних рухах і повстаннях. У своїх працях він доводив, що козацтво – категорія історична і соціальна.

Зазначено, що дослідники спадщини М. О. Максимовича називають його «українським Ломоносовим», людиною, яка прожила багатогранне життя, мала «всеєвропейське визнання», залишилась в народній пам'яті «нащадком козацького роду», «діячем доби Відродження», вченим, патріотом, який підніс українську науку на рівень світових досягнень [1].

Список використаних джерел

1. Бондар Л. Михайло Максимович – «український Ломоносов». *Пед. газета*. 2004. Жовт. (№ 10). С. 7.

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВЕБРЕСУРС ДО 165-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО НІМЕЦЬКОГО ПЕДАГОГА Г. КЕРШЕНШТЕЙНЕРА (1854–1932)

Є. Ф. Деміда, молодший науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського

Реформаторські ідеї німецького вченого-педагога Г. Кершенштейнера на початку ХХ ст. мали значний вплив на розвиток педагогічної теорії й шкільної практики в багатьох країнах світу. У 1988 р. за рішенням ЮНЕСКО Г. Кершенштейнера визнано одним із чотирьох педагогів (поряд з Д. Дьюї, М. Монтесорі та А. Макаренком), які визначили спосіб педагогічного мислення в ХХ ст. Педагогічні концепції Г. Кершенштейнера (громадянського виховання, трудової школи, художньо-естетичного розвитку, дуальної освіти та ін.) є актуальними й нині. Ідеї німецького педагога використано у реформуванні освіти в Україні, зокрема в упровадженні системи підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, концепцію якої схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р.

Світова науково-педагогічна спільнота в 2019 р. відзначила 165-ту річницю від дня народження Г. Кершенштейнера. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського долучилася до цієї події: інформаційно бібліографічний ресурс «Видатні педагоги

України та світу» на вебпорталі бібліотеки доповнено персональною сторінкою, присвяченою німецькому реформатору [1].

Визначено структурні підрозділи вебсторінки – рубрики. Для наповнення рубрик сформовано комплекс матеріалів (біографічних, бібліографічних, візуальних, довідкових) за джерелами з фондів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, НБУ ім. В. І. Вернадського та відкритими ресурсами в інтернеті.

Викладено ознайомлювальну візію біографії Г. Кершенштейнера, презентовано автентичні праці педагога, україномовні та російськомовні переклади його творів. Представлено монографії, дисертаційні дослідження, підручники, навчальні посібники, статті вітчизняних і зарубіжних авторів, у яких розглядається творчість вченого. Дібрано світлини та художні портрети Г. Кершенштейнера. Висвітлено заходи щодо вшанування пам'яті видатного педагога на його батьківщині.

Проаналізовано вміст рубрик новоствореної персональної вебсторінки. Простежено осмислення дослідниками доробку Г. Кершенштейнера протягом ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. Доведено актуальність творчої спадщини вченого для розвитку сучасної освіти в Україні.

Зроблено висновок, що зібрані матеріали всебічно презентують видатну постать німецького педагога-реформатора Г. Кершенштейнера, сприятимуть популяризації його творчого спадку, здійсненню подальших наукових історико-педагогічних розвідок.

Список використаних джерел

1. Георг Кершенштейнер (1854–1932). *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : офіц. портал. Київ, 2019. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/21875-2/> (дата звернення: 17.09.2019).

ОСВІТЯНСЬКА ПЕРІОДИКА ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ХРЕСТОМАТІЇ «АНТОЛОГІЯ ТЕКСТІВ З РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ПРОГРАМИ, КОНЦЕПЦІЇ, ПРОЕКТИ (1991–2017)»

*Т. М. Деревянко, молодший науковий співробітник відділу історії освіти
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

У рамках виконання фундаментального наукового дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях» (2017–2019 рр.) науковими співробітниками Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського підготовлено хрестоматію «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» [1]. Для її створення виявлено документи концептуального характеру (концепції, програми, доктрини, стратегії) щодо реформування загальної середньої освіти в Україні зазначеного періоду. Відповідні тексти дібрано з українських періодичних і продовжуваних видань.

Найбільший масив матеріалів віднайдено на сторінках освітрянської періодики, зокрема в журналах: «Початкова школа» (публікація О. Я. Савченко «У пошуках нової концепції школи першого ступеня навчання», 1990; Концепція

національного виховання, 1994; проєкт Концепції початкової освіти, 2016), «Рідна школа» («Радянська школа») (проєкт Концепції виховання підростаючих поколінь суверенної України, 1991; Концепція самоорганізації розвитку особистості учня у навчально-виховному процесі, 1993; Концепція організації навчально-виховного процесу в школі розвитку, 1994; Національна державна комплексна програма естетичного виховання, 1995), «Шлях освіти» (Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей, 2002), «Учитель» (Концепція превентивного виховання дітей і молоді, 1998) і газеті «Освіта» («Радянська освіта») (проєкт Концепції середньої загальноосвітньої української національної школи, 1990; концепції «Багатоваріантність», «Українська школа», «Педагогіка народознавства», 1990; Концепція української школи на Прикарпатті, 1990; Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), 1993; Концепція національного виховання, 1996).

Отже, освітянська періодика є важливим джерелом інформації про розвиток національної освіти та виховання. Матеріали цих видань стали джерельною базою для підготовки хрестоматії «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проєкти (1991–2017)» і можуть бути об'єктом подальших наукових розвідок, присвячених різноманітним питанням поступу й модернізації освітньої галузі в Україні.

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проєкти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2019. 525 с. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20637> (дата звернення: 10.10.2019).

ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА 1917–1945 РОКІВ У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

О. В. Дронікевич, науковий співробітник відділу наукової організації та зберігання фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Преса є важливим джерелом інформації для історичного дослідження, оскільки фактичний матеріал, опублікований на сторінках періодичних видань, відображає ідейні настрої певного періоду і є невід'ємною складовою української педагогічної науки, її історії та розвитку. На основі дослідження педагогічних журналів 1917–1945 рр. з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського (журнали «Вільна українська школа», 1917–1919(20) рр., «Пролетарська освіта», 1920–1921 рр., «Освіта Донбасу» (рос. «Просвещение Донбаса»), 1922–1930 рр., «Робітничка освіта», 1927–1932 рр.) з'ясовано, що часописи містять цінні матеріали з історії школи та освіти нашої країни. Провідні педагогічні журнали в Україні, створені тогочасною суспільно-педагогічною елітою, були провідниками багатьох прогресивних тенденцій у справі виховання й освіти підростаючих поколінь. Тож науково-педагогічні

журнали – це не тільки багате минуле педагогічної культури, а й жива сучасність, оскільки вони висвітлювали питання, які є актуальними й для нашого часу.

У науково-педагогічних журналах розглядалися різноманітні проблеми педагогічної теорії і практики. У розв'язанні порушених питань журнали спиралися на педагогічну спадщину великих педагогів і філософів – М. І. Пирогова, Л. Н. Толстого, К. Д. Ушинського, О. М. Острогорського, В. П. Острогорського, М. Ф. Бунакова, В. П. Вахтерова та інших діячів, які брали активну участь у діяльності журналів. Крім питань виховання журнали висвітлювали й найважливіші проблеми педагогіки як науки, зокрема й принципи педагогіки, зв'язок її з філософією і психологією, складники виховання, методи дослідження дитячої психології тощо.

З огляду на викладене вище можна постулювати провідну роль періодичних фахових видань у розвитку українського освітнього процесу, зокрема розбудови нової української школи, підвалини якої закладалися класиками української педагогічної науки у їхній авторській діяльності в зазначених виданнях.

ПОСТАТЬ В. О. ОНИЩУКА НА СТОРІНКАХ ВЕБПОРТАЛУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.

*Т. С. Павленко, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Важливим складником діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського є робота зі створення інформаційно-бібліографічних ресурсів. Із метою науково-інформаційного забезпечення досліджень з історії освіти, педагогічного джерелознавства створено віртуальний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу», який розміщений на вебпорталі бібліотеки (<http://dnpb.gov.ua/ua/>), про значення якого зазначає науковий керівник Л. Д. Березівська [1].

Дедалі частіше в науці звертають увагу на спадщину відомих учених, передовий досвід минулого, вивчення наукових поглядів відомих постатей.

У цьому році наукова громадськість відзначила 100-річчя від дня народження видатного українського педагога, кандидата педагогічних наук, відмінника народної освіти України, фахівця у галузі дидактики, автора праць із дидактики, підручників, методичних посібників для вчителів Василя Онисимовича Онищука.

Сформовано матеріали «Онищук Василь Онисимович» до інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу». У структурі ресурсу: біографія діяча, бібліографія його праць і матеріалів про нього, окремі повнотекстові твори та інші додаткові матеріали, зокрема фотогалерея, що присвячена педагогові [2].

Праці вченого відображено в рубриках інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу». Репрезентовано його твори, які містяться у фонді бібліотеки: підручники «Природознавство для 2-х і 3-х класів загальноосвітньої школи» (за який йому присвоєно звання лауреата Державної

премії УРСР), «Організація навчання в умовах кабінетної системи», «Вправи учнів на уроках у 5–8 класах»; посібник «Типы, структура и методика урока в школе» та ін.

На порталі блоками розміщено зображальні джерела, які можуть бути використані дослідниками життя й творчості В. О. Онищука – світлина вченого з сім'єю (дружиною, донькою, батьками, колегами), серія його портретів.

У процесі дослідження встановлено, що документна спадщина В. О. Онищука, який зробив вагомий внесок у розвиток педагогічної теорії і практики в Україні, є об'єктом наукових досліджень науковців у контексті різних питань шкільної дидактики.

З'ясовано, що процеси модернізації та реформування освіти спонукають до переосмислення сучасного освітнього простору та історико-педагогічного досвіду української школи, звернення до творчої біографії та спадщини культурно-освітніх діячів, учених, педагогів України, вивчення основних положень їх просвітницьких, виховних і дидактичних ідей.

Отже, доведено, що інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» дає можливість вводити в науковий обіг біографічну інформацію про життя та діяльність В. О. Онищука, сприяє глибокому розкриттю його особистості, оцінюванню внеску педагога у розвиток науки й практики, популяризації фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру = Edukacja dla pokoju* : зб. наук. пр. : у 2 т. / НАПН України [та ін.]. Київ, 2019. Т. 2. С. 222–228.

2. Онищук Василь Онисимович (1919–1989). *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : офіц. портал. Київ, 2019. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічні-ресурси/видатні-педагоги/онищук-в-о/> (дата звернення: 17.09.2019).

ЧАСОПИСИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ. ЯК ДЖЕРЕЛО НАУКОВИХ РОЗВІДОК У ГАЛУЗІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Р. І. Палійчук, завідувач сектору рідкісних видань відділу наукової організації та зберігання фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

У процесі дослідження проаналізовано педагогічні часописи першої половини ХХ ст., що зберігаються у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Розглянуто традиції української педагогічної журналістики як історично сформований стійкий аксіологічний і соціокультурний комплекс норм, правил, цінностей, ідей і підходів до висвітлення процесу розвитку вітчизняної освіти. Схарактеризовано педагогічну журналістику як відображення попереднього досвіду діяльності та форму впливу минулого на події сьогодення. Зазначено, що якісні характеристики педагогічних часописів мають об'єктивну основу, залежать від введення видань в історично конкретизовану систему суспільних відносин у контексті формування традицій педагогічної журналістики як категорії педагогічної науки.

Періодичні фахові видання завжди слугували потужним засобом науково-педагогічної комунікації. У другій половині ХХ ст. їх основні функції полягали у висвітленні основних педагогічних проблем, пошуку шляхів їх розв'язання, обміні науковими поглядами та популяризації перспективного досвіду вчителів. Ці видання й нині мають велике значення та істотний вплив на розвиток української педагогічної науки й практики. Публікації журналів віддзеркалюють сучасну громадську думку з актуальних проблем, формують педагогічну свідомість читачів, розширюють уявлення про педагогічний досвід колег, існуючі інновації в освіті, сприяють прискоренню розвитку науки тощо. Виявлено, що проблемі дослідження ролі й значення вітчизняних часописів першої половини ХХ ст. в розвитку освітньої полісистеми присвячено дослідження таких науковців, як М. Азарна, І. Бабурова, Г. Балицький, А. Бережний, Л. Березівська, В. Бондар, Н. Виноградова, М. Гейзер, Ю. Герасимова, Ф. Гольдін, П. Горностаєв, Я. Грицак, Т. Гуйван, Л. Зашкільняк, М. Захарченко, А. Елеонська, Б. Есін, Я. Калакура, Г. Касьянов, М. Келлі, Н. Кирилова, І. Колесник, Г. Кондратьєва, В. Лубашов, Є. Мединський, Ю. Новокшонова, О. Образцова, В. Парін, П. Рогова, В. Смолій, О. Сухомлинська, О. Царєва, А. Федоров, В. Яремчук, О. Ясь та ін.

Часописи першої половини ХХ ст. можуть слугувати унікальною джерельною базою для сучасних досліджень з історії педагогіки та підґрунтям для становлення практичних і методологічних основ реформування й модернізації сучасної освітньої галузі в Україні.

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ТЕКСТАХ З РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

*Л. В. Сухомлинська, науковий співробітник відділу історії освіти
ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського*

Становлення і розбудова Української держави потребують реалізації одного з найважливіших завдань – розвитку національної освіти, і зокрема загальної середньої. Напрямок і сутність реформування втілювались перш за все створенням відповідних документів і матеріалів, які опубліковано в 2019 р. в навчальному хрестоматійному виданні «Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017)» [1], підготовленому колективом співробітників ДНПБ України.

До цього видання увійшла велика кількість текстів, але ми розглянемо ті, предметом яких є розвиток особистості дитини як явище, яке не було притаманним для радянської педагогічної науки.

Перша концепція, де натрапляємо на поняття «розвиток особистості школяра», – це Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної України за авторства доктора психологічних наук, професора, директора Науково-дослідного інституту психології тоді ще УРСР, що з'явилася у 1991 р. У ній під розвитком особистості розуміється «полісуб'єктний, інтеракційний підхід», за якого можливе «творення соціально-психологічних умов особистісного саморозвитку суб'єктів взаємодії...» [1, с. 282]. Саморозвитку автор надає

виняткового значення, який тлумачиться як самоактуалізація і розвиток особистісних можливостей.

У 1993 р. колективом авторів під керівництвом директора загальноосвітньої школи М. О. Аверіна підготовлено Концепцію самоорганізації розвитку особистості учня в навчально-виховному процесі школи. У ній розвиток дитини узалежнювався від міри її самоорганізації, яка полягає, на думку авторів, «у прижиттєвому формуванні нових функціональних мозкових систем (стійких рефлексорних новоутворень, які сприяють розвиткові й компенсації потрібних особистості здібностей та вмій шляхом самонавчання, самовиховання і саморозвитку» [1, с. 297]. У концепції вживаються такі поняття, як «розвиваюча самодіяльність», «самовдосконалення» тощо. Ідея саморозвитку дитини розглядається в усі вікові періоди зростаючої особистості – від дошкільного до післяшкільного. Стосовно молодшого шкільного віку використовується термін «розвиток», у подальших вікових періодах – «самоорганізація» та «самовдосконалення» як основа розвитку, а «спроби розв'язання проблеми формування й розвитку особистості поза феноменом «само» заздалегідь приречені на невдачу» [1, с. 302].

У концепції пропонувалося введення в шкільну програму курсів «Людинознавство» та «Основи самоорганізації особистості». У 1994 р. до цих питань знову звернувся академік АПН України О. В. Киричук, який розробив Концепцію організації навчально-виховного процесу в школі розвитку. Один з розділів цього документа має назву «Компонентний аналіз розвитку особистості» [1, с. 307], у якому системоформуючими сферами названо фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток особистості. Автор схарактеризував кожен з цих сфер, наголосивши на цілісності всього процесу, їх діалектичній єдності й взаємообумовленості, та зазначив, що «ключ до розуміння процесу розвитку індивіда лежить не в ньому, а у психолого-педагогічній взаємодії, а також у взаємодії з системами вищого порядку: у тих системах, в яких реалізується життєдіяльність учасників психолого-педагогічної взаємодії» [1, с. 310]. До них він відносить шкільну психологічну службу, шкільну методичну службу та соціально-психологічні фактори [1, с. 310–312].

Ця концепція до цього часу є найбільш повною й системною і присвячена питанням розвитку дитини в системі освіти. У подальших концепціях стосовно розвитку освіти і виховання термін «розвиток» використовується, однак не розкривається і найчастіше вживається у словосполученні «гармонійний (всебічний) розвиток особистості».

Список використаних джерел

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991–2017) : хрестоматія / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; упоряд.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д., Гавриленко Т. Л. та ін. ; наук. ред.: Сухомлинська О. В., Березівська Л. Д. Вінниця : Твори, 2019. 525 с. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=20637> (дата звернення: 10.10.2019).

ЕЛЕКТРОННИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ РЕСУРС «ВИДАТНІ ПЕДАГОГИ УКРАЇНИ ТА СВІТУ»: ДЖОН ДЬЮЇ (1859–1952)

*Н. В. Чала, молодший науковий співробітник відділу
історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського*

Однією з сучасних форм популяризації історико-педагогічного знання є електронні ресурси, які набувають особливої актуальності в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства. Провідну роль в інтеграції та поширенні педагогічного біографічного знання в Україні відіграє Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського НАПН України (далі – ДНПБ). На її вебсайті представлено інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу», що створюється фахівцями бібліотеки у межах наукових досліджень (2008–2015 рр. – керівник П. Рогова, з 2015 р. – Л. Березівська) [1].

На вебпорталі ДНПБ у ресурсі «Видатні педагоги України та світу» присвячено сторінку американському педагогу і філософу, основоположнику філософії прагматизму, реформатору освіти Джону Дьюї [2]. Світова педагогічна громадськість 20 жовтня 2019 р. відзначала 160-річчя від дня народження цього видатного вченого.

Під час підготовки сторінки Дж. Дьюї використано наукові дослідження провідних фахівців, які вивчали його творчий доробок: В. Коваленка, Н. Кравцової, І. Радіонової, Т. Кошманової, Г. Джуринського, З. Малькової, О. Рогачевої, А. Сбруєвої.

У процесі виконання дослідження визначено рубрики вебсторінки: біографія діяча; бібліографія праць; бібліографія публікацій про життя та діяльність; цитати; фотогалерея, суспільство, асоціації, форуми, конференції.

Подано окремі повнотекстові твори та інші додаткові матеріали («Моє педагогічне кредо» (1897), «Школа і суспільство» (1899), «Дитина і програма навчання» (1902), «Школи майбутнього» (1915) тощо), а також відомості, що розкривають діяльність установи, яка носить ім'я Дж. Дьюї. Зібрано інформацію про наукові читання, пов'язані з ім'ям педагога з довідкових, біобібліографічних та інших документів, які сприятимуть глибокому розкриттю його особистості та внеску в розвиток науки й практики. Розкрито актуальність творчої спадщини вченого для розвитку сучасної освіти в Україні.

Зроблено висновок, що зібрані матеріали всебічно репрезентують видатну особистість американського педагога-філософа Дж. Дьюї, будуть цікавими та корисними як історикам педагогіки, так і викладачам, аспірантам й студентам. Вони сприятимуть вивченню його творчості та здійсненню подальших наукових історико-педагогічних розвідок.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Видатні педагоги України та світу» як основа професійної підготовки педагогів. *Освіта для миру = Edukacja dla pokoju : зб. наук. пр. : у 2 т. / НАПН України та ін.* Київ, 2019. Т. 2. С. 222–223.
2. Джон Дьюї (20.10.1859–01.06.1952). *Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського* : офіц. портал. Київ, 2019. URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/інформаційно-бібліографічніресурси/видатні-педагоги/> (дата звернення: 01.12.2019).

Наукове видання

**«Інформаційне забезпечення сфери освіти та науки:
до 20-річчя Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського»**

матеріали міжнародної науково-практичної конференції

У рамках міжнародної науково-практичної конференції відбулася звітна конференція
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

(Київ, 7 листопада 2019 року)

Літературний редактор – Н. М. Василенко
Відповідальна за випуск – Л. І. Страйгородська
Технічний редактор – Н. В. Вараксіна

Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

Тел./факс (044) 239-11-03
e-mail: dnpb@i.ua